

REZISTENTNOST TRŽIŠTA RADA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Čupić, Sanja

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of economics Split / Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:124:235215>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-28**

Repository / Repozitorij:

[REFST - Repository of Economics faculty in Split](#)

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
EKONOMSKI FAKULTET**

DIPLOMSKI RAD

**REZISTENTNOST TRŽIŠTA RADA U REPUBLICI
HRVATSKOJ**

Mentor:
izv. prof. dr. sc. Vinko Muštra

Student:
Sanja Čupić

Split, rujan, 2020.

SADRŽAJ:

1. UVOD.....	4
1.1. Problem istraživanja.....	4
1.2. Predmet istraživanja.....	7
1.3. Istraživačke hipoteze	7
1.4. Ciljevi istraživanja	9
1.5. Metode istraživanja	9
1.6. Doprinos istraživanja.....	10
1.7. Struktura rada	10
2. TEORIJSKE ODREDNICE ULOGE I ZNAČAJA TRŽIŠTA RADA	11
2.1. Pojmovno određenje tržišta rada	12
2.2. Determinante potražnje za radom	13
2.3. Determinante ponude rada	14
2.4. Institucije tržišta rada	15
2.4.1. Oblici institucionalnog okruženja tržišta rada	18
2.4.2. Regionalna tržišta rada: uloga institucija i lokalne strukture.....	21
2.5. Ekonomska struktura aktivnog stanovništva.....	22
2.5.1. Vrste nezaposlenosti	27
2.6. Relativni pokazatelji tržišta rada	28
2.7. Tržište rada Europske unije - odabrani regionalni pokazatelji	29
3. TEORIJSKE ODREDNICE REZISTENTNOSTI TRŽIŠTA RADA.....	35
3.1. Značenje pojma „ <i>resilience</i> ”	35
3.2. Multidisciplinarni pristup pojmu rezistentnosti.....	35
3.2.1. Tehnička rezistentnost	36
3.2.2. Ekološka rezistentnost	38
3.2.3. Adaptivna rezistentnost.....	41
3.3. Rezistentnost tržišta rada – konceptualni okvir	44
3.3.1. Pokazatelji rezistentnosti tržišta rada.....	51

4. ANALIZA REZISTENTNOSTI TRŽIŠTA RADA U REPUBLICI HRVATSKOJ.....	56
4.1. Prostorna i vremenska definicija uzorka.....	56
4.2. Osnovna obilježja regionalnog tržišta rada u Republici Hrvatskoj.....	57
4.2.1. Površina i stanovništvo po županijama Republike Hrvatske	57
4.2.2. Bruto domaći proizvod po županijama Republike Hrvatske	58
4.2.3. Tržište rada u Republici Hrvatskoj na županijskoj razini	60
4.3. Opis podataka i metodologija	65
4.4. Analiza i interpretacija dobivenih rezultata.....	66
4.4.1. Kategorija zaposlenosti	67
4.4.2. Kategorija nezaposlenosti	72
4.4.3. Kategorija participacije.....	78
4.5. Osvrt na postavljene istraživačke hipoteze.....	86
5. ZAKLJUČAK	89
LITERATURA:	90
POPIS SLIKA I TABLICA	96
SAŽETAK	98
SUMMARY	98

1. UVOD

1.1. Problem istraživanja

Sukladno obilježjima tržišne poslovne aktivnosti, tržište rada i njegovo djelovanje predstavlja jedno od najkompleksnijih i najosjetljivijih tržišta. U najužem značenju predstavlja „ponudu radnika i potražnju za radnicima, postupak pronalaženja zaposlenja, zapošljavanje, napredovanje, otkaze, čekanje na posao, konkurenciju u traženju posla i na samome poslu te uspostavljanje ravnotežne razine nadnica na tome tržištu” (Obadić, 2016, str. 204 - 205). S druge strane, Zakon o tržištu rada pruža opširnije tumačenje pojma tržišta rada. Naime, prema Zakonu o tržištu rada (2018), tržište rada se određuje kroz „posredovanje pri zapošljavanju, profesionalno usmjeravanje, obrazovanje u cilju povećanja zapošljivosti radne snage, osiguranje za slučaj nezaposlenosti, mjere aktivne politike zapošljavanja, ostale aktivnosti u cilju poticanja prostorne i profesionalne pokretljivosti radne snage, novog zapošljavanja i samozapošljavanja, zapošljavanje na privremenim odnosno povremenim poslovima u poljoprivredi te ustroj, upravljanje i obavljanje djelatnosti Hrvatskog zavoda za zapošljavanje”.

Radi lakšeg razumijevanja dimenzija tržišta rada, bitno je razjasniti odnos u strukturi populacije. Drugim riječima, potrebno je utvrditi odnos između ukupnog stanovništva, radno sposobnoga stanovništva, radne snage, zaposlenosti i na koncu, nezaposlenosti. Dakle, ako se od ukupnog stanovništva izdvoje svi oni koji nisu u radno sposobnoj dobi (mlađi od 15 godina starosti ili stariji od 65 godina starosti), dobije se radno sposobno stanovništvo (svi stariji od 15 godina starosti i mlađi od 65 godina starosti). Skupinu radno sposobnog stanovništva sačinjavaju i osobe zaposlene u oružanim snagama, zatvorenici i dr., a kada se oni izuzmu, dobiju se potencijalni radni resursi. Radna snaga ili ekonomski aktivno stanovništvo označava zbroj zaposlenih i nezaposlenih osoba. Osobe koje u danom trenutku ili u promatranome razdoblju imaju posao, smatraju se zaposlenima, dok se osobe koje nemaju posao, ali aktivno sudjeluju u traženju posla smatraju nezaposlenima. Nadalje, stopa ekonomske aktivnosti, stopa nezaposlenosti i stopa zaposlenosti predstavljaju najvažnije relativne pokazatelje tržišta rada. Dakle, stopa ekonomske aktivnosti predstavlja postotni udio aktivnog stanovništva u radno sposobnome stanovništvu. Stopa nezaposlenosti

odražava omjer broja nezaposlenih i aktivnog stanovništva, dok stopa zaposlenosti odražava postotni udio zaposlenih u radno sposobnom stanovništvu (Obadić, 2016).

Potražnja za radom ovisi o potražnji za proizvodom ili uslugom u čijoj je proizvodnji ili pružanju usluge taj rad potreban. Stoga se potražnja za radom smatra izvedenom potražnjom. Značajke potražnje za radom mijenjaju se sukladno promjenama tehnologije i strukture potražnje za proizvodima i uslugama. Za vrijeme stabilnog rasta industrijske proizvodnje zapošljavanje je bilo trajno, stoga su i potrebe za promjenama poslova bile male. U današnje vrijeme sve brzih promjena u potražnji za proizvodima i uslugama te brzih promjena u tehnologiji, radnici se moraju prilagođavati promjenama u potražnji za radom. U Republici Hrvatskoj kretanje zaposlenosti odražava promjene u potražnji za radom (Čavrak, 2011). Na zaposlenost u Republici Hrvatskoj dodatan negativan utjecaj je imala posljednja svjetska ekonomska kriza koja je pronašla vrlo povoljne uvjete za daljnju eskalaciju. Veliki rast nezaposlenosti koji je uslijedio nakon 2008. godine pripisivao se svjetskoj ekonomskoj krizi, međutim postojalo je više faktora koji su usporavali razvoj gospodarstva i otvaranje novih radnih mjesta (Rančić i Durbić, 2016).

Prema tome, tržište rada može se odrediti i kao mjesto gdje se stječe najbolji uvid u stanje nacionalnog gospodarstva, uzevši u obzir kako je cilj svake ekonomije blagostanje njenih građana te dostizanje što višeg životnog standarda (HGK, 2015). Nikad ranije ekonomski teoretičari i sveukupna javnost nisu bili toliko zaokupljeni tržištem rada kao danas s obzirom na recentna političko-ekonomska zbivanja uoči i posebno nakon ekonomske krize 2008./2009. godine kada je nezaposlenost u nekim zemljama svijeta gotovo dostigla postotak prve velike svjetske krize dvadesetih godina prošlog stoljeća (Bušelić, 2014).

Smatra se kako je nezaposlenost uz inflaciju jedan od najizraženijih problema s kojima se sukobljava ekonomska znanost, gospodarstvena politika i društvo u cjelini. (Mrnjavac, 1996). Bejaković (2018) ističe kako je Hrvatska, nedvojbena, zemlja visokog udjela dugotrajne nezaposlenosti pa nastojanje da se ona smanji ima najveću važnost. Nefunkcionalnosti tržišta rada ograničavaju ulazak i izlazak iz zapošljavanja, što uz razmjerno visoke troškove rada otežava zapošljavanje i moguća ulaganja.

Pojam rezistentnosti tržišta rada (engl. *labour market resilience*) u međunarodnim okvirima, relativno je nov koncept tumačenja kretanja najvažnijih odrednica tržišta rada. Sam pojam rezistentnosti (engl. *resilience*), široko je upotrebljavan u mnogim znanstvenim područjima kao što su: ekologija, fizika, medicina i psihologija, a tek odnedavno je usvojen i od strane društvenih znanosti. Prema tome, bilo da se radi o osobi, jedinstvenom ekosistemu, gradu ili cijeloj ekonomiji, rezistentnost se odnosi na svojstvo suočavanja s promjenama te nastavak daljnjeg razvitka (Giacometti et al., 2019). Premda je definicija uistinu mnogo, u širokom smislu, rezistentnost se može shvatiti kao reakcija sustava na promjenu. Dva su dijela reakcije sustava na promjenu koji će se ispitivati u ovome radu: otpornost (engl. *resistance*) prema padu i elastičnost (engl. *recovery*), odnosno, naknadna elastičnost radnih mjesta. Prema Martinu (2012) prva predstavlja ranjivost ili osjetljivost regionalne ekonomije na poremećaje i smetnje poput recesije, dok druga označava brzinu i opseg elastičnosti prema takvim poremećajima i smetnjama.

Bigos et al. (2013) u svom radu navode kako se rezistentnost tržišta rada može smatrati sposobnošću prilagodbe i odgovora tržišta rada na razne ekonomske izazove. Drugim riječima, to znači odupiranje, izdržljivost ili oporavak od izazova na temelju prilagodbe putem inoviranja ili preusmjerenja funkcija s namjerom održavanja ili poboljšanja stanja koje je prethodilo šoku. Također, rezistentnost tržišta rada može se sagledati kroz djelotvornost tržišta rada u obliku upijanja vanjskih šokova i ublažavanja njihovih utjecaja na temeljne odrednice tržišta rada. Nadalje, većina pristupa određivanju rezistentnosti tržišta rada, stavlja naglasak na sljedeće ključne koncepte:

1. izazovi (poremećaji ili egzogeni šokovi),
2. kontekst,
3. odgovor na izazove (odoljeti, izdržati, prilagoditi, obnoviti),
4. ishod (stanje prije izazova, lošije ili bolje).

Dakle, problem istraživanja ovog rada je razjasniti obilježja rezistentnosti tržišta rada u Republici Hrvatskoj (kroz dimenzije otpornosti i elastičnosti) na primjeru županija kao jedinica područne (regionalne) samouprave u odabranom razdoblju. Uzevši u obzir kako se radi o prilično neistraženoj problematici u Republici Hrvatskoj, nastojat ćemo ponuditi uvid u stanje hrvatskog tržišta rada sa stajališta rezistentnosti.

1.2. Predmet istraživanja

Iz prikaza problema istraživanja rada proizlazi i predmet istraživanja ovog rada. Predmet istraživanja su dimenzije fenomena rezistentnosti tržišta rada u Republici Hrvatskoj na primjeru županija kao jedinica područne (regionalne) samouprave u odabranom razdoblju. U radu će se analizirati pojmovi otpornosti i elastičnosti kroz navedene kategorije: zaposlenosti, nezaposlenosti i participacije. U tom smislu, predmet istraživanja je teorijsko i empirijsko istraživanje prethodno objašnjenog problema istraživanja.

1.3. Istraživačke hipoteze

Nakon prethodno navedenog problema i predmeta istraživanja, postavljaju se istraživačke hipoteze koje će se testirati u radu. Rad će se zasnivati na jednoj osnovnoj i dvije pomoćne istraživačke hipoteze.

Osnovna istraživačka hipoteza glasi:

H₀: Tržište rada na županijskoj razini u Republici Hrvatskoj obilježeno je niskom razinom rezistentnosti.

Kod ispitivanja osnovne istraživačke hipoteze, potrebno je provjeriti kako su se lokalna tržišta rada, odnosno, županije Republike Hrvatske nosile sa posljednjom globalnom ekonomskom krizom. Navedena tvrdnja će se dokazati ili opovrgnuti na temelju analize dviju dimenzija rezistentnosti (otpornosti i elastičnosti) najrelevantnijih pokazatelja tržišta rada. Prema Giannakisu i Bruggemanu (2019) ne postoji jasan konsenzus oko pitanja jesu li urbana područja više ili manje rezistentna od ruralnih, dok je malo poznato o rezistentnosti regija koje se nalaze između ove dvije krajnosti. Također, nije provedeno mnogo istraživanja o učinku strukturnih karakteristika i prostornih sredstava na rezistentnost regija u čitavom spektru urbanih i ruralnih područja. Iako veza između kvalitete upravljanja i rezistentnosti još nije istražena, neki autori, poput Ezcurre i Riosa (2019, u Giannakis i Bruggeman, 2019) smatraju kako postoje razlozi za vjerovanje kako kvaliteta upravljanja može imati izravne i neizravne učinke na obje, ex-ante rezistentnost (ranjivost na velike šokove) i ex-post rezistentnost (sposobnost apsorpiranja i prevladavanja šokova). Među

raznim komponentama regionalne gospodarske strukture, kako naglašava Boschma (2015, u Faggian et al., 2018), regionalna specijalizacija je ključni element regionalne rezistentnosti.

Osnovna istraživačka hipoteza rada bit će upotpunjena s dvije pomoćne istraživačke hipoteze:

H₁: Tržište rada na županijskoj razini u Republici Hrvatskoj je obilježeno niskom otpornošću.

Ovom hipotezom, pokušat će se, na temelju analize najrelevantnijih pokazatelja tržišta rada, dokazati ili opovrgnuti tvrdnja kako je lokalno (županijsko) tržište rada obilježeno niskom otpornošću (engl. *resistance*). Sukladno Martinu (2012) te Martinu i Sunleyu (2015), mogu se identificirati tri različite dimenzije regionalne ekonomske rezistentnosti: otpornost (engl. *resistance*), stupanj osjetljivosti ili dubina reakcije regionalne ekonomije na recesijski šok; elastičnost (engl. *recovery*), brzina i razmjer oporavka te na posljeticu, preusmjerenje i obnavljanje (engl. *reorientation and renewal*), sposobnost prilagodbe regije kao odgovor na šok i obnova putanje gospodarskog rasta. Slijedeći prijedlog Faggian et al. (2018), analiza se provodi na lokalnom (županijskom) tržištu rada s naglaskom na prve dvije dimenzije rezistentnosti regionalne ekonomije, odnosno za potrebe analize ove hipoteze, s naglaskom na prvu dimenziju rezistentnosti regionalne ekonomije.

H₂: Tržište rada na županijskoj razini u Republici Hrvatskoj je obilježeno niskom elastičnošću.

Ovom hipotezom, pokušat će se, na temelju analize najrelevantnijih pokazatelja tržišta rada, dokazati ili opovrgnuti tvrdnja kako je lokalno (županijsko) tržište rada obilježeno niskom elastičnošću (engl. *recovery*). Cilj ove hipoteze, sukladno prijedlogu Faggian et al. (2018) je analiza lokalnog (županijskog) tržišta rada s naglaskom na drugu dimenziju rezistentnosti regionalne ekonomije, a koju su u svojim radovima predstavili Martin (2012) te Martin i Sunley (2015).

Dobiveni rezultati istraživanja bit će osnova za donošenje odluke o prihvaćanju ili odbacivanju zadanih istraživačkih hipoteza.

1.4. Ciljevi istraživanja

Sukladno definiranom problemu i predmetu istraživanja te postavljenim istraživačkim hipotezama, proizlazi i cilj ovog istraživanja. Cilj ovog rada je istražiti obilježja tržišta rada u Republici Hrvatskoj, posebice obilježja rezistentnosti tržišta rada kroz dimenzije otpornosti i elastičnosti na regionalnoj (županijskoj) razini.

1.5. Metode istraživanja

Nakon definiranog problema i predmeta istraživanja te postavljenih istraživačkih hipoteza i ciljeva, pristupit će se određivanju znanstvenih metoda koje će se koristiti u ovom radu. Rad se sastoji od dva dijela, a to su teorijski i empirijski. Teorijski dio rada obuhvaća prikupljanje postojeće znanstvene literature te stručnih članaka. Podaci koji će biti korišteni za obradu teme ovog istraživanja prikupljaju se iz sekundarnih izvora. Kao sekundarni izvori podataka koriste se baze podataka kao što su: Hrvatski zavod za zapošljavanje i Državni zavod za statistiku. Prikupljeni podaci se u daljnjim koracima obrađuju izabranim statističkim metodama.

Prema Zelenika (2000) znanstvene metode koje će se koristiti u ovom radu su: induktivna metoda, deduktivna metoda, metoda analize, metoda sinteze, metoda deskripcije te statistička metoda.

- **Induktivna metoda:** označava sistematsku primjenu induktivnog načina zaključivanja u kojem se na temelju pojedinačnih činjenica dolazi do zaključaka o općem sudu, od zapažanja konkretnih pojedinačnih slučajeva dolazi se do općih zaključaka;
- **Deduktivna metoda:** označava sustavnu primjenu deduktivnog načina zaključivanja u kojem se iz općih stavova izvode posebni, pojedinačni, iz općih postavki dolazi se do konkretnih pojedinačnih zaključaka;
- **Metoda analize:** predstavlja postupak znanstvenog istraživanja i objašnjavanja stvarnosti putem raščlanjivanja složenih misaonih tvorevina (pojmovi, sudova i zaključaka) na njihove jednostavnije sastavne dijelove;
- **Metoda sinteze:** predstavlja postupak znanstvenog istraživanja i objašnjavanja stvarnosti putem spajanja, sastavljanja jednostavnih misaonih tvorevina u složene i složenijih u još složenije, pritom povezujući izdvojene elemente, pojave procese i odnose u jedinstvenu cjelinu u kojoj su njezini dijelovi uzajamno povezani;

- **Metoda deskripcije:** predstavlja postupak jednostavnog opisivanja ili ocrtavanja činjenica, procesa i predmeta u prirodi i društvu te njihovih empirijskih potvrđivanja odnosa i veza;
- **Statistička metoda:** predstavlja opću metodu znanstvenih istraživanja u svim znanstvenim područjima. Važnost statističke metode je u tome što se jedino s pomoću statističke metode mogu na prihvatljivo egzaktn način saznati opća određenost, pravilnost te zakonitost određenih pojava.

1.6. Doprinos istraživanja

Istraživanje koje će biti provedeno u sklopu ovog rada pridonijeti će boljem shvaćanju pojma rezistentnosti tržišta rada i njegovih najbitnijih značajki na regionalnoj razini u Republici Hrvatskoj. S obzirom na nedostatak istraživanja ovog pojma u Republici Hrvatskoj, ovaj rad može biti dobra polazna točka za buduće generacije studenata te poticaj za daljnje istraživanje ovog pojma.

1.7. Struktura rada

Struktura ovog rada je podijeljena na 5 cjelina koje uključuju uvod i zaključak. U prvom poglavlju, odnosno uvodnom dijelu definirani su problem i predmet istraživanja, postavljena je osnovna istraživačka hipoteza te dvije pomoćne istraživačke hipoteze. Zatim su postavljeni ciljevi istraživanja, metode istraživanja i na samom kraju uvodnog dijela, doprinos istraživanja. U drugom poglavlju predstavljene su teorijske odrednice uloge i značaja tržišta rada. U trećem poglavlju predstavljene su teorijske odrednice rezistentnosti tržišta rada. Četvrto poglavlje predstavlja empirijski dio istraživanja. Prikazat će se analiza rezistentnosti tržišta rada (kroz dimenzije otpornosti i elastičnosti) u Republici Hrvatskoj na primjeru županija kao jedinica područne (regionalne) samouprave u odabranom razdoblju. U zaključnom, petom poglavlju rada iznijet će se završna razmatranja na temelju prethodno prikazanih poglavlja.

2. TEORIJSKE ODREDNICE ULOGE I ZNAČAJA TRŽIŠTA RADA

Primarni cilj ovog poglavlja je upoznavanje s temeljnim odrednicama uloge i značaja tržišta rada kao polazište za kasniju analizu rezistentnosti tržišta rada u Republici Hrvatskoj.

U Pravnom leksikonu (2007, str. 1362-1363) grupa autora definira rad kao „svako ljudsko djelovanje koje se izvodi s namjerom izvršenja određenog posla, odnosno postizanja određenog predviđenog korisnog rezultata. To djelovanje može biti fizičko (manualno), psihičko (intelektualno) ili tehničko, a presudno je da ima radnu, profesionalnu, proizvodnu, produktivnu, društveno-korisnu funkciju, odnosno ekonomski korisnu svrhu”.

Koristi koje proizlaze iz rada su mnogobrojne, pa tako i Tomašić (2010) smatra kako je rad neprocjenjivo dobro za suvremenog čovjeka, stoga se osobe pogođene nezaposlenošću nerijetko nalaze u velikim problemima. John Maynard Keynes je objasnio kako država može potaknuti formiranje novih radnih mjesta, stoga su države prihvatile dio odgovornosti za opću razinu zaposlenosti i zajamčile svojim građanima pravo na rad. Pravo građanina na rad, međutim, ne znači dužnost države da svakome tko želi raditi omogući radno mjesto kakvo želi, već da provodi racionalnu gospodarsku politiku koja će težiti k punoj zaposlenosti.

„Ekonomija rada je područje ekonomije koje izučava organizaciju, funkcioniranje i rezultate tržišta rada; odluke mogućih i sadašnjih sudionika na tržištu rada; i javne mjere koje se odnose na zaposlenost i plaćanje resursa rada” (Campbell i Brue, 1994, str. 1). Mrnjavac (2001) u svom članku navodi kako se ekonomija rada bavi proučavanjem korištenja ljudske radne snage za proizvodno-ekonomske namjene. Navedeno tumačenje ekonomije rada sačinjava „razne metode određivanja količine rada koja se upotrebljava u gospodarstvu, utvrđivanje njegove cijene, mehanizme alokacije faktora i distribuciju dohotka, funkcionalne odnose između upotrebe rada, akumulacije kapitala, gospodarskog rasta i uvođenja novih tehnologija, kao i razvitak rada, kako kroz životni ciklus pojedinca, tako i života društva” (Mrnjavac, 2001, str. 2).

Tržište rada predočava stupanj razvijenosti svake države te nije samo bitna odrednica statusa ljudi, već je neophodno za generiranje dohotka, socijalnu uključenosti te opću kvalitetu života. Značaj

tržišta rada posebno dolazi do izražaja uslijed ekonomskih kriza koje se zbog utjecaja globalizacije lako prelijevaju iz države u državu. Jurčić (2015, str. 609) ekonomsku krizu definira kao „negativne stope gospodarskog rasta i kao smanjenje zaposlenosti, odnosno povećanje nezaposlenosti”. Upravo su ekonomske krize najviše doprinijele unapređenju ekonomske znanosti.

2.1. Pojmovno određenje tržišta rada

Pojam tržišta rada po prvi put uvodi David Ricardo u svojoj knjizi *Principles of Political Economy and Taxation* izdanom 1817. godine (Mrnjavac, 1996). Danas postoje brojne definicije tržišta rada kod kojih su vidljivi njegovi različiti segmenti. Najšire i najjednostavnije definicije tržišta rada nude Ekonomski leksikon opisujući ga kao ono tržište na kojemu dolazi do povezivanja poslodavaca s jedne i tražitelja posla, odnosno potencijalnog zaposlenika s druge strane i Hrvatski leksikon koji tržište rada opisuje kao ukupnost odnosa ponude i potražnje ljudskog rada. Prema Marušić (2006, str. 17) „tržište rada (engl. *labour market*) označuje ponudu i potražnju radnika (zaposlenika), uključujući njihovu pripremu (izobrazbu), zapošljavanje, napredovanje, otkaze, čekanje na posao, a ponajprije konkurenciju (tržišnu utakmicu) i u traženju posla i na samom poslu”.

S druge strane, Carmichael (1989) na tržište rada gleda kao na bogato i komplicirano mjesto. Slijedom toga, kada radnik uzima određeni posao on očekuje zaradu u obliku nadnice, ali istodobno vodi računa o stopama rasta nadnica, drugim beneficijama, razinama rizika, metodama umirovljenja, mirovinama, pravilima promocije i otkaza, pravima senioriteta i procedurama podnošenja žalbe. Zauzvrat, radnik se mora odreći nekog vremena te se uz to od njega traži da poboljšava svoje vještine, obučava druge radnike, izražava angažman i nove ideje te da se podčinjava nadređenima po pitanjima kako se troši njegovo vrijeme. Campbell i Brue (1994) pojašnjavaju kako se na tržištu rada odvijaju različite transakcije „kupnje” i „prodaje” usluge rada kao oskudnog resursa. Međutim, transakcije koje se odvijaju na tržištu rada bitno se razlikuju od transakcija koje se odvijaju na tržištu proizvoda. Kompleksnost tržišta rada implicira da se pojmovi ponude i potražnje moraju značajno modificirati i preusmjeriti kada se primjenjuju na tržištu rada. „Za razliku od tržišta dobara ili novca, tržište rada obilježavaju posebnosti zbog kojih se ono puno teže prilagođava i vraća u ravnotežu.

Naime, na tržištu rada, trguje se satima rada koje se ne mogu odvojiti od samoga radnika” (Obadić, 2016, str. 205). Dakle, ponudbenu stranu tržišta rada čine radnici koji „iznajmljuju” usluge rada poslodavcu. Isporučujući usluge rada, radnik provede 40-ak sati tjedno na poslu, stoga su mu nemonetarni segmenti posla od iznimne važnosti. Izuzev naknade za rad, radniku su također bitni:

- zdravlje i sigurnost na poslu,
- težina posla,
- stabilnost zaposlenja,
- mogućnost za obrazovanje i napredovanje.

Shodno tome, odluka o ponudi rada je mnogo složenija od ponude proizvoda na tržištu proizvoda. Potražnja za proizvodom zasniva se na korisnosti koju posjeduje, dok se rad potražuje zbog njegovog doprinosa u stvaranju dobara i usluga. U tom smislu, potražnja za pojedinim vrstama rada izvedena je iz funkcije potražnje za proizvodom koji taj rad proizvodi. Štoviše, potražnja za radom je, prema tome, indirektna ili „izvedena” potražnja. Dakle, razumijevanje tržišta rada uključuje uvažavanje naročitih značajki ponude i potražnje za radom (Campbell i Brue, 1994).

2.2. Determinante potražnje za radom

Družić (2004) u svojoj knjizi navodi nekoliko ključnih čimbenika koji određuju potražnju za radom u ekonomskoj analizi:

- **Cijena radne snage (nadnica)** je osnovni element koji određuje količinu potražnje. Poslodavci će uvijek zaposliti više radnika ako je cijena radnog sata niža. Vrijedi i obratno, rast cijene radne snage rezultirat će smanjenom potražnjom što za posljedicu ima sporije zapošljavanje te mogući rast nezaposlenosti, pri ostalim nepromijenjenim uvjetima. Primjerice, kada vlada odluči djelovati na tržištu rada provođenjem javnih radova, obično to čini određivanjem minimalne nadnice. Slijedom toga, potražnja za radom u javnom sektoru po ponuđenoj višoj nadnici rezultira i rastom nadnica u privatnom sektoru za određene poslove kako bi se spriječio transfer radnika iz privatnog u javni sektor.
- **Promjena tehnologije** predstavlja isprobanu, valjanu kombinaciju faktora u proizvodnji nekog outputa. Pojava nove tehnologije najčešće rezultira smanjenjem potražnje za radom

snagom u postojećoj proizvodnji, premda može indirektno utjecati i na kreiranje dodatne potražnje novih zanimanja.

- **Promjene u cijeni ostalih faktora** analiziraju se pod pretpostavkom fiksnih (nepromijenjenih) tehnologija. Način na koji će ostali faktori utjecati na konkretnu cijenu rada ovisi o njihovu odnosu u kojem oni mogu biti supstituti ili komplementi. Supstitut je faktor koji se može upotrijebiti umjesto nekog drugog faktora, dok je komplement faktor koji se upotrebljava zajedno s nekim drugim faktorom.
- **Očekivanja** znače kako potražnja za radnom snagom ne ovisi samo o trenutnim potrebama poslodavca, već i o njegovim predviđanjima kretanja u neposrednoj budućnosti. Primjerice, ako poslodavac očekuje da je rast potražnje za njegovim proizvodom rezultat kratkotrajne ekspanzije, on će se u pravilu, suzdržati od angažiranja nove radne snage. Međutim, ukoliko očekuje trajan rast potražnje tada će se vjerojatno odlučiti za zapošljavanje nove radne snage.
- **Preferencije poslodavaca** određuju relativno značenje drugih faktora (cijena, tehnologija) u određivanju količine angažiranog rada. Na porast važnosti preferencija u potražnji za radnom snagom presudan utjecaj ima i sve veća individualizacija rada u kojem umjesto uniformiranih kvalifikacija u serijskoj industrijskoj proizvodnji dominiraju personalizirane profesionalne usluge u kojima iznimnu ulogu igraju elementi osobnosti.

2.3. Determinante ponude rada

Družić (2004) u svojoj knjizi navodi nekoliko ključnih čimbenika koji određuju ponudu radne snage u ekonomskoj analizi:

- **Cijena (ponuđena najamnina)** ima prevladavajuću ulogu u donošenju odluka o tome koliko i kakve će radne snage (kojih kvalifikacija) biti ponuđeno na tržištu. Visina ponuđene plaće (dohotka) čini egzistencijalni uvjet radnika, stoga je i temeljni motiv zbog kojeg se nudi radna snaga na određenom tržištu rada.
- **Promjene u cijeni rada na ostalim tržištima.** Alternativna tržišta rada predstavljaju ona tržišta na kojima postoji potražnja za istom profesijom/kvalifikacijom kao i na tržištu kojeg analiziramo.

- **Vrijeme kvalifikacije** znači da će racionalni pojedinac pri opredjeljenju za pojedinu struku staviti u omjer duljinu školovanja, odnosno investicije potrebne za stjecanje neke kvalifikacije sa budućom zaradom, uspoređujući svoj nalaz s istim takvim odnosima u različitim profesijama kako bi optimizirao vrijeme i kapital uloženi u željeno zanimanje.
- **Očekivanja** imaju bitno značenje u formiranju ponude radne snage. Za razliku od potražnje koja može snažno oscilirati, formiranje ponude uglavnom je rezultat dugoročnog ulaganja. Gospodarski razvitak sve više djeluje na kreiranje ponude tako da ona postupno gubi elemente elastičnosti u kratkom roku. U postindustrijskim ekonomijama progresivno raste potražnja za visokoobrazovanim djelatnicima. Stoga se traže specijalističke kvalifikacije koje su rezultat 12-godišnjeg ili 16 i više godišnjeg obrazovanja odnosno ulaganja.
- **Preferencije** određuju relativno značenje drugih faktora u određivanju količine ponuđenog rada. Međutim, tu kategoriju je gotovo nemoguće kvantificirati standardnom analizom iako je u njoj sadržano konačno opredjeljenje budućeg ponuditelja radne snage. U tom smislu, izučavanje preferencija pri izboru budućeg zanimanja postaje sve značajnije jer postaje sve jasnije kako projektirana buduća zarada čini tek jedan od elemenata pri dugoročnom formiranju ponude rada u pojedinim profesijama.

2.4. Institucije tržišta rada

Naglasak ovog potpoglavlja je na institucijama tržišta rada i njihovim najznačajnijim oblicima. Tržišta rada, kako ističe Blanchard (2002, u Bigos et al., 2013, str. 24) trebaju odgovarajuće institucije jer po svojoj prirodi nisu savršeno konkurentna. U tom smislu, potrebna je optimalna kombinacija propisa, poreza i subvencija kako bi se osiguralo uspješno funkcioniranje tržišta rada (Donnellan et al., 2012, u Bigos et al., 2013, str. 24).

Zakoni, prakse, politike i konvencije koje spadaju u institucije tržišta rada određuju koje vrste ugovora o radu su dopuštene; granice plaća i naknada; uvjete rada i radno vrijeme; definiranje pravila za kolektivno predstavljanje i pregovaranje; propisivanje određenih praksi zapošljavanja i pružanje socijalne zaštite radnicima. Obrazloženje za postojanje ovih institucija može se pripisati četirima faktorima: nesavršene informacije, neujednačena tržišna moć (između poslodavaca i radnika), diskriminacija i neadekvatnosti tržišta pri pružanju osiguranja za rizike povezane sa

zaposlenošću (Betcherman, 2013, str. 1). Kako navodi Obadić (2016), pri kreiranju institucionalne infrastrukture tržišta rada Republike Hrvatske, djeluju Hrvatski zavod za zapošljavanje, privatni posrednici na tržištu rada, lokalna partnerstva za zapošljavanje i socijalno partnerstvo.

Kako navode Arpaia i Mourre (2009), postoje četiri osnovna gledišta utjecaja institucija na tržišta rada koja se međusobno ne isključuju, a to su: pravna teorija, gledište socijalnog sukoba, gledište učinkovitosti institucija i drugi najbolji pristup nesavršenoj institucionalnoj konfiguraciji. Prema prvom gledištu, institucije i regulacije tržišta rada su povezane s povijesnim podrijetlom državnog zakona. Naime, kako bi se nosile s tržišnim neuspjesima, države običajnog prava više se oslanjaju na ugovore i privatne tužbe, dok se građansko pravo uglavnom oslanja na izravnu intervenciju vlade u regulaciji tržišta. Prema drugom gledištu, institucije uvode klin između ponude i potražnje radne snage, ometaju premještanje tržišta rada, narušavaju relativnu cijenu i smanjuju sposobnost prilagodbe poslodavaca na neočekivane šokove. Prema trećem gledištu, institucije se odabiru učinkovito, odmjeravanjem njihovih socijalnih troškova i koristi. U tom smislu, različite institucionalne postavke, u određenim okolnostima, mogu biti učinkovit način rješavanja tržišnih neuspjeha (Blank i Freeman, 1993, Blanchard, 2002, Botero et al., 2003, u Arpaia i Mourre, 2009). Prema četvrtom gledištu, za neke institucije koje su same po sebi neučinkovite, može se pokazati kako poboljšavaju dobrobit ako se kombiniraju s drugim neučinkovitim institucijama. Kompromis između naknada za nezaposlenost i zakonske zaštite zaposlenja u pružanju osiguranja od rizika na tržištu rada najdokumentiraniji je primjer (npr. Buti et al., 1998, Boeri et al., 2003, u Arpaia i Mourre, 2009) kako poboljšanje dobrobiti od strane institucija tržišta rada u realnim ekonomijama ovisi o karakteristikama financijskih tržišta (Bertola i Koeniger, 2004, u Arpaia i Mourre, 2009), učestalosti (sektorskih ili agregatnih) šokova potražnje za radnom snagom, strukturnim obilježjima gospodarstva i učinkovitosti kolektivnih shema socijalnog osiguranja.

S druge strane, utjecaj institucija tržišta rada na rezultate tržišta rada može biti izravan i neizravan. Izravan utjecaj institucija tržišta rada obrađen je u radovima Layarda i Nickella, 1999 (u Arpaia i Mourre, 2009), koji objašnjavaju razlike u stopama nezaposlenosti među zemljama, odnosno u radu Elmeskov et al., 1998 (u Arpaia i Mourre, 2009), koji istražuje evoluciju nezaposlenosti tijekom vremena na primjeru zemalja OECD-a. Rezultati do kojih su došli navedeni autori, ukazuju na sljedeće: nezaposlenost je pozitivno povezana s izdašnim naknadama za nezaposlenost,

visokim poreznim klinom i visokom pokrivenošću sindikatima, dok je negativno povezana s aktivnim politikama tržišta rada i visokom koordinacijom pregovaranja. Uloga zakonske zaštite zaposlenja i gustoće sindikata je nejasna. Isto tako, veliki dio promjene u strukturnoj nezaposlenosti je ostao nerazjašnjen. Neki autori, poput Mourrea (2006, u Arpaia i Mourre, 2009), fokusiraju se na utjecaj institucija tržišta rada na rast zaposlenosti diljem OECD zemalja te zaključuju kako su zemlje koje su doživjele pozitivnu promjenu u obrascu zapošljavanja od kasnih 1990-ih, uglavnom koncentrirane u europodručju. Među relevantne institucionalne čimbenike koji su posljednjih godina pridonijeli rastu ukupne zaposlenosti u eurozoni spadaju: snažan razvoj poslova s nepunom radnim vremenom, niže stope poreza na rad i manje stroga zakonska zaštita zaposlenja te veće subvencije za privatno zapošljavanje.

Pojedini autori su usredotočeni na interakciju između institucija tržišta rada i makroekonomskih šokova. Tako, primjerice, Blanchard i Wolfers (2000, u Arpaia i Mourre, 2009) navode kako makroekonomski šokovi objašnjavaju prosječni porast stopa nezaposlenosti te kako institucionalne varijable objašnjavaju varijacije u stopama nezaposlenosti u različitim zemljama. Navedeni autori uočavaju kako zemlje s dugotrajnim naknadama za nezaposlenost, visokom zaštitom zaposlenja ili slabom koordinacijom pregovaranja, doživljavaju dulja razdoblja visokih stopa nezaposlenosti. Nadalje, prema Ljunqvistu i Sargentu (1998, u Arpaia i Mourre, 2009), postoji i alternativni pogled na izvore nezaposlenosti. Naime, ekonomske turbulencije povećavaju vjerojatnost pogoršanja vještina pojedinaca. Restrukturiranje gospodarstva uslijed nastupanja šoka dovodi do uništenja radnih mjesta u zrelih sektorima koji će se zamijeniti poslovima u novim sektorima gdje se akumuliraju 'nove vještine'. Dakle, kada je poticaj za participaciju iskrivljen, primjerice zbog izdašnih naknada za nezaposlenost ili dugog trajanja naknada, otpušteni radnici neće prihvatiti preraspodjelu, a za vrijeme trajanja tranzicije, može doći do faze u kojoj raste nezaposlenost i rizik od amortizacije vještina.

Interakcija između različitih institucija tržišta rada, predmet je proučavanja autora kao što su Coe i Snower (1997, u Arpaia i Mourre, 2009). Prema spomenutim autorima, širok raspon institucija može imati komplementarne učinke na nezaposlenost. Boeri i Burda (2004, u Arpaia i Mourre, 2009), navode kako prisutnosti visokih troškova otpuštanja može ojačati sklonost rigidnim režimima plaća. Naime, troškovi otpuštanja, kombiniraju se s troškovima ponovnog pregovaranja što dovodi do daljnjeg povećanja rigidnosti plaća za radnike koji zadržavaju posao. Također, Belot

i Van Ours (2001, 2004, u Arpaia i Mourre, 2009), naglašavaju kako institucije imaju utjecaj na uspješnost tržišta rada samo ako se njihovi učinci na zaposlenost međusobno pojačavaju. Primjerice, izdašnost naknada za nezaposlenost smanjuje i nezaposlenost i stopu nezaposlenosti što podrazumijeva pad stope participacije. Učinci zaštite zaposlenja na stopu nezaposlenosti razlikuju se ovisno o razini pregovaranja. Štoviše, negativni su kada su plaće utvrđene na razini poduzeća, pozitivni na razini industrije, dok su na nacionalnoj razini beznačajni. Također, gustoća sindikata povećava nezaposlenost samo u decentraliziranim sustavima pregovaranja.

2.4.1. Oblici institucionalnog okruženja tržišta rada

Mnogi autori, poput Cazes i Vericka (2013), Holmlunda (2014) ili Betchermana (2013), navode sljedeće, najčešće oblike institucionalnog okruženja tržišta rada:

1. Zakonska zaštita zaposlenja (engl. *Employment protection legislation - EPL*),
2. Minimalne plaće (engl. *Minimum wages*) i
3. Naknada za nezaposlenost (engl. *Unemployment benefits*) ili osiguranje za slučaj nezaposlenosti (engl. *Unemployment insurance*).

Zakonska zaštita zaposlenja (engl. *Employment protection legislation – EPL*) odnosi se na pravila zapošljavanja i otpuštanja koja su namijenjena “zaštiti” dobrobiti radnika i pružanje potpore tijekom otpuštanja viška radnika. Sačinjen je od normi i administrativnih postupaka koji se moraju poštovati u slučaju pojedinačnih i kolektivnih otkaza. Primjerice, u većini zemalja širom svijeta postoje pravila kojima se osigurava isplata određenih novčanih naknada, odnosno otpremnina onim radnicima koji su nesvojevoljno ostali bez posla (Cazes i Verick, 2013, str. 186 - 187). Prema Holmlundu (2014) zakonska zaštita zaposlenja ima mnogo dimenzija. Prije svega, ona obuhvaća zakone koji se odnose na otpremnine i pravovremene obavijesti o otpuštanju, ograničenja valjanih razloga za otpuštanje radnika, ograničenja koja se odnose na izbor koga će se otpustiti u slučaju kolektivnog otkaza, pravila o korištenju ugovora na određeno vrijeme te ograničenja koja se odnose na agencije za privremeno zapošljavanje.

Kako bi se izvršile međunarodne usporedbe režima zaštite zaposlenja, međunarodne organizacije zajedno sa academicima izračunale su različite zbirne pokazatelje kako bi opisali “strogost”

zakonske zaštite zaposlenja (Cazes i Verick, 2013, str. 188). Sukladno Mrnjavacu (2011) te Cazesu i Vericku (2013), najčešće upotrebljavan pokazatelj zakonske zaštite zaposlenja je OECD-ov EPL indeks koji poprima vrijednost od 0 do 6 s obzirom na strogost odredbi o stalnom radnom odnosu, privremenome zapošljavanju i kolektivnim otkazima. Slijedom navedenoga, zemlje s vrlo fleksibilnim propisima o zapošljavanju imaju nisku vrijednost EPL indeksa (blizu 0 ili 1), dok one s vrlo strogim propisima o zapošljavanju imaju višu vrijednost EPL indeksa (blizu 5 ili 6).

Tablica 1 prikazuje EPL indeks za Hrvatsku i odabrane zemlje. U 2008. godini EPL indeks je iznosio 2.61, međutim, reforma radnog zakonodavstva u 2013. i 2014. godini dovela je do smanjenja EPL indeksa na 2.34 i 2.23. S obzirom da je u većini gospodarstava dugoročni trend snižavanje EPL indeksa, može se reći kako je stanje u Hrvatskoj u skladu sa većinom zemalja OECD-a.

Tablica 1: EPL indeks za Hrvatsku i odabrane zemlje

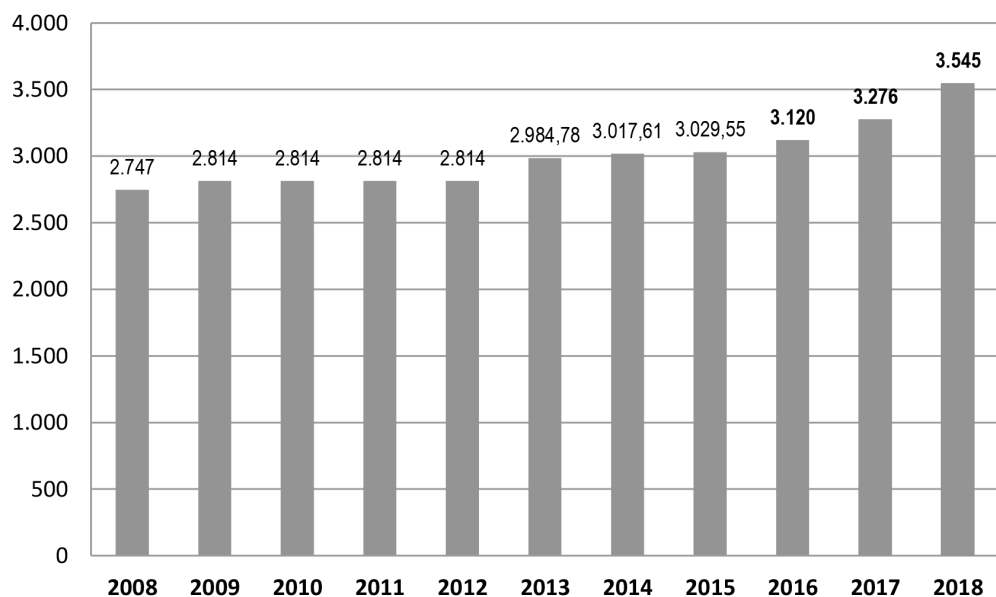
Zemlje	EPL 2008.	EPL 2013. (usvojene izmjene ZOR-a)	EPL 2013. (izmjene ZOR-a u drugoj fazi)
Mađarska	2.12	2.04	2.04
Slovačka	2.44	2.32	2.32
Austrija	2.33	2.33	2.33
Hrvatska	2.61	2.34	2.23
Poljska	2.37	2.37	2.37
Češka R.	2.39	2.44	2.44
Njemačka	2.38	2.47	2.47
Estonija	2.31	2.47	2.47
Slovenija	2.62	2.60	2.60
Italija	2.90	2.76	2.76

Izvor: Izrada autora prema Ministarstvu rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, <https://mrms.gov.hr/>

Minimalne plaće (engl. *Minimum wages*) zaposlenim osobama predstavljaju donju granicu plaće, osiguravajući im minimalnu razinu zaštite plaća. Prema tome, minimalna plaća uglavnom ima utjecaj na donju vrijednost distribucije plaća, dok druge institucije koje određuju plaće (kao što su sindikati i kolektivno pregovaranje) utječu na cijelu distribuciju (Cazes i Verick, 2013, str. 202). Betcherman (2013) tvrdi kako se minimalne plaće najčešće uspostavljaju zakonima ili drugim propisima, dok se u europskim zemljama minimalne plaće određuju procesom pregovaranja između poslodavaca i sindikata, što u svom radu potvrđuje i Holmlund (2014).

U Republici Hrvatskoj, prema Zakonu o minimalnoj plaći (NN 118/18), minimalna plaća je “najniži iznos bruto plaće koja se radniku isplaćuje za rad u punom radnom vremenu.” U slučaju radnika koji radi u neponom radnom vremenu, minimalna plaća “utvrđuje se i isplaćuje razmjerno ugovorenom radnom vremenu.” Visina minimalne plaće “utvrđuje se jednom godišnje, najkasnije do 31. listopada tekuće godine za sljedeću kalendarsku godinu.”

Slika 1 prikazuje kretanje minimalne bruto plaće izražene u kunama za razdoblje od 2008. do 2018. godine. Iz priloženog grafikona, vidljivo je kako je zapaženiji rast iznosa minimalne bruto plaće ostvaren u periodu od 2016. do 2018. godine. Prema podacima Vlade Republike Hrvatske, prosječan broj radnika koji su radili u punom radnom vremenu, a koji su imali ugovorenu minimalnu plaću u 2018. godini je 37 368 radnika. Udio propisane bruto minimalne plaće u 2018. godini (3 545,52 kuna) u prosječnoj bruto plaći za svibanj 2018. godine (8 429,00 kuna) jest 42,06%. U odnosu na zemlje Europske unije, prema Eurostatu, minimalna plaća u Hrvatskoj (464 €) u 2018. veća je nego u: Bugarskoj, Litvi, Rumunjskoj, Latviji i Mađarskoj.

Slika 1: Minimalna bruto plaća u Republici Hrvatskoj (u kunama)

Izvor: Vlada Republike Hrvatske, <https://vlada.gov.hr/>

Naknada za nezaposlenost (engl. *Unemployment benefits*) ili **osiguranje za slučaj nezaposlenosti** (engl. *Unemployment insurance*) predstavlja još jednu ključnu instituciju tržišta rada za koju se pretpostavlja da ima utjecaj na rezultate tržišta rada. Postojeća literatura koja se bavi ekonomskim utjecajem spomenutih naknada, uglavnom se usredotočuje na mogući destimulativni učinak izdašnih shema nezaposlenosti na traženje zaposlenja. U većini europskih i OECD zemalja, nezaposlene osobe primaju naknadu za nezaposlene putem osiguranja za slučaj nezaposlenosti koja omogućuje barem djelomičnu nadoknadu dohotka, održavanje određenog životnog standarda i osiguravanje sredstava za traženje pogodnog zaposlenja tijekom prijelaznog razdoblja. Takve naknade za nezaposlenost obično se financiraju iz programa koji se temelje na doprinosima te nude naknadu vezanu za prethodnu zaradu korisnika nakon kvalificiranog razdoblja, pretežno za ograničeno razdoblje. Dohodovna potpora koja se pruža iz naknada za nezaposlenost može igrati važnu ulogu u ublažavanju socijalnih utjecaja ekonomske recesije. Isto tako, može služiti kao važan automatski stabilizator tijekom razdoblja pada gospodarske aktivnosti (Cazes i Verick, 2013).

2.4.2. Regionalna tržišta rada: uloga institucija i lokalne strukture

U svome članku, Herwartz i Niebuhr (2017) navode kako literatura vezana za učinke regionalnog tržišta rada uglavnom zanemaruje značaj institucija tržišta rada u pogledu regionalnih razlika. Točnije, pažnja je usmjerena prvenstveno na prostorni obrazac i postojanost razlika u nezaposlenosti. Autori kao što su Decressin i Fatas (1995, u Herwartz i Niebuhr, 2017) nude empirijske dokaze za mehanizme prilagodbe na šokove specifične za regije. Dok Baddeley, Martin i Tyler (2000) analiziraju fleksibilnost plaća diljem EU regija te saveznih država SAD-a, ispitujući da li su regionalne razlike u fleksibilnosti plaća povezane s strukturnim obilježjima tržišta rada. Nadalje, autori Kosfeld and Dreger (2006) naglašavaju kako regionalna analiza mora uzeti u obzir prostornu ovisnost s obzirom da su regije povezane mobilnošću radne snage, agregatnom potražnjom te drugim oblicima interakcije. Dakle, potrebno je naglasiti kako su dokazi o utjecaju institucija na regionalnu zaposlenost ograničeni.

Strukturne karakteristike regionalnih tržišta rada vjerojatno će utjecati na rezultate tržišta rada uvažavajući sljedeće argumente. Prvi argument navodi kako bi sektorska struktura mogla utjecati

na brzinu prilagodbe i reakciju zaposlenosti na promjene u outputu i plaćama. Prema Robsonu (2009, u Herwartz i Niebuhr, 2017) postoje različiti kanali prijenosa putem kojih sektorska struktura može utjecati na regionalna tržišta rada. Tako, primjerice, regije koje su obilježene raznovrsnijom industrijskom strukturnom, vjerojatno će pokazati bržu prilagodljivost na šokove kao rezultat međusektorke mobilnosti radne snage. Drugi argument navodi kako strukturne promjene mogu utjecati na rezultate varijacija outputa na tržištu rada. Naime, primjena novih tehnologija zahtijeva raspodjelu radne snage po sektorima. U tom smislu, intezitet strukturnih promjena ima važnu ulogu, primjerice, regije koje karakterizira izraženija preraspodjela radnih mjesta između industrija, suočavaju se s većim teretom prilagodbe. Treći argument navodi kako aglomeracijske ekonomije mogu utjecati na proces usklađivanja na regionalnim tržištima rada. Naime, proporcionalni porast broja tražitelja posla i slobodnih radnih mjesta, rezultira više nego proporcionalnim povećanjem podudarnosti. Više slobodnih radnih mjesta i tražitelja zaposlenja, smanjuje frikcije na lokalnim tržištima rada, ali isto tako i udio nezaposlenih radnika (Duranton i Puga, 2004, u Herwartz i Niebuhr, 2017).

2.5. Ekonomska struktura aktivnog stanovništva

Obadić (2016) konstatira kako ekonomska struktura aktivnog stanovništva, odnosno radne snage čini polazišnu osnovu za izučavanje ekonomske strukture ukupnog stanovništva. Na slici 2 prikazana je ekonomska struktura aktivnog stanovništva koja dočarava odnos između ukupnog stanovništva, radno sposobnog stanovništva, radne snage, zaposlenosti i nezaposlenosti.

Slika 2: Ekonomska struktura aktivnog stanovništva

Izvor: Izrada autora prema Obadić, A. i Tica, J. ur. (2016): *Gospodarstvo Hrvatske*, Ekonomski fakultet sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, str. 206.

Izdvajajući od **ukupnog stanovništva** sve one koji nisu u radno sposobnoj dobi, dakle sve one mlađe od 15 godina starosti ili starije od 65 godina starosti, dobije se **radno sposobno stanovništvo**, odnosno broj ljudi koji je potencijalno raspoloživ za zapošljavanje. Prema Tomašić (2010) na veličinu te skupine utječe natalitet promatran 15 godina unazad, mortalitet i migracije, što znači da se ova kategorija sporo mijenja. Radno sposobno stanovništvo sačinjavaju i osobe zaposlene u oružanim snagama te primjerice zatvorenici, a kada se oni izdvoje od ukupnog stanovništva, dobiju se **potencijalni radni resursi**. Nažalost, među potencijalnim radnim resursima, kako navodi Tomašić (2010), nalaze se i druge osobe koje su spremne raditi, ali su odustale od traženja posla jer se više ne nadaju da će ga naći. Takve osobe se nazivaju skrivenim zaposlenima ili kako tvrdi Obadić (2016), obeshrabrenim radnicima.

Radna snaga ili ekonomski aktivno stanovništvo označava zbroj zaposlenih i nezaposlenih osoba, odnosno:

$$\text{radna snaga} = \text{broj zaposlenih} + \text{broj nezaposlenih}$$

Prema definiciji Državnog zavoda za statistiku (DZS, 2018, str. 135) „**zaposleni** su sve osobe koje su zasnovale radni odnos s poslodavcem, na određeno ili neodređeno vrijeme, neovisno o duljini radnog vremena i vlasništvu pravne osobe. U zaposlene su uključeni pripravnici (vježbenici), osobe na roditeljskom dopustu i bolovanju te osobe koje su iz bilo kojeg razloga odsutne s posla do

prekida radnog odnosa. Zaposlenima pripadaju i osobe koje rade u vlastitome trgovačkom društvu, poduzeću, obrtu ili slobodnoj profesiji”.

Prema definiciji Zakona o tržištu rada (NN 118/2018) „**nezaposlenom osobom** smatra se osoba sposobna ili djelomično sposobna za rad, u dobi od 15 do 65 godina, koja nije u radnom odnosu odnosno koja ne obavlja samostalnu djelatnosti, aktivno traži posao i raspoloživa je za rad te ako:

1. ne ostvari mjesečni primitak od pružanja usluga prema posebnim propisima ili ne ostvari mjesečni primitak odnosno drugi dohodak prema propisima o porezu na dohodak s obzirom na podatak o uplaćenim doprinosima za obvezna osiguranja dobivenim od Središnjeg registra osiguranika, a koji je veći od prosječne isplaćene novčane naknade u prethodnoj kalendarskoj godini
2. nema registrirano trgovačko društvo ili drugu pravnu osobu odnosno nema više od 25% udjela u trgovačkom društvu ili drugoj pravnoj osobi
3. nije član zadruga ili upravitelj zadruga
4. nije predsjednik, član uprave, izvršni direktor trgovačkog društva ili likvidator
5. nema registrirani obrt, slobodno zanimanje ili djelatnost poljoprivrede i šumarstva
6. ne obavlja domaću radinost ili sporedno zanimanje prema posebnom propisu
7. nije osigurana kao poljoprivrednik po propisima o mirovinskom osiguranju
8. nije zaposlena prema posebnim propisima
9. nije korisnik mirovine, osim korisnika mirovine koji ostvari pravo na invalidsku mirovinu zbog profesionalne nesposobnosti za rad odnosno korisnika mirovine koji ostvari pravo na invalidsku mirovinu zbog djelomičnog gubitka radne sposobnosti i korisnika obiteljske mirovine kojemu se ta mirovina isplaćuje
10. ne ispunjava uvjete za starosnu mirovinu
11. nije osigurana na produženo mirovinsko osiguranje na temelju ugovora o radu na određeno vrijeme za stalne sezonske poslove
12. nije uključena u program socijalnog uključivanja na temelju nalaza i mišljenja centra za profesionalnu rehabilitaciju o privremenoj zapošljivosti ili
13. nije redoviti učenik ili student”.

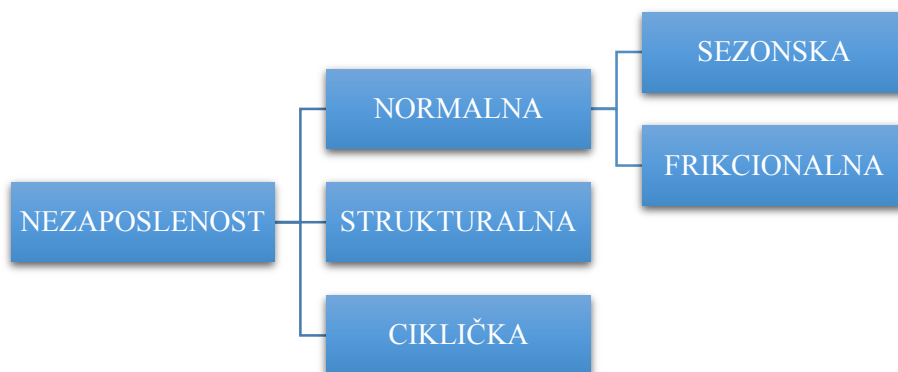
Prema članku 17. Zakona o tržištu rada (NN 118/2018), osoba se prestaje voditi u evidenciji Hrvatskog zavoda za zapošljavanje ako:

1. „zasnuje radni odnos
2. ostvari mjesečni primitak od pružanja usluga prema posebnim propisima ili ostvari mjesečni primitak odnosno drugi dohodak prema propisima o porezu na dohodak s obzirom na podatak o uplaćenim doprinosima za obvezna osiguranja dobivenim od Središnjeg registra osiguranika, a koji je veći od prosječne isplaćene novčane naknade u prethodnoj kalendarskoj godini
3. obavlja posao bez potvrde, ugovora odnosno rješenja na temelju kojeg radi
4. registrira trgovačko društvo ili drugu pravnu osobu odnosno stekne više od 25% udjela u trgovačkom društvu ili drugoj pravnoj osobi
5. postane član zadruga ili upravitelj zgrade
6. postane predsjednik uprave, član uprave, izvršni direktor trgovačkog društva ili likvidator
7. registrira obrt, slobodno zanimanje ili djelatnost poljoprivrede i šumarstva
8. obavlja domaću radinost ili sporedno zanimanje prema posebnom propisu
9. postane poljoprivredni osiguranik po propisima o mirovinskom osiguranju
10. zaposli se prema posebnim propisima
11. ispuni uvjete za starosnu mirovinu, ostvari prijevremenu starosnu mirovinu, ostvari starosnu mirovinu za dugogodišnjeg osiguranika, ostvari obiteljsku mirovinu koja joj se isplaćuje ili ostvari invalidsku mirovinu zbog opće nesposobnosti za rad odnosno invalidsku mirovinu zbog potpunog gubitka radne sposobnosti
12. uključi se u program socijalnog uključivanja na temelju nalaza i mišljenja centra za profesionalnu rehabilitaciju o privremenoj nezapošljivosti
13. ima utvrđenu opću nesposobnost za rad odnosno potpuni gubitak radne sposobnosti prema propisima o mirovinskom osiguranju
14. obavlja stručno osposobljavanje za rad bez zasnivanja radnog odnosa
15. ostvari prava na roditeljsku, posvojiteljsku ili skrbničku poštedu od rada, odnosno roditeljsku, posvojiteljsku ili skrbničku brigu o novorođenom djetetu po posebnom propisu
16. postane redoviti učenik ili student

17. nastupi na dragovoljno vojno osposobljavanje ili se uključi u program obrazovanja odraslih za zanimanje policajac
18. bude pritvorena ili joj bude određen istražni zatvor
19. nastupi na izdržavanje kazne zatvora
20. navrši 65 godina života
21. odbije se uključiti u obrazovni program ili ga bez opravdanog razloga prekine odnosno ne završi obrazovni program koji je sukladan njezinim procijenjenim osobnim i profesionalnim sposobnostima organizirao odnosno troškove snosio Zavod radi povećanja njezine mogućnosti zapošljavanja
22. ne ispunjava uvjete o aktivnom traženju posla i raspoloživosti za rad te ne obavlja aktivnosti u dinamici utvrđenoj u profesionalnom planu
23. postane osiguranik produženog mirovinskog osiguranja na temelju ugovora o radu na određeno vrijeme za stalne sezonske poslove
24. se odjavi s evidencije ili
25. u potpisanoj izjavi iz članka 10. stavka 2. ovoga Zakona navede neistinite podatke”.

Među ostalim, Obadić (2016) navodi kako postoje i osobe koje su odbile ponuđeni posao jer su odabrale daljnje traženje posla nadajući se boljim uvjetima. Takve osobe se nazivaju **dobrovoljno nezaposlenima**. Na posljetku, osim navedenih kategorija, nerijetko se susreće i pojam **neaktivnog stanovništva** koji označava osobe do navršениh 15 godina te osobe koje spadaju u radno sposobno stanovništvo ali nisu zaposlene ili nezaposlene.

2.5.1. Vrste nezaposlenosti

Slika 3: Vrste nezaposlenosti

Izvor: Izrada autora prema Jakovljević, D. (2002): Osnovni oblici nezaposlenosti, Zbornik radova XII. ljetne psihologijske škole, Silba, str. 26.

Prema Brown (1994, u Jakovljević, 2002, str. 26) tradicionalna podjela nezaposlenosti prema uzroku razlikuje: normalnu, strukturalnu i cikličku. Na slici 3 vidljivo je kako normalna nezaposlenost obuhvaća sezonsku i frikcionalnu. Sezonska nezaposlenost nastaje uslijed promjena gospodarskog procesa u pojedinim djelatnostima koje su potaknute klimatskim, tradicionalnim ili institucionalnim uvjetima. Frikcionalna nezaposlenost se pojavljuje zbog neprekidnog kretanja ljudi između područja i zaposlenja ili kroz razne stadije životnog ciklusa, primjerice ukoliko prelazi sa jednog radnog mjesta na drugo, potreban je određeni vremenski period izvan rada.

Strukturalna nezaposlenost predstavlja nepodudarnost između ponude i potražnje za radnicima u vidu zanimanja, kvalifikacija ili regionalnog rasporeda. Ciklička nezaposlenost naziva se još i konjunktornom, a nastaje kao posljedica općeg nedostatka potražnje na tržištu roba te slijedom toga i na tržištu rada. Javlja se kada je cjelokupna potražnja za radom niska. Međutim, potrebno je naglasiti kako se radi o srednjoročnoj pojavi koja će nestati u uvjetima ponovne ekspanzije gospodarstva (Mrnjavac, 1996).

2.6. Relativni pokazatelji tržišta rada

Relativni pokazatelji tržišta rada najčešće se koriste za dobivanje slike makroekonomskog zdravlja nekog ekonomskog sustava. Obadić (2016) navodi tri najvažnija relativna pokazatelja tržišta rada:

1. stopa ekonomske aktivnosti,
2. stopa nezaposlenosti i
3. stopa zaposlenosti.

Stopa ekonomske aktivnosti (*engl. participation rate*) označava postotni udio aktivnog stanovništva, odnosno radne snage u radno sposobnome stanovništvu. Važno je napomenuti kako radna snaga ne obuhvaća sve osobe koje su raspoložive za posao, nego samo trenutno raspoložive (aktivne). Postati aktivan, odnosno ući u radnu snagu može svako tko ima dovoljno godina da se može zaposliti (Tomašić, 2010). Formula za izračun stope ekonomske aktivnosti glasi:

$$\text{stopa aktivnosti} = \frac{\text{radna snaga}}{\text{radno sposobni}} \times 100\%$$

Stopa nezaposlenosti (*engl. unemployment rate*) označava omjer broja nezaposlenih i aktivnog stanovništva (radne snage). Dakle, predstavlja postotak radne snage koji je nezaposlen. Mrnjavac (1996) u svojoj knjizi ističe kako se stopa nezaposlenosti zbog svoje razumljivosti upotrebljava kao univerzalni pokazatelj iskorištavanja ljudskih potencijala društva te oslikava stanje u gospodarstvu. Također, stopa nezaposlenosti služi i kao mjerilo težine socijalnih teškoća i razlika u društvu. Formula za izračun stope nezaposlenosti glasi:

$$\text{stopa nezaposlenosti} = \frac{\text{broj nezaposlenih}}{\text{radna snaga}} \times 100\%$$

Stopa zaposlenosti (*engl. employment rate*) označava postotni udio zaposlenih u radno sposobnome stanovništvu. Kako navodi Obadić (2016), zaposlenost je statistički određeniji i objektivniji koncept od nezaposlenosti zbog lakšeg definiranja i mjerenja. Formula za izračun stope zaposlenosti glasi:

$$\text{stopa zaposlenosti} = \frac{\text{zaposleni}}{\text{radno sposobni}} \times 100\%$$

2.7. Tržište rada Europske unije - odabrani regionalni pokazatelji

Sukladno Eurostatovoj publikaciji *Labour market statistics at regional level* analizira se regionalno tržište rada Europske unije putem odabranih pokazatelja:

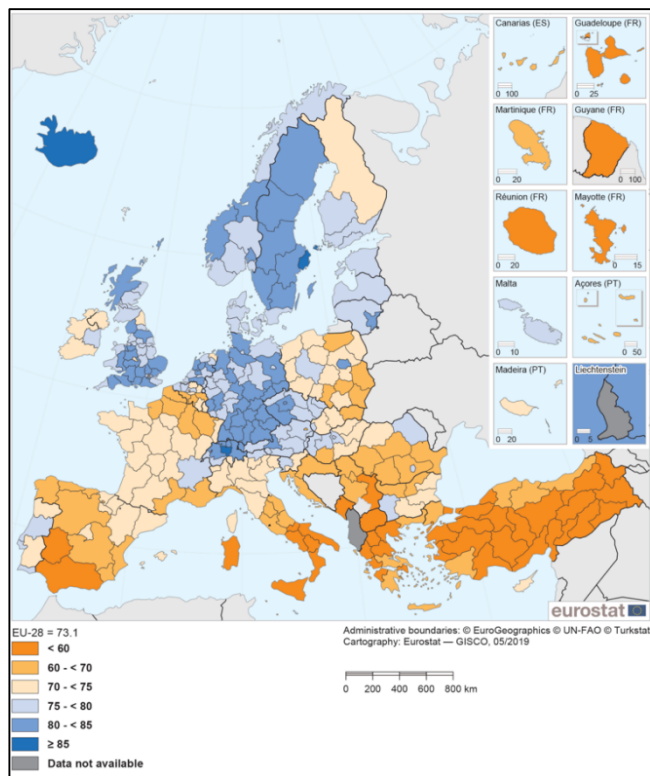
- regionalna zaposlenost, uključujući informacije o stopama zaposlenosti;
- rodna razlika u stopama zaposlenosti;
- sustav samozapošljavanja;
- regionalna nezaposlenost, uključujući informacije o stopama zaposlenosti.

Regionalne stope zaposlenosti:

U 2018. godini, broj stanovnika EU-28 u dobi od 15 do 74 godine, iznosio je 380,4 milijuna. Radnu snagu, odnosno ekonomski aktivno stanovništvo, činilo je 246,7 milijuna, dok se 133,8 milijuna ljudi smatralo ekonomski neaktivnima, odnosno, nisu bili ni zaposleni ni nezaposleni. Ovu zadnju skupinu u velikoj mjeri čine studenti, umirovljenici i ljudi koji se brinu za druge članove obitelji. Također, tu su uključeni i volonteri, osobe koji nisu u mogućnosti raditi zbog dugotrajnog bolovanja ili invaliditeta te osobe izvan radne snage iz bilo kojeg drugog razloga. Detaljnije gledano, radnu snagu EU-28 činilo je 229,8 milijuna zaposlenih osoba i 16,9 milijuna nezaposlenih, odnosno oni koji ne rade, ali aktivno traže posao. Prema Eurostatu, stopa zaposlenosti je omjer zaposlenih osoba (određene dobi) u odnosu na ukupno stanovništvo (iste dobi). Ovdje su prikazane informacije za radno sposobno stanovništvo, koje se definira kao osobe starije od 20 - 64 godine.

Na slici 4 prikazane su stope zaposlenosti za osobe u dobi od 20 do 64 godine u okviru NUTS 2 regija. Najviše stope zaposlenosti prikazane su plavom nijansom, odnosno nešto više od polovice svih regija (145 od 281) je doseglo 75,0% zaposlenosti u 2018. godini. U cijeloj EU, najviše stope zaposlenosti zabilježene su u Švedskoj gdje su sve regije osim jedne imale stopu zaposlenosti iznad 80%. Također, Stockholm je zabilježio najvišu regionalnu stopu zaposlenosti (85,7%). Visoke stope zaposlenosti zabilježene su i u Njemačkoj i Velikoj Britaniji. U 2018. godini, bilo je pet regija EU-a u kojima je radilo manje od polovice radno sposobnog stanovništva: četiri su bile u južnoj Italiji (Puglia, Calabria, Campania i Sicilia). Sicilia je imala najnižu stopu zaposlenosti u

Italiji, 44,1%, dok je druga bila francuska prekomorska regija Mayotte sa stopom zaposlenosti od 40,8%.

Slika 4: Stopa zaposlenosti, 2018 (% , udjel osoba 20 - 64 g., NUTS 2)

Izvor: Eurostat, <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics>

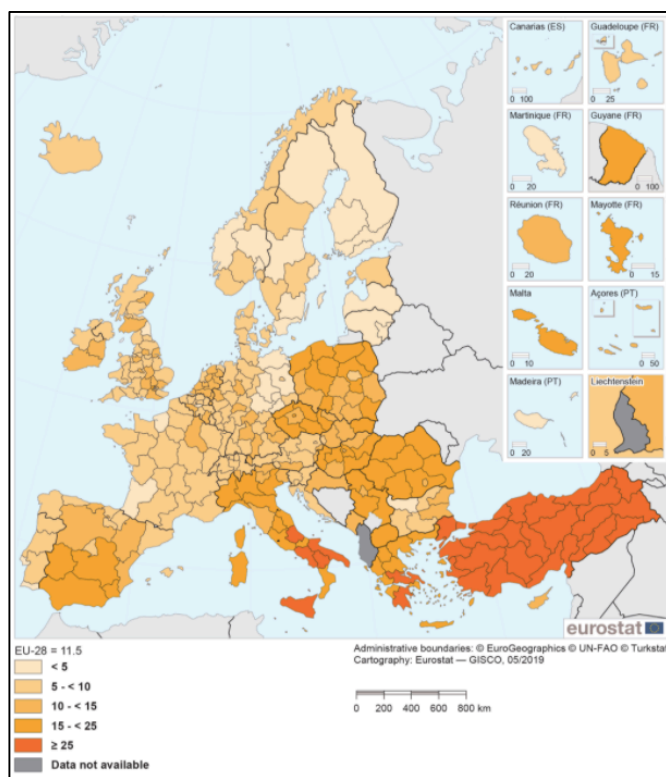
[explained/index.php/Labour_market_statistics_at_regional_level#Employment](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Labour_market_statistics_at_regional_level#Employment)

Rodna razlika u regionalnim stopama zaposlenosti:

Stopa zaposlenosti EU-28 za osobe u dobi od 20 do 64 godine, u 2018. godini iznosila je 73,1%: analiza zaposlenosti između muškaraca i žena, otkriva kako je stopa zaposlenosti žena (67,4%) znatno niža od odgovarajuće stope zaposlenosti muškaraca (78,9%). Najveće razlike u stopama zaposlenosti muškaraca i žena među članicama EU, zabilježene su na Malti (22,3 p.p. u 2018), Grčkoj (21,0 p.p.), Italiji (19,8 p.p.) i Rumunjskoj (18,3 p.p.). Nasuprot tome, razlika u stopama zaposlenosti muškaraca i žena, bila je najmanja (manje od 5,0 p.p.) u Švedskoj, Latviji, Finskoj i Litvi (gdje je zabilježena najmanja razlika, 2,3 p.p.).

Na slici 5 prikazana je razlika u zaposlenosti muškaraca i žena u dobi od 20 do 64 godine u okviru NUTS 2 regija. Najizraženije razlike u rodnoj zaposlenosti zabilježene su uglavnom u južnim i

istočnim regijama EU-a, dok su stope zaposlenosti za muškarce i žene najusklađenije u mnogim baltičkim i nordijskim regijama, kao i dijelovima Njemačke. U 2018. godini, najveća regionalna razlika u rodnoj zaposlenosti zabilježena je u regiji Puglia, jednoj od najjužnijih regija Italije, gdje je stopa zaposlenosti muškaraca premašila stopu zaposlenosti žena za 28,1 p.p. Na drugom kraju raspona, Övre Norrland, najsjevernija regija Švedske, gotovo da nema rodne razlike, sa stopom zaposlenosti za muškarce koja je za 0,5 p.p. veća od one za žene.

Slika 5: Razlika u zaposlenosti muškaraca i žena, 2018 (razlika u p.p., stopa zaposlenosti muškaraca umanjena za stopu zaposlenosti žena, osobe 20 - 64 g., NUTS 2)

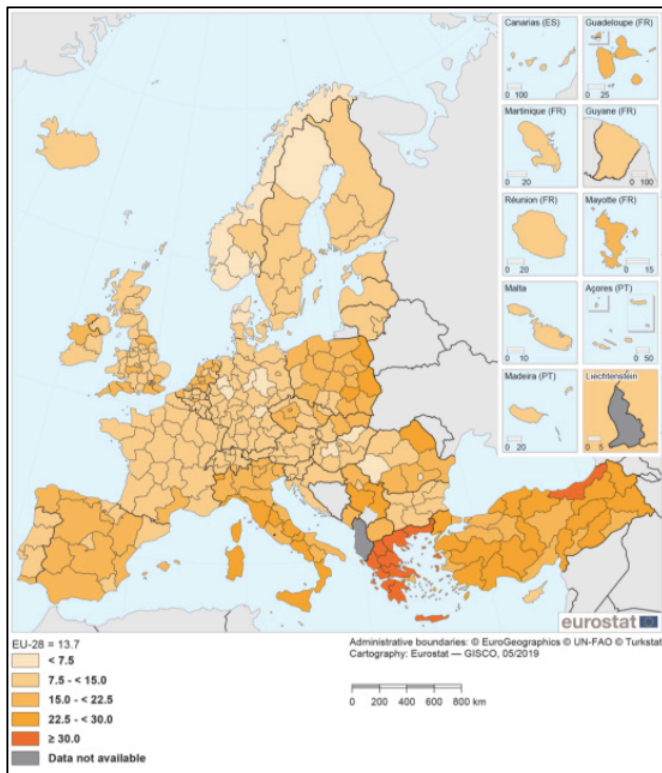
Izvor: Eurostat, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Labour_market_statistics_at_regional_level#Employment

Sustav samozapošljavanja na regionalnoj razini:

Kreatori politika sve su više zainteresirani za fleksibilne oblike rada, analizirajući tako razlike na tržištu rada između: zaposlenika i samozaposlenih; osoba zaposlenih na puno ili nepuno radno vrijeme; osoba sa stalnim ili privremenim ugovorom o radu. Prema nekima, samozapošljavanje signalizira prisustvo poduzetničkog duha u dinamičnim i inovativnim ekonomijama, dok drugi smatraju kako je to pokazatelj nesigurne prirode ugovora o radu. U 2018. godini,

samozapošljavanje je osiguralo posao, otprilike jednoj od sedam (13,7%) osoba u dobi od 20 do 64 godine, odnosno 30,3 milijuna osoba u Europskoj uniji.

Kao što je vidljivo na slici 6 među NUTS 2 regijama, najveći udio samozapošljavanja, zabilježen je u južnoj grčkoj regiji Peloponnisos, budući da je više od dvije petine njegove radne snage bilo samozaposleno u 2018. godini. Naime, grčke regije, zauzele su prvih 11 mjesta na rang listi stope samozapošljavanja EU regija, svaka sa udjelom većim od 30%. Glavni grad regije Attiki i otok regija Notio Aigaio, bili su jedine iznimke. S druge strane, najmanji udio samozapošljavanja, zabilježen je u rumunjskoj regiji, București-Ilfov, kojoj pripada i glavni grad Rumunjske. U spomenutoj regiji, manje od 1 od 26 (3,8%) radne snage je bilo samozaposleno u 2018. godini. Osim București-Ilfov i Vest (obje rumunjske regije) i Észak-Magyarország i Közép-Dunántúl (obje mađarske regije), najniži udjeli samozaposlenosti, općenito, zabilježeni su u sjevernom i zapadnim regijama EU-a, posebice u nekoliko sjevernih regija Danske i Njemačke, dok je u cijeloj Norveškoj zabilježen vrlo nizak udio samozapošljavanja. Najveći udio samozapošljavanja u istočnim i južnim regijama EU-a, obično je rasprostranjen u ruralnim regijama, a mnogi samozaposleni rade u poljoprivrednom sektoru. Nasuprot tome, regije glavnoga grada (na primjer Attiki, Comunidad de Madrid ili București-Ilfov) često bilježe niske udjele samozapošljavanja, što odražava: šire mogućnosti zapošljavanja; veći udjel stalnih ugovora o radu i prisutnosti multinacionalnih poduzeća ili javnih uprava.

Slika 6: Samozaposlene osobe, 2018 (% , udjel u ukupnoj zaposlenosti osoba 20 - 64 g., NUTS 2)

Izvor: Eurostat, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Labour_market_statistics_at_regional_level#Employment

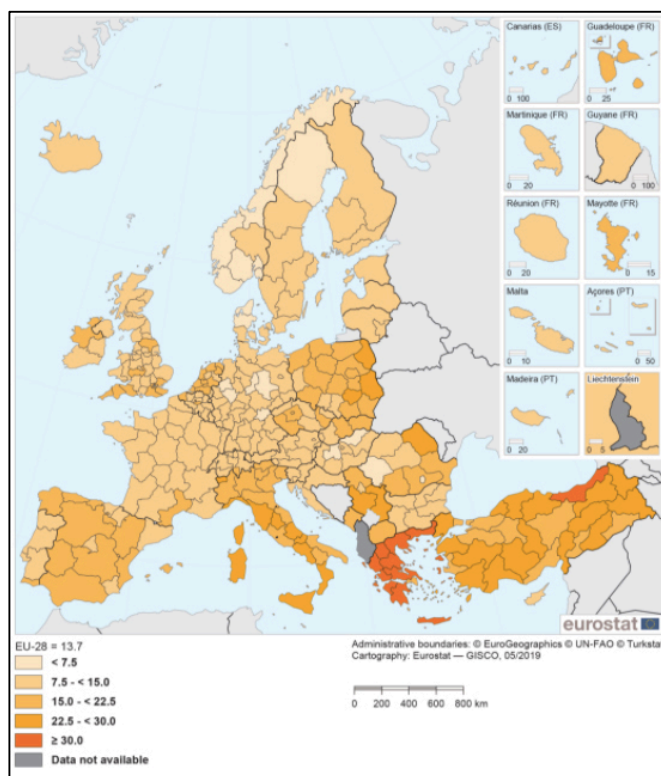
Regionalne stope nezaposlenosti:

Nezaposlenost može utjecati ne samo na ekonomsku dobrobit zemlje u obliku neiskorištenog potencijalnog doprinosa radne snage, već i na dobrobit pojedinaca koji su bez posla i njihovih obitelji. Osobni i socijalni troškovi nezaposlenosti uključuju veći rizik od siromaštva, duga ili beskućništva, dok stigma koja prati nezaposlene, može uzrokovati smanjenje samopoštovanja, raspad u obiteljskim odnosima ili socijalnu isključenost.

U EU-28 2018. godine, bilo je 16,9 milijuna nezaposlenih osoba u dobi od 15 do 74 godine, što predstavlja 6,9% ukupne radne snage. Također, bitno je napomenuti kako je stopa nezaposlenosti u 2018. godini, prvi puta niža od one zabilježene na početku globalne financijske i ekonomske krize u 2008. godini (7,0%). U 2018. godini, najniže regionalne stope nezaposlenosti među NUTS 2 regijama, bile su u zapadnoj Austriji, južnoj Njemačkoj i Češkoj. Stopa nezaposlenosti bila je

niža od 2,5% i u tri mađarske regije, dvije poljske regije, dvije regije UK-a i u jednoj rumunjskoj regiji, kao što prikazuje najsvjetlija nijansa na slici 7. Iste godine, Praha, glavni grad Češke, zabilježio je najnižu regionalnu stopu nezaposlenosti u EU.

S druge strane, najveće stope nezaposlenosti zabilježene su u južnim i najudaljenijim regijama EU-a. Riječ je o 16 regija EU-a u kojima je stopa nezaposlenosti u 2018. godini bila iznad 20%, a to su redom: pet regija Grčke i Španjolske; tri najudaljenije regije Francuske, uključujući najvišu regionalnu stopu nezaposlenosti u EU, koja je zabilježena u Mayotteu (35,1%); tri regije u južnoj Italiji. U četiri sjeverne i zapadne države članica EU-a, Belgiji, Danskoj, Njemačkoj i Austriji, najveća regionalna stopa nezaposlenosti u 2018. godini, zabilježena je u regijama glavnih gradova.

Slika 7: Stopa nezaposlenosti, 2018 (% , udjel radne snage od 15 - 74 g., NUTS 2)

Izvor: Eurostat, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Labour_market_statistics_at_regional_level#Employment

3. TEORIJSKE ODREDNICE REZISTENTNOSTI TRŽIŠTA RADA

3.1. Značenje pojma „*resilience*”

Riječ „*resilience*” potječe od latinskog izraza „*resilire*”, što znači odskočiti ili odbijati (se). Navedeni pojam, odnosi se na sposobnost oporavka i elastičnog pozicioniranja određenog subjekta ili sustava nakon određenih poremećaja ili smetnji (npr. Simmie i Martin, 2010, Martin, 2012, Fingleton et al. 2012). Nakon posljednje ekonomske krize koja je zahvatila prvo SAD, a potom i Europu, koncept rezistentnosti (engl. *resilience*) postiže veliku popularnost u ekonomskoj znanosti, a posebice u urbanoj i regionalnoj ekonomiji te ekonomskoj geografiji. Rezistentnost je, dakle, privlačan koncept zbog svoje prividne jednostavnosti. Međutim, poput većine koncepata brzo rastuće popularnosti, nije prošao bez kritičara (Faggian et al. 2018). Pa tako Rose (2004, u Bigos et al. 2013) ukazuje kako postoje tri poteškoće s kojima se suočavaju istraživači u području rezistentnosti: konceptualne, operativne i empirijske.

3.2. Multidisciplinarni pristup pojmu rezistentnosti

Pri tumačenju pojma rezistentnosti (engl. *resilience*) potrebno je uzeti u obzir kako ne postoji konsenzus oko jedne univerzalno prihvaćene definicije. U mnogim slučajevima nedostatak konsenzusa se odražava kroz različite primjene i interpretacije navedenog pojma u društvenim znanostima te posebice u prirodnim, fizičkim i biološkim znanostima (Martin, 2012). Kako navode Bigos et al. (2013), u literaturi trenutno prevladavaju tri glavna pristupa u definiranju pojma rezistentnosti (engl. *resilience*), a to su: **tehnički** (engl. *engineering*), **ekološki** (engl. *ecological*) i **adaptivni** (engl. *adaptive*). Prije svega, važno je istaknuti kako sve tri definicije imaju zajedničku prisutnost određenog prijetećeg događaja, odnosno vanjskog egzogenog šoka kao što je prirodna katastrofa, teroristički napad ili ekonomska i financijska kriza (Velika recesija 2008. godine).

Tablica 2: Različite interpretacije rezistentnosti

Interpretacija / Vrsta rezistentnosti	Glavni fokus interesa
Tehnička rezistentnost	Sposobnost sustava da se vrati ili nastavi svoje pretpostavljeno stabilno stanje ravnoteže ili konfiguracija nakon šoka ili poremećaja. <i>Fokus je na otpornosti prema šokovima i stabilnost u blizini ravnoteže.</i>
Ekološka rezistentnost	Razina šoka ili poremećaja koje sustav može apsorbirati prije nego što se destabilizira i prebaci u drugo stabilno stanje ili konfiguraciju. <i>Fokus je na 'daleko od ravnotežnog' ponašanja sustava.</i>
Adaptivna rezistentnost	Sposobnost sustava da se podvrgne anticipaciji ili reakcijskoj reorganizaciji oblika i/ili funkcije kako bi minimizirali utjecaj destabilizirajućih šokova. <i>Fokus je na prilagodljivoj sposobnosti sustava.</i>

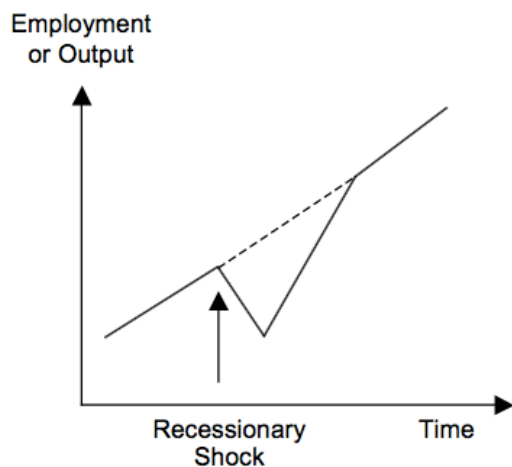
Izvor: Izrada autora prema Martin, R. (2012): Regional Economic Resilience, Hysteresis and Recessionary Shocks, Journal of Economic Geography, str. 6.

3.2.1. Tehnička rezistentnost

Prema Hollingu (1973, u Bigos et al., 2013) tehnička rezistentnost je usredotočena na stabilnost sustava u blizini ravnoteže ili postojanog stanja te stoga predstavlja otpornost sustava na poremećaj i njegov povratak u ravnotežu koja je prevladavala prije poremećaja. Navedena definicija najviše odgovara pojmu elastičnosti, odnosno sposobnosti apsorpcije sustava i prilagodbe smetnjama bez doživljavanja velikih strukturalnih promjena ili sloma McGlade et al. (2006, u Simmie i Martin, 2010). Sustav koji je otporniji (manje ranjiv) na šokove i koji se brže vraća u stanje ravnoteže, rezistentniji je od sustava koji, izložen jednakim šokovima ima ne samo mnogo izraženiju reakciju, nego mu treba i više vremena za povratak u stanje ravnoteže. Pod ovim konceptom, smatra se kako je ekonomija samo-uravnotežujuća. Bilo koji šok koji izbaci ekonomiju iz stanja ravnoteže automatski pokreće kompenzacijske prilagodbe koje ekonomiju vraćaju u stanje ravnoteže. Pretpostavka je kako će se ekonomija prije ili kasnije vratiti u stanje prije nastupanja šoka.

Ključno pitanje koje se nameće jest primjenjivost navedenog tumačenja stanja ravnoteže na regionalne i lokalne ekonomije (Martin, 2012). Naime, kako ističe Martin (2010), za razliku od fizičkih ili ekoloških sustava, regionalna ekonomija ne mora nikada biti u stanju ravnoteže, već može biti okarakterizirana prepoznatljivom, relativno stabilnom stazom rasta. Ako se to uzme u obzir, kako bi ova osnovna definicija rezistentnosti imala smisla, potrebno je da se regionalna ekonomija vrati na prethodnu poziciju ili putanju nakon koje je uslijedio šok ili tamo gdje bi bila u odsutnosti šoka. Ova interpretacija tehničke rezistentnosti ima blisku srodnost sa takozvanim ‘plucking modelom’. ‘Plucking model’ predviđa kako bi recesijski šokovi trebali biti prolazni i ne bi trebali imati trajni učinak na dugoročni ekonomski rast.

Slika 8, na pojednostavljeni način prikazuje utjecaj recesijskog šoka na stazu rasta određene regije. Na okomitoj osi nalazi se output ili zaposlenost, a na vodoravnoj osi vrijeme. Kada recesijski šok pogodi regiju, output ili zaposlenost opadaju. Međutim, sa oporavkom, regionalni output ili zaposlenost rastu natrag gdje bi bili u odsutnosti šoka. Slijedom toga, nastavljena je stopa rasta koja je prethodila šoku.

Slika 8: Utjecaj recesijskog šoka na stazu rasta regije

Izvor: Martin, R. (2012): Regional Economic Resilience, Hysteresis and Recessionary Shocks, Journal of Economic Geography, str. 8.

Međutim, potrebno je uzeti u obzir kako ‘plucking model’ ne nudi nikakve pretpostavke o utjecaju šokova na ekonomsku strukturu regije, koja će se u stvarnosti gotovo pa sigurno dogoditi. Takve strukturalne promjene mogu služiti kao povratna informacija koja može utjecati na rezistentnost

regije prema nadolazećim šokovima. Stoga se postavlja pitanje, da li bi ovaj model također trebao uzeti u obzir razmjer do kojeg regionalna ekonomija zadržava svoju formu ili strukturu nakon recesijskog šoka. Regionalna ekonomija može nastaviti stopu rasta koja je prethodila šoku iako je iskusila strukturalnu i institucionalnu promjenu kao rezultat šoka.

3.2.2. Ekološka rezistentnost

Druga definicija rezistentnosti koja se može pronaći u literaturi je „ekološka rezistentnost”. Ona se nadograđuje na tradicionalni pojam ekosustava u kojem vanjski šokovi i smetnje mogu pomaknuti sustav iz jednog stanja ravnoteže u drugo. Za razliku od tehničkog pristupa, ekološka rezistentnost pretpostavlja da sustav ima više domena stabilnosti. Ako šok potisne sustav od njegovog praga elastičnosti, sustav se može prebaciti u novu domenu stabilnosti Martin (2012, u Bigos et al., 2013). Rezistentnost se mjeri prema razini šokova koje sustav može prihvatiti prije nego promijeni svoj oblik, funkciju ili položaj (Martin, 2012). Što je veći šok potreban da bi promijenio strukturu i funkciju sustava, to je sustav rezistentniji (Simmie i Martin, 2010).

Navedeno tumačenje rezistentnosti odnosi se i na sposobnost sustava da se brzo vrati na novu stabilnu konfiguraciju ili putanju u slučaju prelaska praga elastičnosti. Što je nova konfiguracija superiornija u odnosu na prethodnu, to je sustav rezistentniji i obrnuto. Iz toga proizlazi povezanosti sa idejom regionalne ekonomske ‘histereze’.

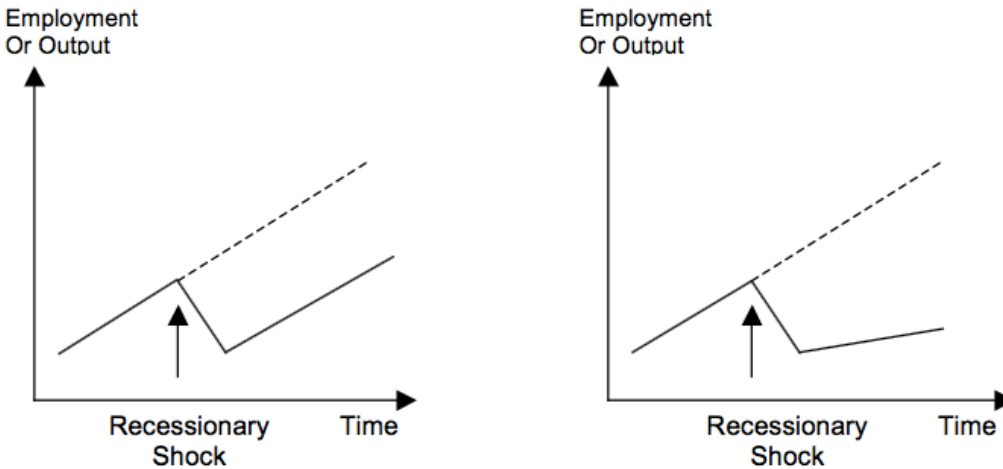
Prema Poslovnom rječniku (1995), ‘histereza’ je pojam koji je preuzet iz fizike te predstavlja pojavu u kojoj se materijal promijeni pri nekom vanjskom utjecaju, a da se pri tome ne vrati u prvotno stanje kada se ukloni izvor promjene. U ekonomiji, to je primijenjeno kroz mogućnost postojanja više ravnotežnih stanja i pomicanju sustava iz jednog od tih stanja u drugo kao rezultat utjecaja šoka ili poremećaja.

Nekoliko različitih učinaka recesijskih šokova može se definirati s različitim ‘histereznim’ ishodima. Slika 9 prikazuje na pojednostavljen način kako recesija uzrokuje negativni ‘histerezni’ pomak u rastućoj putanji regionalne ekonomije. U prvom slučaju (Slika 9 (a)) recesija trajno smanjuje razinu zaposlenosti ili outputa, ali stopa rasta promatrane regije se oporavlja na predrecesijsku razinu. U stvarnom svijetu, ovo bi se, primjerice, moglo dogoditi kada recesija

značajno uništava proizvodne kapacitete i radna mjesta u regiji. Da li je razina nezaposlenosti regije trajno porasla ovisi o stupnju migracije ili povlačenja sa tržišta rada one radne snage koja je za vrijeme recesije bila višak. Regionalna ekonomija može nastaviti predrecesijsku stopu rasta ali sa trajno smanjenom stopom rasta outputa (i/ili zaposlenosti) ako pretpostavimo da zatvaranja tvrtki i uklanjanje radne snage nisu bili selektivni između više i manje produktivnih sektora, tvrtki i zaposlenika.

U drugom slučaju (Slika 9 (b)) prikazana je situacija u kojoj recesijski šok ima još negativniji učinak. Negativni učinci ekonomskog pada su preveliki u odnosu na kompenzacijski 'kreativni' rast novih tvrtki i poslova u drugim sektorima. Teška deindustrijalizacija regije uslijed duboke recesije može poslužiti kao primjer ovog slučaja. Uništena industrijska baza može imati brojne negativne utjecaje na ostale aktivnosti lokalnog sektora (na primjer: podrška dobavljačima i poslovnim uslugama). Također, može smanjiti zaposlenost u regiji i pridružene dohotke do te mjere da je kupovna moć ozbiljno narušena sa dodatnim učincima na čitav niz potrošačkih usluga.

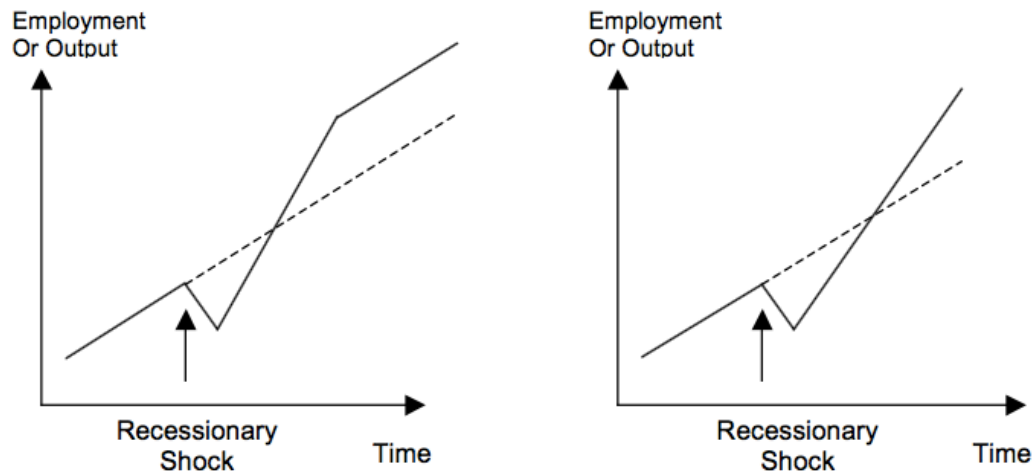
Nadalje, mogući su i negativni učinci na opskrbu radnom snagom, na protok kapitala te na pad lokalnog poduzetništva. Depresivno gospodarstvo vjerojatno neće biti u mogućnosti stvoriti pogodno okruženje za stvaranje novih tvrtki i radnih mjesta ili za ulaganja u povećanje produktivnosti. Kao rezultat ovih i drugih povezanih učinaka, može doći do trajne kontrakcije cjelokupnog gospodarstva regije, a ne samo njegovih najmanje učinkovitih tvrtki i radne snage. Zbog ovoga, output, zaposlenost i stopa rasta nakon recesijskog šoka u regiji su smanjeni. U navedena dva slučaja (slučaj (a) i (b)) promatrana regionalna ekonomija ima nisku rezistentnost (Martin, 2012).

Slika 9: Negativni histerezni utjecaj recesijskog šoka na stazu rasta regije: (a) Trajni pad u razini, nastavak predrecesijske stope rasta, (b) Trajni pad u razini, snižena stopa rasta

Izvor: Martin, R. (2012): Regional Economic Resilience, Hysteresis and Recessionary Shocks, Journal of Economic Geography, str. 12.

Osim navedenih negativnih, mogući su i pozitivni ‘histerezni’ učinci (Slika 10). U ovom slučaju, regionalna ekonomija se vrlo pozitivno oporavlja od recesijskog šoka te u početnoj fazi oporavka doživljava rast brzinom većom od stope rasta prije šoka. Razlog tome mogu biti vrlo optimistična poslovna očekivanja, raspoloživost pričuvnih kapaciteta za proširenje outputa i radnih mjesta, početnog vala formiranja novih poduzeća i sličnih čimbenika. Glavno pitanje je održivost ove postrecesijske stope rasta. Ako se iscrpe mogućnosti za daljnji brzi rast, gospodarstvo se može vratiti na predrecesijsku stopu rasta, ipak sa trajno povišenim outputom ili zaposlenošću (Slika 10 (a)). Ako gospodarstvo nastavi sa pozitivnim postrecesijskim trendom, povećana stopa rasta može ostati održana (Slika 10 (b)). Dakle, gospodarstva koja pokazuju pozitivne ‘histerezne’ učinke, smatraju se visoko rezistentnima (Martin, 2012).

Slika 10: Pozitivni histerezni utjecaj recesijskog šoka na stazu rasta regije: (a) Oporavak na višu razinu, nastavak predrecisijske stope rasta, (b) Oporavak na višu, održivu stopu rasta

Izvor: Martin, R. (2012): Regional Economic Resilience, Hysteresis and Recessionary Shocks, Journal of Economic Geography, str. 13.

3.2.3. Adaptivna rezistentnost

Iz mogućnosti pozitivnih histerezni učinaka proizlazi treća interpretacija rezistentnosti, a to je adaptivna rezistentnost. Ona se zasniva na teoriji složenih adaptivnih sustava (Martin i Sunley, 2007). Ti sustavi se razlikuju po 'samoorganizacijskom' ponašanju. Rezistentnost regionalne ekonomije u ovom okviru povezana je sa kapacitetom da se ista 'presloži', odnosno adaptira svoju strukturu (tvrtke, industrije, tehnologije i institucije) kako bi održala prihvatljivu stopu rasta outputa i zaposlenosti te zadržala pozitivni trend u nadolazećem vremenu. Iz toga se može zaključiti kako je rezistentnost dinamički proces, a ne samo karakteristika ili svojstvo. Velika recesija može u potpunosti 'izbrisati' (odstraniti) zastarjele i neproduktivne aktivnosti, čijim se izbacivanjem otvaraju prilike za razvoj novih sektora i prilike za novu fazu rasta. Najvažnije pitanje je to da li pozitivne strane ovih procesa mogu nadjačati one destruktivne. Adaptivne mogućnosti gospodarstva neke regije uvelike ovise o 'prirodi' postojećeg gospodarstva. Adaptacija je proces koji je oblikovan industrijskim naslijeđem regije te naslijeđem plana preusmjeravanja vještina, resursa i tehnologija. Kako se gospodarstva adaptiraju tijekom vremena te zašto su neke regije uspješnije od drugih još su neistražena područja, međutim ta adaptacija je vjerojatno ključni izvor ekonomske rezistentnosti (Martin, 2012).

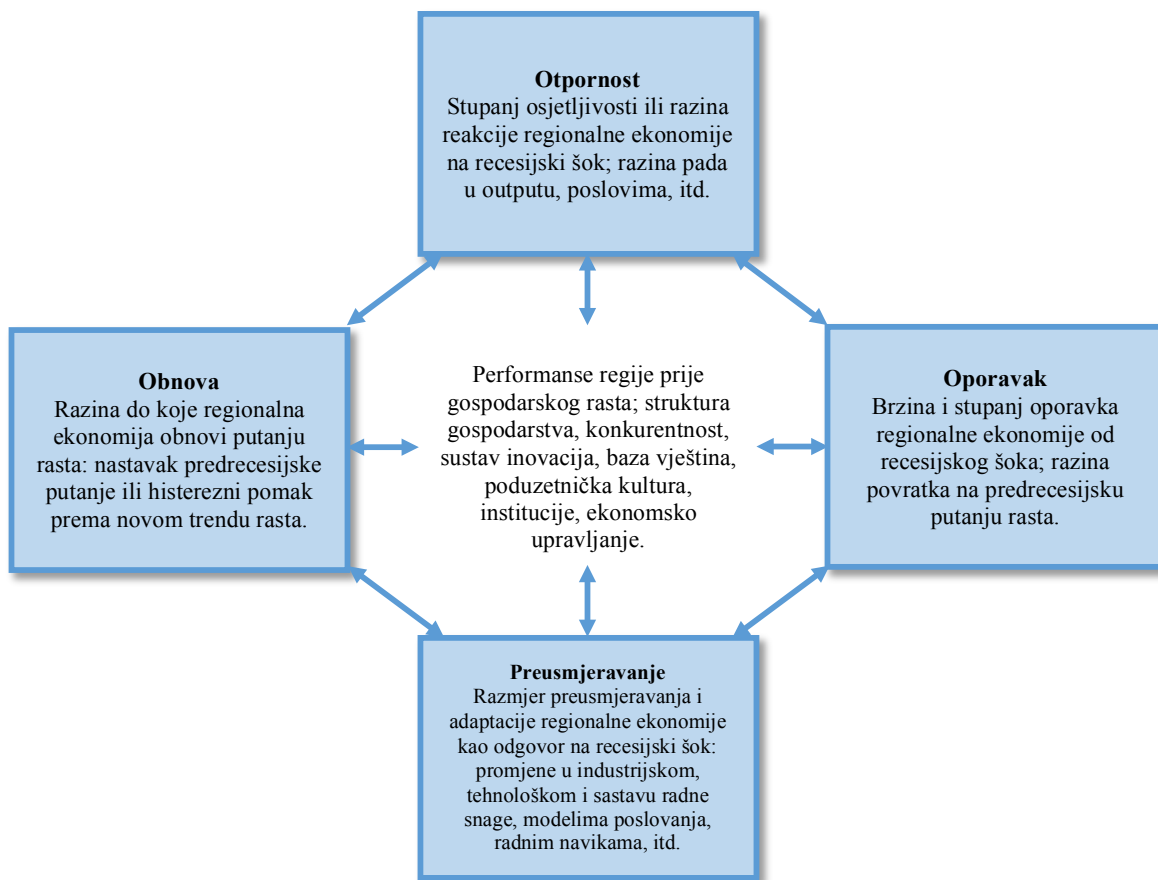
Različita tumačenja rezistentnosti naglašavaju kako su potrebne barem četiri međusobno povezane dimenzije kako bi se u potpunosti opisalo kako gospodarstva reagiraju na recesiju ili neki sličan šok (Slika 11). Prva dimenzija je **otpornost (engl. resistance)**, odnosno ranjivost ili osjetljivost regionalne ekonomije na smetnje kao što su recesije. Druga dimenzija, **elastičnost (engl. recovery)**, odnosi se na brzinu i stupanj oporavka od neke smetnje. Treća dimenzija se bavi razmjerom strukturalnog **preusmjerenja (engl. re-orientation)** regije i učincima preusmjerenja na output, poslove i prihode regije. Četvrta dimenzija odnosi se na stupanj **obnove (engl. renewal)** ili nastavljanja putanje rasta koja je karakterizirala regionalnu ekonomiju prije šoka.

Uvažavajući postavljene pomoćne hipoteze, naglasak je stavljen na prve dvije dimenzije rezistentnosti, odnosno na otpornost i elastičnost. Kako objašnjava Martin et al. (2016, u Martini, 2020, str. 49), otpornost i elastičnost, dio su razvojne dinamike gdje se promjene odvijaju polako. Pri tome, odluke donesene u prošlosti, utječu na sposobnost rezistentnosti danas. No, prije svega, nužna je identifikacija šoka. Naime, šokovi se razlikuju po jačini i trajanju te mogu imati različit utjecaj diljem različitih regija. Dakle, različiti šokovi izazivaju različite reakcije i posljedično tome, različite razine rezistentnosti. Neke regije mogu pokazati sposobnost rezistentnosti pri prevladavanju negativnog učinka, dok druge nisu u stanju biti rezistentne.

Mjerenju otpornosti i elastičnosti (dvijema dimenzijama rezistentnosti), može se pristupiti, primjerice, na način kako to sugerira Martin et al., (2016), uspoređujući kretanje nacionalne zaposlenosti (u fazama kontrakcije i ekspanzije) u odnosu na očekivana smanjenja ili povećanja u određenoj regiji. Pretpostavka je da će se zaposlenost svake regije smanjiti u recesiji i povećati u fazi oporavka istom stopom kao i na nacionalnoj razini. Dvije mjere, otpornost i elastičnost, centrirane su oko iste vrijednosti. Ako je jedna od njih veća od spomenute vrijednosti, regija je otpornija na recesiju ili sposobnija za oporavak u većoj mjeri nego što je to slučaj nacionalne ekonomije. Veza između indeksa otpornosti i elastičnosti, može se vizualizirati pomoću pravokutnog koordinatnog sustava u ravnini na kojemu je moguće odrediti četiri kvadranta. Podjelom odnosa u kvadrante, u pravilu se razlikuju dvije veće regionalne grupe, premda postoje neke unutarnje razlike. Grupa rezistentnih regija, uključuje regije koje pokazuju visoku razinu otpornosti tijekom djelovanja šoka te isto tako, visoku razinu oporavka (elastičnosti) nakon šoka,

dok grupa nerezistentnih regija, predstavlja preostale regije koje su predmet proučavanja. Unutar grupe nerezistentnih regija moguće su određene razlike. Naime, neke regije mogu pokazivati visoku razinu oporavka (elastičnosti) povezanu sa niskom razinom otpornosti. Suprotno tomu, neke regije mogu pokazivati nisku razinu oporavka (elastičnosti) povezanu sa visokom razinom otpornosti. Naposljetku, neke regije mogu imati istu razinu otpornosti i oporavka (elastičnosti) kao nacionalna ekonomija. Također, prema Martini (2020), postoji pozitivna veza između otpornosti i elastičnosti: regije sa visokom otpornosti pokazuju i visoku elastičnost.

Ove dimenzije rezistentnosti regionalne ekonomije mogu uzajamno djelovati na različite načine te tako proizvesti drugačije ishode (slike 8 do 10). Povezane su pomoću različitih faktora i karakteristika koje oblikuju reakciju regije na veliki recesijski šok. Ti faktori uključuju performanse gospodarstva prije rasta. Regionalna ekonomija koja ima snažnu dinamiku rasta ima i veću otpornost na recesijski pad te ako je ozbiljno pogođena, lakše i brže će se oporaviti i nastaviti svoj rast. Zbog toga se očekuje da će pretrpjeti manje strukturnih poremećaja, odnosno u drugačijem scenariju uspješnije će se prilagoditi u novim rastućim sektorima. Obrnute reakcije očekuju se od regije koja ima slabu dinamiku rasta. Struktura gospodarstva regije, konkurentnost i sklonost inovacijama tvrtki, vještine radne snage, poduzetnička kultura, institucionalni oblici, aranžmani ekonomskog upravljanja zajedno će oblikovati otpornost te reakciju na i oporavak od šokova gospodarstva. Smatra se kako struktura gospodarstva igra ključnu ulogu u oblikovanju osjetljivosti odnosno otpornosti na šokove (Martin, 2012).

Slika 11: Četiri dimenzije regionalne ekonomske rezistentnosti prema recesijskim šokovima

Izvor: Izrada autora prema Martin, R. (2012): Regional Economic Resilience, Hysteresis and Recessionary Shocks, Journal of Economic Geography, str. 16.

3.3. Rezistentnost tržišta rada – konceptualni okvir

Prethodno spomenuti pristupi rezistentnosti omogućuju identificiranje četiriju kategorija ključnih koncepata koji se mogu vidjeti na slici 12: izazov (engl. *challenge*), kontekst (engl. *context*), odgovor (engl. *response*) i ishod (engl. *outcome*) na temelju kojih se prema Hill, 2007; Pendell et al., 2010 (u Bigos et al., 2013) rezistentnost (engl. *resilience*) definira kao sposobnost sustava da se odupre, izdrži ili se brzo oporavi od negativnih egzogenih šokova i poremećaja te da se obnovi, prilagodi ili preusmjeri kako bi imalo koristi od ovih šokova. Oblikovanje konceptualnog okvira kako objašnjava Jabareen (2009, u Bigos et al., 2013, str. 19) „nije samo skup koncepata, već

konstrukt u kojem svaki koncept igra sastavnu ulogu”. Polazište za razumijevanje rezistentnosti tržišta rada može se vidjeti u poremećaju ili egzogenom šoku koji pokreće određeni mehanizam povratne veze u pogledu specifičnih vrsta političkih odgovora.

Bigos et al. (2013) u svome radu koncept ‘**izazov**’ vezuje uz ekonomsku recesiju potaknutu vanjskim šokovima koji značajno slabe funkcioniranje tržišta rada kroz pad produktivnosti i povećanje sistemske nesigurnosti što rezultira povećanjem razine nezaposlenosti. Primjerice, ekonomski šok iz 2007. godine, koji se smatra najdubljom krizom od 1930-ih godina prošlog stoljeća (Martini, 2020). Upravo dramatičan porast nezaposlenosti diljem svijeta kao posljedica ekonomske recesije, sugerira kako se globalni ekonomski šokovi odražavaju na ishodima tržišta rada. Dakle, ekonomska kriza, povećava stupanj neizvjesnosti, što zauzvrat utječe na investicije, potražnju za radom i na stopu nezaposlenosti (Jamet, 2011, u Bigos et al., 2013).

Drugi ključni koncept označen je kao ‘**kontekst**’ koji oblikuje strukture tržišta rada. Prema Bigos et al. (2013) kontekst rezistentnosti tržišta rada oslanja se na temeljne strukture tržišta rada koje uvelike ovise o:

- institucionalnim,
- socio-ekonomskim i
- strukturno-demografskim uvjetima.

Institucionalna struktura

Institucionalna struktura tržišta rada ima za cilj regulaciju radnog odnosa u obliku pravnog okvira za standarde na poslu, minimalne plaće, sindikalno priznavanje i ovlasti. U tablici 3 nalaze se institucionalni čimbenici koje oblikuju tržišta rada.

Tablica 3: Institucionalni čimbenici koji utječu na učinkovitost tržišta rada

Izvor	Varijable	Definicija	Pokazatelji/Mjerenje
Sengenberger (ILO) (2011), Stovicek and Turrini (EC) (2012), Schill and De Beer (2009),	Naknada za nezaposlene (engl. <i>Unemployment Benefit - UB</i>)	Naknada za nezaposlene pruža zamjenu za gubitak prihoda onima koji su nenamjerno bez posla ili se ne mogu osloniti na druge izvore prihoda. U tom pogledu, naknada za	- % BDP-a utrošenog na naknade za nezaposlenost - Broj korisnika naknade za nezaposlenost tijekom vremena? - Pravilnik o uvjetima: manje ili više strog (0-5)

Gangle (2004)		nezaposlene ublažava negativne nuspojave nezaposlenosti i gubitka prihoda.	<ul style="list-style-type: none"> - Zamke nezaposlenosti: efektivna granična porezna stopa (0-100) za preuzimanje posla - Zamke neaktivnosti: efektivna granična porezna stopa (0-100) za preuzimanje posla - Trajanje naknade za nezaposlenost - Vremenski profil naknade - Traženje posla i raspoloživost za rad: manje ili više strog (0-5)
Bonoli (2010)	Aktivne politike tržišta rada (engl. <i>Active labour market policies - ALMPs</i>)	„Aktivne politike tržišta rada provode se kako bi se povećale mogućnosti zapošljavanja tražitelja posla i poboljšala ravnoteža između raspoloživih radnih mjesta i kvalificiranih zaposlenika.”	<ul style="list-style-type: none"> - Sudjelovanje u aktivnom programima na tržištu rada - Izdaci od strane aktivne politike tržišta rada za javne službe za zapošljavanje (pomoć u traženju posla, savjetovanje pri traženju posla, itd.) - Osposobljavanje - Izravno otvaranje radnih mjesta i subvencije za zapošljavanje - Posebne sheme
EC (2012) vidjeti također OECD (2004)	Zakonska zaštita zaposlenja (engl. <i>Employment protection legislation - EPL</i>)	„Zakonodavstvo o zaštiti zaposlenja sastoji se od pravila i postupaka koji tvrtkama određuju ograničenja za zapošljavanje i otpuštanje radnika u privatnom radnom odnosu. Njegove značajke zapisane su ne samo u zakonu, već i u kolektivnim i pojedinačnim ugovorima.”	<ul style="list-style-type: none"> - Strogost zakonske zaštite zaposlenja - Zaštita regularnog zaposlenja/ugovori protiv (pojedinačnih) otpuštanja - Teškoće pri otpuštanju: pod kojim je zakonodavnim uvjetima otkaz „opravdan” i „pravičan”? - Proceduralne neugodnosti pri pokretanju postupka otpuštanja - Odredbe o otkazu i otpremnini - Posebni zahtjevi za kolektivno otpuštanje - Regulacija privremenog rada i ugovora na određeno vrijeme - Ograničenja u korištenju privremenog zapošljavanja u firmama
Virtanen et al. (2005), Kompier et al. (2009) Holman, (2013)	Ugovori o radu (engl. <i>Labour contracts</i>)	Ugovori o radu mogu se podijeliti u pet kategorija: trajni ugovori, polutrajni ugovori, ugovor na određeno vrijeme, privremeni agencijski rad, dežurstva.	<ul style="list-style-type: none"> - Zaposlenici sa ugovorom ograničenog trajanja (godišnji prosjek) - Osobe zaposlene na pola radnog vremena (%) - Osobe zaposlene na puno radno vrijeme (%)

Schmid (1998), Sengenberger (2011), Bell et al. (2011)	Radno vrijeme (engl. <i>Working hours</i>)	Radno vrijeme može se definirati kao količina sati koju pojedinac svakodnevno, tjedno i godišnje provodi na svome radnom mjestu.	- Prosječan broj uobičajenih tjednih sati rada na glavnom poslu, prema spolu, profesionalnom statusu, puno radno vrijeme/nepuno radno vrijeme i zanimanje (sati)
OECD (2004b)	Institucije za utvrđivanje plaća (engl. <i>Wages setting institutions</i>)	Institucije za utvrđivanje plaća obuhvaćaju sindikalnu koncentraciju, pokrivenost kolektivnim ugovorima (ponekad se naziva i sindikalnim pokrivanjem) i centralizacije i koordinacije pregovora o plaćama.	- Sindikalna koncentracija - Centralizacija i koordinacija pregovora o plaćama - Intervencija vlade u pregovorima o plaćama
	Minimalne plaće (engl. <i>Minimum wages</i>)	Nacionalna minimalna plaća provodi se zakonom, često nakon savjetovanja sa socijalnim partnerima ili direktno nacionalnim međusektorskim sporazumom. Nacionalna minimalna plaća obično se odnosi na sve zaposlenika ili barem na veliku većinu zaposlenih u državi. Minimalne plaće su bruto iznosi, odnosno prije odbitka poreza na dohodak i doprinosa za socijalno osiguranje.	- Prosječne godišnje plaće - Realne minimalne plaće
OECD (2007)	Oporezivanje rada (engl. <i>Labour taxation</i>)	Porezni klin zbroj je poreza na dohodak i doprinosa za socijalno osiguranje zaposlenika i poslodavca zajedno sa bilo kojim porezom na plaće umanjnim za novčane transfere, izraženo kao postotak troškova rada.	- Porezni klin - Doprinosi poslodavca za socijalno osiguranje - Porez na dohodak

Izvor: Prilagodba autora prema Bigos, M., Qaran, W., Fenger, M., Koster, F., Mascini, P. i van der Veen, R. (2013): Review Essay on Labour Market Resilience, European Commission, str. 24 - 26.

Socio-ekonomska struktura

Pod ovim pojmom se razlikuju tri vrste varijabli: veličina poduzeća, regionalne razlike i industrijska struktura. Veličina poduzeća odnosi se na ukupan broj zaposlenih osoba u određenom poduzeću, a može predstavljati mikro poduzeća, zatim poduzeća male i srednje veličine te velika poduzeća. Upravo se veličina poduzeća smatra važnom varijablom jer se izravno odnosi na preraspodjelu radnih mjesta. Štoviše, oslanjajući se na ekonomsku krizu iz 2008. godine, milijarde

pomoći u svim zemljama, bile su usmjerene upravo na poticanje rasta malih i srednjih poduzeća (Ayygari et al., 2011, u Bigos et al., 2013).

Regionalne razlike se očituju u neujednačenoj sposobnosti regija da prilagode tržišta rada pred izazovom. Prema OECD-u (2005), u mnogim europskim zemljama, više od polovice nacionalnog dohotka, proizvedeno je u nekoliko osnovnih regija. Razlog tome može biti, primjerice blizina područja sa prirodnim bogatstvima, kao što su sirovine, dostupnost plodnog tla, povoljni vremenski uvjeti ili jednostavan pristup zemlji i vodi. Isto tako, industrije poput tekstila ili softvera, često su koncentrirane u prostoru, što znači kako industrije koje se ne temelje na prirodnim bogatstvima mogu dovesti do koncentracije gospodarskih aktivnosti. Ponudbeni čimbenici, kao što su demografske karakteristike (npr. obrazovno postignuće) populacije, povezani su sa kvalitetom ljudskog kapitala u određenim područjima i samim time važni u objašnjavanju regionalnih razlika u rezistentnosti tržišta rada (OECD, 2011, u Bigos et al., 2013). Potražbeni čimbenici kao što je sposobnost stvaranja novih radnih mjesta, smatraju se ključnima za sposobnost regija da održe razinu rasta. Naime, početna sektorska specijalizacija regija ima implikacije na način na koji tržište rada reagira na agregatne šokove u gospodarstvu (OECD, 2005). Regije u kojima je relativna koncentracija zaposlenosti u 'ciklički osjetljivim' industrijama (građevinarstvo), imaju šire cikličke varijacije u zaposlenosti i nezaposlenosti od regija koje su specijalizirane za 'ciklički stabilnije' industrije. Isto tako, regije koje karakterizira raznolika kombinacija zaposlenosti u industriji, manje su osjetljive na učinke nepovoljnih šokova na agregatne potražnju (Robson, 2006, u Bigos et al., 2013).

Strukturno-demografski kontekst

Idući skup čimbenika koji utječu na rezistentnost tržišta rada su demografske strukture. Tu spada: struktura populacije, obrazovanje i vještine te migracije. Populacijska struktura može se podijeliti na udio stanovništva u dobi od 0-14 (dobna ovisnost), 15-24 (mladi radne dobi) i 25-64 (glavna radna dob), a koristi se kako bi se objasnio odnos između participacije i demografskih podataka. Na razini države, promjene u dobnoj strukturi stanovništva, kao što je starenje stanovništva ili generacijska gužva, s vremenom mogu imati utjecaj na participaciju radne snage. Različite dobne skupine imaju različite stope participacije u radnoj snazi. Stoga, promjene u ukupnoj dobnoj strukturi populacije, mogu utjecati na ukupnu stopu participacije.

Kako bi uspjeli na tržištu rada, ljudima su potrebne određene vještine koje se definiraju kao paket znanja, atributa i kapaciteta koji se mogu naučiti te im je tako omogućeno uspješno obavljanje aktivnosti ili zadataka (OECD, 2012b). Nedostatak spomenutih vještina, izlaže ljude većem riziku od socijalne isključenosti, a tehnološki napredak ne znači gospodarski rast i zemlje se ne mogu više natjecati u globalnom društvu koje se temelji na znanju. Također, obrazovaniji pojedinci su pokretljiviji i lakše se prilagođavaju novonastalim situacijama (UNDP, 2006, u Bigos et al., 2013) Migracijski obrasci uključuju, primjerice, geografsku mobilnost posla, što znači prelazak iz jedne regije u drugu unutar iste zemlje (unutarnja mobilnost), ili prelazak izvan nacionalnih granica (npr. mobilnost unutar EU) (EC, 2012, u Bigos et al., 2013). Sklonost mobilnosti omogućuje bolje popudaranje vještina s mogućnostima zapošljavanja. Migracija radne snage može dovesti do različitih ekonomskih, socijalnih i demografskih posljedica i time utječe na rezistentnost tržišta rada.

Treći ključni koncept, kako navodi Pisano (2012, u Bigos et al., 2013, str. 20), **‘odgovor’**, ograničen je kontekstom te se odnosi na sposobnost sustava da se prilagode i odgovore izazovima s kojima su suočeni. Stoga bi se koncept ‘odgovora’ od strane institucija tržišta rada (mehanizam povratne veze) trebao shvatiti u smislu mogućnosti prilagodbe tržišta rada koja određuje mogu li tržišta rada prikladno odgovoriti na iznenadne vanjske šokove. Posljednja kriza bila je rezultat postupne transformacije zapadnih ekonomija u postindustrijske ekonomije znanja temeljene na uslugama, a s druge strane, rezultat pratećih procesa globalizacije i individualizacije (Fenger, 2011, u Bigos et al., 2013). Odgovori vlade na krize i vanjske šokove u smislu inovacija politike, mogu biti kratkoročni i dugoročni, a za cilj imaju poboljšanje rezistentnosti tržišta rada. Cilj kratkoročnih (privremenih) političkih mjera je brzi oporavak od šokova. Primjerice, nakon krize koja je započela 2008. godine, u Europi su se dogodile institucionalne promjene kao što je smanjenje poreza za poduzeća, potpore malim i srednjim poduzećima i potpora za određenu vrstu industrije. Dugoročni politički odgovori, prema Mahoney (2010, u Bigos et al., 2013), vidljivi su, primjerice, kao mali napredak u stopi nezaposlenosti u određenom razdoblju, odnosno kao postepena promjena. Između ostaloga, akumulirani utjecaj manje promjene, odnosno, niz manjih poboljšanja koja se zbrajaju u veliko poboljšanje kroz duži vremenski period. Također, moguće je razlikovati pet vrsta postupnih institucionalnih promjena koje se odvijaju u odnosu na

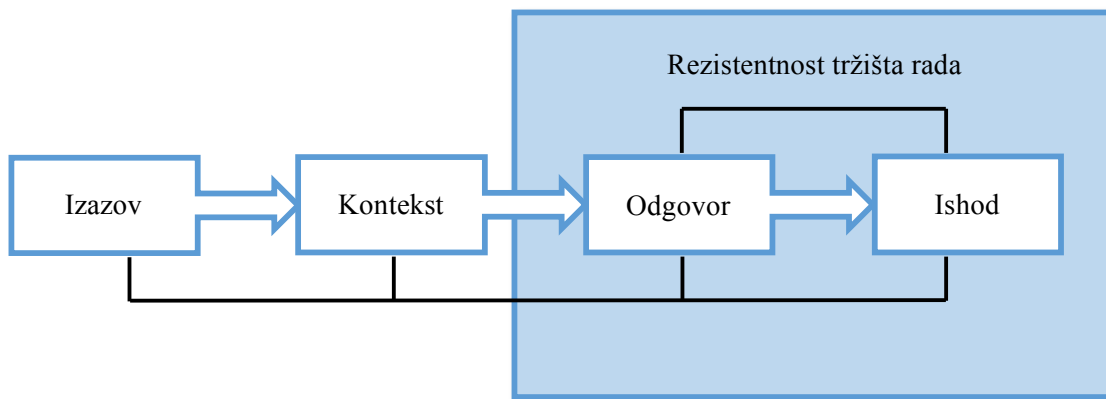
administrativna i politička obilježja zemalja: inercija, raslojavanje, zanošenje, konverzija i premještanje.

Posljednji ključni koncept rezistentnosti tržišta rada je **'ishod'**. Nakon što su institucije i politike tržišta rada odgovorile na izazove, tržište rada se može oporaviti postizanjem rezultata kao i prije nastupanja šoka ili može ostvariti poboljšane rezultate. Dakle, ishod se odnosi na stupanj pogođenosti sustava ili na stupanj oporavka sustava. Učinkovitost tržišta rada, može se mjeriti kvantitativno i kvalitativno. Pri kvantitativnom mjerenju, stopa nezaposlenosti je važan indikator koji sadrži socijalnu i ekonomsku dimenziju. Rastuća nezaposlenost rezultira gubitkom dohotka za pojedince, pojačanim pritiskom na državnu potrošnju za socijalne beneficije te isto tako, smanjenjem poreznih prihoda. Iz ekonomske perspective, nezaposlenost je neiskorišteni radni kapacitet (Eurostat, 2013, u Bigos et al., 2013). Osim stope nezaposlenosti, indikatori mogu biti i stopa zaposlenosti, participacija radne snage, radni sati i slobodna radna mjesta. Zahvaljujući definiciji Međunarodne organizacije rada (engl. *The International Labour Organization*), moguće je razlikovati one koji su zaposleni, nezaposleni ili ekonomski neaktivni.

Prema OECD (2012), razina rezistentnosti na tržištu rada može se mjeriti identificiranjem promjena u socijalnim troškovima i dobrobiti radnika, mjerene brojnim ishodima tržišta rada koji će zacijelo objediniti glavne kanale preko kojih ekonomska kriza utječe na dobrobit radnika. Naime, to uključuje promjene u stopi nezaposlenosti, u ukupnoj zaradi, u načinu raspodjele zarade prema radnoj snazi i dugotrajnu nezaposlenost. Međutim, za potpuno razumijevanje i procjenu rezistentnosti na tržištu rada ključno je uzeti u obzir vremenska ograničenja koja uokviruju sam pojam. Prema ravnotežnom pristupu, vrijeme se može mjeriti u trenucima kao što je pred-šok, šok i post-šok ekonomske performanse (Hill et al., 2008; Hassink, 2010; Martin, 2012 (u Bigos et al., 2013)).

Za razliku od toga, drugi pristupi rezistentnosti koji su prethodno spomenuti, usmjereni su na strukturu odnosa između "makroekonomskih varijabli koje postoje duže vremensko razdoblje i ekonomskih, političkih i socijalnih institucija koji uvjetuju ovu strukturu" (Hill et al., 2008, str. 2). Kao što je vidljivo na slici 12, rezistentnost tržišta rada direktno se odnosi na odgovor tržišta rada na izazov, koji se može promatrati kroz različite ishode. Međutim, rezistentnost tržišta rada ovisi

i o početnom strukturnom kontekstu. Stoga, nadovezujući se na prethodno spomenuti opći pojam rezistentnosti i specifičnosti tržišta rada, prema Bigos et al. (2013), rezistentnost tržišta rada definiramo kao sposobnost tržišta rada da se odupre, izdrži ili se oporavi od izazova prilagođavanjem putem inoviranja ili preusmjerenjem svojih struktura kako bi se održalo ili poboljšalo njegovo stanje prije nastupanja šoka.

Slika 12: Rezistentnost tržišta rada – konceptualni okvir

Izvor: Izrada autora prema Bigos, M., Qaran, W., Fenger, M., Koster, F., Mascini, P. i van der Veen, R. (2013): Review Essay on Labour Market Resilience, European Commission, str. 19.

3.3.1. Pokazatelji rezistentnosti tržišta rada

Kako bi se dao odgovor na pitanje zašto su neke regije imale pozitivnu reakciju na ekonomski šok iz 2007. godine, a druge ne, Martini (2020) kao determinante regionalne rezistentnosti navodi regionalnu specijalizaciju, ekonomsku strukturu i ljudski kapital. S obzirom da je rezistentnost višeznačan proces, regionalna ekonomska struktura i vještine radne snage, pomažu u oblikovanju otpornosti i oporavka od šoka. U svome radu, istražuje talijansku regionalnu strukturu i regionalnu specijalizaciju razlažući promjene regionalne zaposlenosti te kako različite komponente utječu na rezistentnost. Dok odnos između ljudskog kapitala i rezistentnosti, promatra kroz literaturu o socijalnoj rezistentnosti i kroz determinante rezistentnosti na cjeloviti način.

Kod istraživanja proizvodne specijalizacije, korišten je lokalni kvocijent (engl. *Local Quotient*) čija vrijednost veća od 1 znači da je udio regionalne zaposlenosti u određenoj industriji veći od udjela nacionalne zaposlenosti u istoj industriji. Ekonomski sektori koji su predmet navedenog

istraživanja su industrija, građevinarstvo i usluge. Na primjeru talijanskih regija, rezultati su pokazali kako ne postoji izravna veza između regionalne specijalizacije i rezistentnosti. Prisutni proces de-specijalizacije ispituje se koristeći Krugmanovu strukturnu specijalizaciju (različitost) (Krugman, 1993, u Martini, 2020). Ovim indeksom, uspoređuje se udio zaposlenosti za svaku industriju u regiji s udjelom na nacionalnoj razini. Indeks ima raspon od 0 (nema razlike) do 2 (maksimalna razlika). Što je indeks veći, to je regija različitija (ili specijaliziranija) u odnosu na ekonomiju u cjelini. Rezultati su pokazali kako se regionalne strukture sve više približavaju, odnosno regije postaju slično specijalizirane.

Što se tiče promjene zaposlenosti, važno je ispravno mjeriti različite komponente zaposlenosti. Za potrebe navedenog, korišteno je višefaktorsko particioniranje (engl. *Multifactor partitioning - MFP*), odnosno njegova dinamična verzija koja uzima u obzir promjene regionalne industrijske strukture tijekom vremena, a predstavljena je od strane Bianchi i Biffignandi (2014, u Martini, 2020). Navedene komponente obuhvaćaju nacionalni učinak (engl. *national effect*) (je li promjena u regiji narasla po nacionalnoj stopi), učinak raspodjele (engl. *allocation effect*) (da li mjesto odvijanja ekonomske aktivnosti poboljšava nacionalne stope), učinak mješavine industrija (engl. *industry-mix*) (udio promjena koji se može pripisati industrijskom sastavu unutar svake regije), učinak regije (engl. *region effect*) (promjene koje mogu biti pripisane regionalnim obilježjima) i interakciju industrija-regija (engl. *industry-region interaction*) (svaka regija ima specifične resurse i lokalne attribute koji imaju različitu vrijednost za svaku industriju u skladu sa svojim potrebama). Na primjeru talijanskih regija, učinak regije premašuje učinak mješavine industrije i interakciju industrija-regija tijekom svih faza (otpornost i elastičnost). Drugim riječima, regionalne prednosti igrale su važnu ulogu u oblikovanju reakcija regija. Dakle, regionalni učinak obuhvaća konkurentne prednosti regije i zato djeluje kao najveći izvor regionalne rezistentnosti.

Za objašnjenje veze između ljudskog kapitala i rezistentnosti, može poslužiti tvrdnja Capello et al. (2009, u Martini, 2020) kako postoji veza između znanja, lokalnog kognitivnog kapitala i rasta. To znači da se otpornost i elastičnost mogu oblikovati teritorijalnim kapitalom. Dakle, jedna od dimenzija teritorijalnog kapitala je ljudski kapital, odnosno vještine, sposobnosti i znanje ugrađene u pojedince (Beker, 1964, u Martini, 2020). Indeks ljudskog kapitala (engl. *Human capital – HK*) sadrži četiri pokazatelja koja su standardizirana: rano napuštanje obrazovanja i osposobljavanja,

stope zaposlenosti mladih koji nisu u obrazovanju i osposobljavanju, tercijarno obrazovanje i sveučilišna privlačnost. Indeks ljudskog kapitala je aritmetička sredina standardiziranih pokazatelja. Također, ljudski kapital je mobilni čimbenik, stoga se kreće prema regijama gdje su veće mogućnosti zapošljavanja. Prilikom ispitivanja odnosa između rezistentnosti i ljudskog kapitala, u obzir se uzima razdoblje otpornosti i razdoblje elastičnosti te se povezuju sa prosjekom ljudskog kapitala tijekom istih razdoblja. Na primjeru talijanskih regija, autorica zaključuje kako viša razina ljudskog kapitala znači i viši stupanj elastičnosti. Štoviše, rezistentne regije pokazuju višu razinu ljudskog kapitala, a vrijedi i obrnuto. Naposljetku, ljudski kapital se smatra pozitivnom komponentom učinka regije.

Faggian et al. (2018) u svome radu, kao moguće pokazatelje rezistentnosti tržišta rada, odnosno preciznije, talijanskih lokalnih sustava rada, izdvajaju: veličinu populacije (engl. *Population size*), industrijske zone (engl. *Industrial districts*), turizam i luke (engl. *Tourism and ports*), agrikultura (engl. *Agriculture*), urbane sredine (engl. *Urban areas*) i regionalni fiksni učinci (engl. *Regional fixed effects*).

Veličina populacije je podijeljena u pet populacijskih razreda: do 10,000 stanovnika, između 10,001 i 50,000, između 50,001 i 100,000, između 100,001 i 500,000 te iznad 500,000. Industrijske zone podijeljene su na dvanaest vrsta: koža, obuća, tekstil, odjeće, namještaj, naočale, strojevi, hrane, metali, prijevoz, građevinarstvo i kemikalije i ulje. Turizam i luke čine važan izvor prihoda te se smatra kako su korisni za vrijeme nacionalne recesije. Agrikulturna područja u pravilu su u nepovoljnom položaju tijekom krize. Urbane sredine su svrstane s obzirom na to jesu li urbane ili ne-urbane. Urbane se dalje dijele na: 'urbane i visoko specijalizirane', 'urbane i srednje specijalizirane' i 'urbane i ne-specijalizirane'. Regionalni fiksni učinci služe kako bi kontrolirali ostale pokazatelje koji mogu biti specifični za određenu regiju.

Istraživanje koje su proveli Faggian et al. (2018) ukazuje na sljedeće: najurbaniji i najnaseljeniji lokalni sustavi rada u Italiji nisu najuspješniji. Štoviše, sredine sa višom otpornosti i bržim oporavkom su lokalni sustavi rada sa stanovništvom između 50,001 i 100,000, što mogu potvrditi i Dijkstra et al. (2015, u Faggian et al., 2018, str. 405) za Europu „oboje, ruralne udaljene i urbane regije su ranjivlje prema krizi nego srednje i ruralne regije u blizini grada”. Lokalni sustav rada

koji je okarakteriziran kao ‘turistički’ ima velike izgleda za pripadnost najuspješnijoj grupi (visoka otpornost/brz oporavak). Agrikulturno određenje je također pozitivan čimbenik. Među industrijskim zonama, najuspješnija su dva vrlo tradicionalna talijanska sektora, hrana i tekstil. Što se tiče regionalnog fiksnog učinka, većina južnih regija je imala negativni i značajni fiksni učinak, što znači da su lošiji u usporedbi sa pretpostavkama modela autora.

Neki autori, poput Giannakisa i Bruggemana (2019), kao pokazatelje rezistentnosti navode: sektorsku strukturu (engl. *Sectoral structure*), populaciju i migraciju (engl. *Population and migration*), regionalni ekonomski razvoj (engl. *Regional economic development*), pristupačnost i rezistentnost susjednih regija (engl. *Accessibility and resilience of neighbouring regions*) i članstvo u Eurozoni (engl. *Eurozone membership*).

Za sektorsku strukturu regionalne zaposlenosti u vremenu prije ekonomske krize koja je predstavljena udjelom regionalne bruto dodane vrijednosti u agrikulturi, proizvodnji, građevinarstvu i uslugama, očekuje se utjecaj na regionalnu ekonomsku rezistentnost. Regionalne ekonomije koje su specijalizirane za sektore proizvodnje i građevinarstva, pretrpjele su u većoj mjeri posljedice ekonomskog pada od ostalih sektora, što mogu potvrditi i Angulo, Mur, i Trívez, 2018; Lagravinese, 2015 (u Giannakis i Bruggeman, 2019). Prilikom stvaranja kapaciteta rezistentnosti, sektori agrikulture i usluga nemaju uvjerljive dokaze, čemu svjedoče i Faggian et al., 2018; Giannakis i Bruggeman, 2017; Martin, 2012; Navarro-Espigares, Martín-Segura, i Hernández-Torres, 2012 (u Giannakis i Bruggeman, 2019).

Struktura populacije izravno utječe na ponudu radne snage, stoga je povezana sa regionalnom ekonomskom rezistentnosti (Bigos et al., 2013, u Giannakis i Bruggeman, 2019). Autori Giannakis i Bruggeman (2019), u svome radu koriste omjer starosne ovisnosti, odnosno populacija > 65 godina prema populaciji od 15 – 64 godine, kako bi se obuhvatila starosna struktura u regionalnoj rezistentnosti. Nadalje, veličina populacije može biti i pokazatelj aglomeracijske ekonomije, što isto može utjecati na rezistentnost regije. Migracije koje su se odvijale prije krize, također mogu utjecati na rezistentnost regija, u tu svrhu, koristi se neto migracija kao postotak ukupne populacije (ESPON, 2008, u Giannakis i Bruggeman, 2019).

Stupanj razvoja koji je prethodio krizi, može se pripisati razlikama u ekonomskoj rezistentnosti regija (Elhorst, 2003; Petrakos i Psycharis, 2016, u Giannakis i Bruggeman, 2019). Kako bi se to ispitalo, koristi se bruto domaći proizvod po stanovniku, kako bi se prikazao regionalni ekonomski razvoj. Isto tako, rezultati tržišta rada koji su prethodili krizi, mogu utjecati na rezistentnost regija prema recesijama (npr. Marelli, Patuelli, i Signorelli, 2012; Palaskas et al., 2015). Postotna promjena zaposlenosti u vremenu koje je prethodilo krizi, najbolje predočava ovaj utjecaj.

Prostorna interakcija regija i povezanost rezistentnosti i pristupačnosti nije mnogo zastupljena u studijima regionalne rezistentnosti. Ipak, ESPON-ov multimodalni indikator pristupačnosti koji objedinjuje pristupačnost cestovnim, željezničkim i zračnim putem, temelji se na populaciji u NUTS-3 regijama i vremenu putovanja (ESPON, 2009, u Giannakis i Bruggeman, 2019). Rezistentnost susjednih regija ispituje se na način da se uzme broj rezistentnih susjednih regija u krugu od 100 km između regijskih središta kako bi se provjerio učinak prostornog prelijevanja.

Naposlijetku, članstvo u Eurozoni može predstavljati makroekonomsku stabilnost te isto tako, imati učinak na regionalnu ekonomsku rezistentnost. Istraživanje koje su Giannakis i Bruggeman (2019) proveli nad urbanim, srednje urbanim i ruralnim regijama EU-a, ima sljedeće rezultate: Agrikultura je imala pozitivan učinak na određivanje ekonomske rezistentnosti za ruralne i srednje urbane regije. Udio BDV-a u proizvodnji je negativno povezan s rezistentnošću urbanih regija. Udio BDV-a u građevinarstvu je također imao značajan negativan učinak na rezistentnost urbanih regija. Starenje stanovništva (udio populacije > 65 godina u odnosu na populaciju u dobi od 15 do 64 godine) je negativno povezano sa rezistentnošću NUTS-3 regija. Migracija ima najveći pozitivni učinak na sposobnost oblikovanja rezistentnosti urbanih, srednje urbanih i ruralnih regija. Interakcija imigranata s postojećim ljudskim kapitalom države domaćina, poboljšava državnu učinkovitost. Također, njihova analiza je pokazala pozitivnu vezu između razine gospodarskog razvoja i rezistentnosti europskih urbanih i ruralnih regija.

4. ANALIZA REZISTENTNOSTI TRŽIŠTA RADA U REPUBLICI HRVATSKOJ

4.1. Prostorna i vremenska definicija uzorka

Kao što je prethodno navedeno, predmet istraživanja su dimenzije fenomena rezistentnosti tržišta rada u Republici Hrvatskoj na primjeru županija kao jedinica područne (regionalne) samouprave u odabranom razdoblju na način da se analiziraju pojmovi otpornosti (engl. *resistance*) i elastičnosti (engl. *recovery*) kroz navedene pokazatelje tržišta rada: zaposlenost, nezaposlenost i participacija.

U analizu je uključeno 20 županija Republike Hrvatske te Grad Zagreb kao samostalna, jedinstvena teritorijalna i upravna jedinica sa statusom županije.

Županija je prema Pravilniku o Registru prostornih jedinica (NN, br. 37/08.), jedinica područne (regionalne) samouprave. Područje županije izraz je povijesnih, prometnih i gospodarskih čimbenika te je prirodna samoupravna cjelina, a u svom sastavu ima po pravilu više gradova i općina. Granica županije određena je granicama rubnih općina odnosno gradova (Statistički ljetopis, 2018). Pregled županija Republike Hrvatske obuhvaćenih istraživanjem prikazan je na slici 13.

Obuhvaćeno je široko vremensko razdoblje od 1998. do 2018. godine, koje odgovara razdoblju prije, tijekom i nakon globalne financijske i ekonomske krize. Podaci o kretanju ukupne zaposlenosti, participacije i BDP-a prikupljeni su sa službenih mrežnih stranica Državnog zavoda za statistiku, dok su podaci o kretanju nezaposlenosti prikupljeni sa mrežnih stranica Hrvatskog zavoda za zapošljavanje.

Slika 13: Županije na području Republike Hrvatske

Izvor: HGK, <https://www.hgk.hr/documents/analiza-zupanija-2019-web5e1da0dbdae42.pdf>

4.2. Osnovna obilježja regionalnog tržišta rada u Republici Hrvatskoj

4.2.1. Površina i stanovništvo po županijama Republike Hrvatske

Republika Hrvatska, s kopnenom površinom od 56.594 km², administrativno je podijeljena na 20 županija i Grad Zagreb koji ima status županije. Premda su smještene na maloj površini, među županijama postoje velike razlike. U tablici 4, vidljivo je kako je naseljenost županija neravnomjerna, s prevlašću Grada Zagreba kao najmnogoljudnije županije Republike Hrvatske. Druga najmnogoljudnija županija u Republici Hrvatskoj je Splitsko-dalmatinska, dok je Ličko-senjska najmanje naseljena županija Republike Hrvatske. U gotovo svim županijama, izuzev Grada Zagreba i Istarske županije, vidljiv je pad broja stanovnika prema procjenama broja stanovnika za 2018. godinu. Prema gustoći naseljenosti, Grad Zagreb je najgušće naseljena

županija te ima gotovo 130 puta više stanovnika po kvadratnom kilometru od najrjeđe naseljene županije, Ličko-senjske.

Tablica 4: Površina i stanovništvo po županijama RH

Županija	Površina (kopna) u km ²	Rang	Broj stanovnika 2011.	Rang	Broj stanovnika 2018. (procjena)	Rang	Broj stanovnika (prema popisu iz 2011.) po km ²
Republika Hrvatska	56.594	–	4.284.889	–	4.087.843	–	75,7
Kontinentalna Hrvatska	31.889	–	2.872.954	–	2.712.063	–	90,1
Grad Zagreb	641	21	790.017	1	804.507	1	1.232,5
Zagrebačka	3.060	8	317.606	3	309.469	3	103,8
Krapinsko-zagorska	1.229	19	132.892	12	125.357	12	108,1
Varaždinska	1.262	18	175.951	8	166.982	8	139,4
Koprivničko-križevačka	1.748	17	115.584	16	107.711	17	66,1
Međimurska	729	20	113.804	17	109.921	15	156,1
Bjelovarsko-bilogorska	2.640	11	119.764	15	107.909	16	45,4
Virovitičko-podravaska	2.024	14	84.836	19	75.257	19	41,9
Požeško-slavonska	1.823	15	78.034	20	67.862	20	42,8
Brodsko-posavska	2.030	13	158.575	11	140.072	11	78,1
Osječko-baranjska	4.155	4	305.032	4	277.227	5	73,4
Vukovarsko-srijemska	2.454	12	179.521	7	154.371	9	73,2
Karlovačka	3.626	6	128.899	13	116.829	14	35,5
Sisačko-moslavačka	4.468	3	172.439	9	148.589	10	38,6
Jadranska Hrvatska	24.705	–	1.411.935	–	1.375.780	–	57,2
Primorsko-goranska	3.588	7	296.195	5	284.239	4	82,6
Ličko-senjska	5.353	1	50.927	21	45.184	21	9,5
Zadarska	3.646	5	170.017	10	168.153	7	46,6
Šibensko-kninska	2.984	9	109.375	18	100.153	18	36,7
Splitsko-dalmatinska	4.540	2	454.798	2	448.071	2	100,2
Istarska	2.813	10	208.055	6	208.765	6	74,0
Dubrovačko-neretvanska	1.781	16	122.568	14	121.215	13	68,8

Izvor: DZS; Izračun: HGK, <https://www.hgk.hr/documents/analiza-zupanija-2019-web5e1da0dbdae42.pdf>

4.2.2. Bruto domaći proizvod po županijama Republike Hrvatske

Prema Družić et al. (2016) bruto domaći proizvod ili BDP, osnovni je makroekonomski pokazatelj uspješnosti neke zemlje. Njime se prikazuje vrijednost proizvodnje robe i usluga na nekom području tijekom jedne godine, odnosno proizvodna razina razvijenosti tog područja. Najčešći pokazatelji BDP-a su: nominalna vrijednost, vrijednost po glavi stanovnika (*per capita*), realna stopa rasta te proizvodna i potrošna struktura. Za 2018. godinu, navedeni pokazatelji ukazuje kako je BDP Republike Hrvatske iznosio 51,5 milijardi eura, BDP po stanovniku 12.640 eura, dok je realna stopa rasta u odnosu na 2017. godinu, iznosila 2,6%. Prema podacima o strukturi BDP-a, najveći dio ukupne potražnje činila je osobna potrošnja, a najveća bruto dodana vrijednost, ostvarena je u prerađivačkoj industriji i trgovini.

Nakon relativno povoljnog razdoblja između 2001. i 2008. godine, uslijedilo je duže krizno razdoblje, od 2009. do 2014. godine, kada je realna vrijednost BDP-a pala na 11,6% nižu razinu nego u pretkriznoj 2008. godini. Protekom 2014. godine, započinje oporavak gospodarstva na temelju povećanja vrijednosti roba i usluga. Odnosno, porast inozemne potražnje zbog pristupanja Hrvatske Europskoj uniji i otvaranje EU tržišta. U periodu od 2014. do 2018. godine, ostvarena je prosječna stopa rasta BDP-a od 2,9%, ali BDP realno, u 2018. je bio oko jedan posto manji nego u 2008. godini.

Prema podacima za županije, u 2016. godini, kod većine županija, nominalni BDP je bio manji nego u 2008. godini (Tablica 5). Negativni trendovi su zabilježeni u: Virovitičko-podravskoj županiji (17,5% manji BDP) i Ličko-senjskoj županiji (15,8% manji BDP) nego u 2008. godini. U devet županija, nominalni BDP je premašio pretkriznu razinu. Promatrajući 2016. godinu, nominalni rast je zabilježen na razini svih županija. Posebno se ističu Krapinsko-zagorska i Varaždinska županija, u kojima su nominalne stope rasta, zbog prerađivačke industrije bile 5,7% i 4,9%.

Dakle, vrijednost BDP-a se dosta razlikuje među županijama. U 2016. godini, trećina proizvodnje roba i usluga je bila koncentrirana u Gradu Zagrebu. Deset najjačih županija, stvaralo je oko 80% ukupnog BDP-a Hrvatske, dok su primjerice Virovitičko-podravska, Požeško-slavonska i Ličko-senjska županija u 2016. godini, zajedno činile 2,9% BDP-a Hrvatske HGK (2019./2020.).

Tablica 5: Bruto domaći proizvod za RH i županije (tekuće cijene, mil. HRK)

Županija	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	Indeks 2016./2008.	Udio u RH 2016., %
Republika Hrvatska	347.750	331.367	329.143	333.457	330.825	331.785	331.570	339.616	351.349	101,0	100,0
Kontinentalna Hrvatska	236.505	226.277	224.763	228.484	226.036	226.105	225.313	230.951	238.803	101,0	68,0
Grad Zagreb	111.616	106.620	111.724	112.383	111.488	110.779	111.505	114.356	118.100	105,8	33,6
Zagrebačka	19.440	19.097	17.852	18.622	18.611	18.834	19.073	19.673	20.340	104,6	5,8
Krapinsko-zagorska	7.077	6.397	6.001	6.187	6.189	6.369	6.543	6.781	7.165	101,2	2,0
Varaždinska	11.871	11.410	10.691	10.879	10.909	11.194	11.298	11.632	12.197	102,7	3,5
Koprivničko-križevačka	8.004	8.334	7.625	7.960	7.816	7.606	7.389	7.416	7.669	95,8	2,2
Međimurska	7.499	7.192	6.883	7.114	7.162	7.309	7.503	7.701	8.044	107,3	2,3
Bjelovarsko-bilogorska	6.959	6.795	6.122	6.158	5.986	6.022	6.082	6.218	6.487	93,2	1,8
Virovitičko-podravska	4.466	4.029	3.778	3.912	3.818	3.769	3.505	3.537	3.685	82,5	1,0
Požeško-slavonska	3.979	3.711	3.646	3.596	3.475	3.510	3.334	3.374	3.433	86,3	1,0
Brodsko-posavska	7.514	7.014	6.764	6.907	6.844	6.931	6.640	6.824	7.013	93,3	2,0
Osječko-baranjska	20.588	19.446	18.278	18.699	18.232	18.506	18.226	18.635	19.278	93,6	5,5
Vukovarsko-srijemska	9.181	8.623	7.985	8.157	7.870	7.961	7.686	7.921	8.180	89,1	2,3
Karlovačka	8.049	7.352	7.147	7.370	7.255	7.385	7.256	7.456	7.704	95,7	2,2
Sisačko-moslavačka	10.262	10.256	10.267	10.539	10.381	9.931	9.273	9.427	9.509	92,7	2,7
Jadranska Hrvatska	111.245	105.091	104.380	104.972	104.789	105.679	106.256	108.666	112.546	101,2	32,0
Primorsko-goranska	29.022	27.250	27.211	27.909	29.199	29.028	28.496	28.522	29.181	100,5	8,3
Ličko-senjska	3.576	3.279	3.078	3.024	2.886	2.917	2.905	2.957	3.010	84,2	0,9
Zadarska	11.759	10.908	10.456	10.472	10.456	10.635	10.800	11.176	11.635	98,9	3,3
Šibensko-kninska	6.715	5.929	6.325	6.429	6.367	6.486	6.554	6.611	6.798	101,2	1,9
Splitsko-dalmatinska	29.835	28.018	27.833	27.626	27.005	27.236	27.468	28.396	29.455	98,7	8,4
Istarska	20.616	20.381	20.308	20.524	19.830	20.116	20.512	21.099	22.116	107,3	6,3
Dubrovačko-neretvanska	9.722	9.326	9.168	8.989	9.046	9.261	9.521	9.905	10.351	106,5	2,9

Izvor: DZS; Obrada: HGK, <https://www.hgk.hr/documents/bdp-po-zupanijama-novi5dc00382d399f.pdf>

4.2.3. Tržište rada u Republici Hrvatskoj na županijskoj razini

Nezaposlenost

Podatke o stopi registrirane nezaposlenosti objavljuju Državni zavod za statistiku (DZS), jednom godišnje na dan 31. ožujka, dok podatke o registriranom broju nezaposlenih objavljuje Hrvatski zavod za zapošljavanje (HZZ). Vrijeme oko 31. ožujka, u primorskim županijama je vrijeme početka predturističke sezone, stoga su stope nezaposlenosti više. Iz tablice 6, vidi se kako stope registrirane nezaposlenosti imaju visok raspon među županijama. U 2016. godini, raspon između Grada Zagreba (minimalna stopa nezaposlenosti) i Virovitičko-podravske županije (maksimalna stopa nezaposlenosti) iznosio je 24,5 p.p., što je više nego pretkrizne 2008. godine.

Tablica 6: Stopa nezaposlenosti, stanje 31. ožujka

Županija	2008.	2016.	2016.-2008., u postotnim bodovima
Republika Hrvatska	14,3	16,9	2,6
Kontinentalna Hrvatska	14,1	16,6	2,5
Grad Zagreb	6,2	8,2	2,0
Zagrebačka	10,6	15,1	4,5
Krapinsko-zagorska	9,6	14,6	5,0
Varaždinska	9,8	9,5	-0,3
Koprivničko-križevačka	14,0	16,7	2,7
Međimurska	11,6	12,1	0,5
Bjelovarsko-bilogorska	23,1	27,5	4,4
Virovitičko-podravska	25,8	32,7	6,9
Požeško-slavonska	19,4	22,8	3,4
Brodsko-posavska	24,7	27,1	2,4
Osječko-baranjska	22,0	28,8	6,8
Vukovarsko-srijemska	27,5	29,7	2,2
Karlovačka	21,8	21,2	-0,6
Sisačko-moslavačka	24,9	32,3	7,4
Jadranska Hrvatska	14,7	17,6	2,9
Primorsko-goranska	10,8	13,0	2,2
Ličko-senjska	18,8	22,3	3,5
Zadarska	17,7	16,0	-1,7
Šibensko-kninska	19,6	22,5	2,9
Splitsko-dalmatinska	19,1	24,1	5,0
Istarska	6,7	8,4	1,7
Dubrovačko-neretvanska	15,3	18,3	3,0

Izvor: HZZ; Obrada: HGK, <https://hgk.hr/documents/trziste-rada-pokazatelji-po-zupanijama0720175a265754d241d.pdf>

Zbog neujednačene dinamike kod nezaposlenosti i zaposlenosti, u 2016. godine, u svim županijama je zabilježen manji broj radno aktivnih stanovnika u odnosu na 2008. godinu. Samo su dvije županije Kontinentalne Hrvatske (Varaždinska i Karlovačka) te jedna županija Jadranske Hrvatske (Zadarska), u 2016. godini ostvarile manje stope nezaposlenosti u odnosu na razdoblje prije krize HGK (2017).

Zaposlenost

Kao što je vidljivo iz tablice 7, broj zaposlenih u 2015. godini bio je manji u odnosu na 2008. godinu kao odraz gospodarske krize. Broj zaposlenih u 2015. godini je bio manji u svim županijama. Prema apsolutnim izrazima, broj zaposlenih, najviše je apsolutno smanjen u Gradu Zagrebu, Osječko-baranjskoj županiji i Splitsko-dalmatinskoj županiji. Međutim, u relativnom

smislu, najveći pad je ostvaren u Virovitičko-podravskoj i Koprivničko-križevačkoj županiji, a najmanje u Gradu Zagrebu.

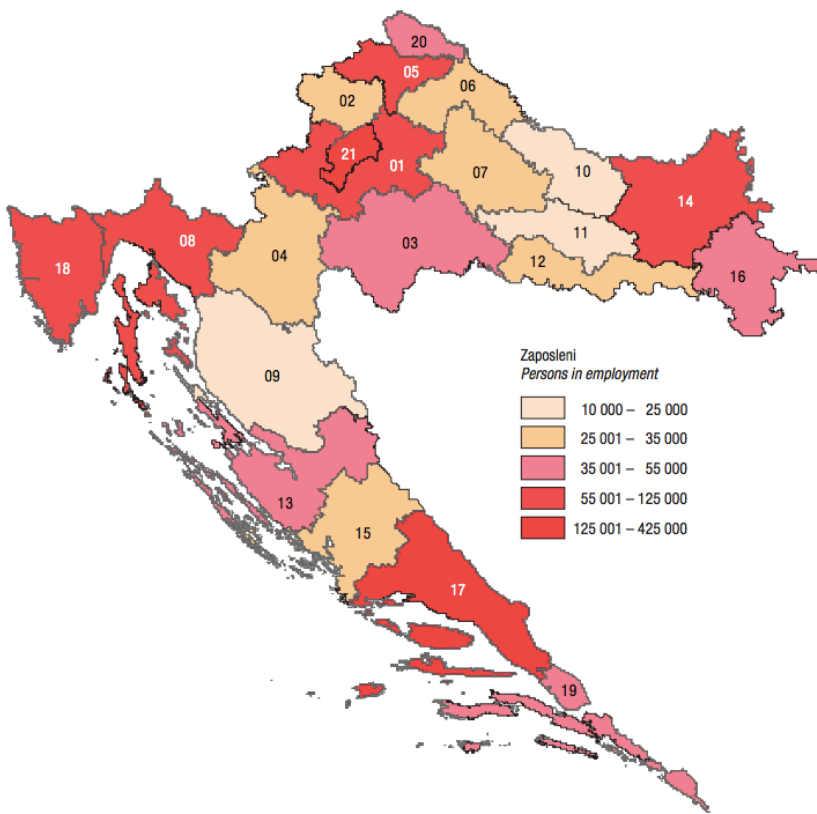
Tablica 7: Ukupno zaposleni u Republici Hrvatskoj, stanje 31. ožujka

	2008.	2015.	2015.-2008.
RH	1.536.166	1.332.826	-203.340
Kontinentalna Hrvatska	1.047.545	906.283	-141.262
GZG	421.585	389.888	-31.697
ZGŽ	85.924	76.605	-9.319
KZŽ	38.888	33.326	-5.562
VŽ	66.114	59.259	-6.855
KKŽ	38.736	29.818	-8.918
MŽ	40.240	35.392	-4.848
BBŽ	36.462	28.683	-7.779
VPŽ	24.240	18.294	-5.946
PSŽ	20.967	16.754	-4.213
BPŽ	41.427	31.973	-9.454
OBŽ	97.203	76.556	-20.647
VSŽ	46.683	38.399	-8.284
KŽ	41.157	33.786	-7.371
SMŽ	47.919	37.550	-10.369
Jadranska Hrvatska	488.621	426.543	-62.078
PGŽ	118.109	100.844	-17.265
LSŽ	14.117	12.887	-1.230
ZDŽ	48.162	44.133	-4.029
ŠKŽ	31.308	27.706	-3.602
SDŽ	146.500	128.528	-17.972
IŽ	89.241	75.363	-13.878
DNŽ	41.184	37.082	-4.102

Izvor: DZS; Obrada: HGK,

<https://www.hgk.hr/documents/upanijevelikegospodarskerazlikenamalomprostoru5757722c5b20e65.pdf>

Prema Statističkom ljetopisu (2018), slika 14 prikazuje zaposlene u poslovnim subjektima po županijama Republike Hrvatske sa stanjem 31. ožujka 2017. godine. Može se uočiti kako je najveća zastupljenost zaposlenosti u poslovnim subjektima u dvije županije, Splitsko-dalmatinskoj županiji i Gradu Zagrebu. Zatim slijede Primorsko-goranska županija, Zagrebačka županija, Istarska županija, Osječko-baranjska te Varaždinska županija.

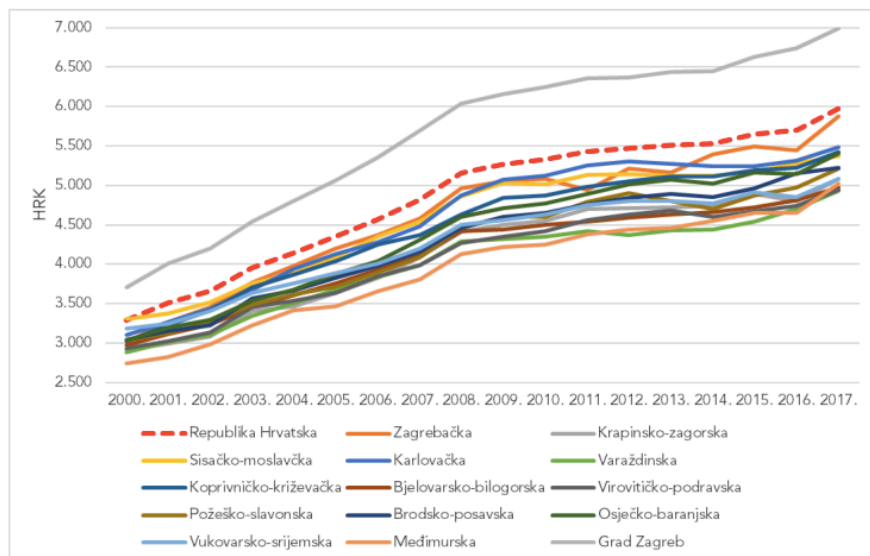

Slika 14: Zaposleni u poslovnim subjektima, stanje 31. ožujka 2017.

Izvor: DZS, Statistički ljetopis Republike Hrvatske, 2018, https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/ljetopis/2018/sljh2018.pdf

Kretanje plaća

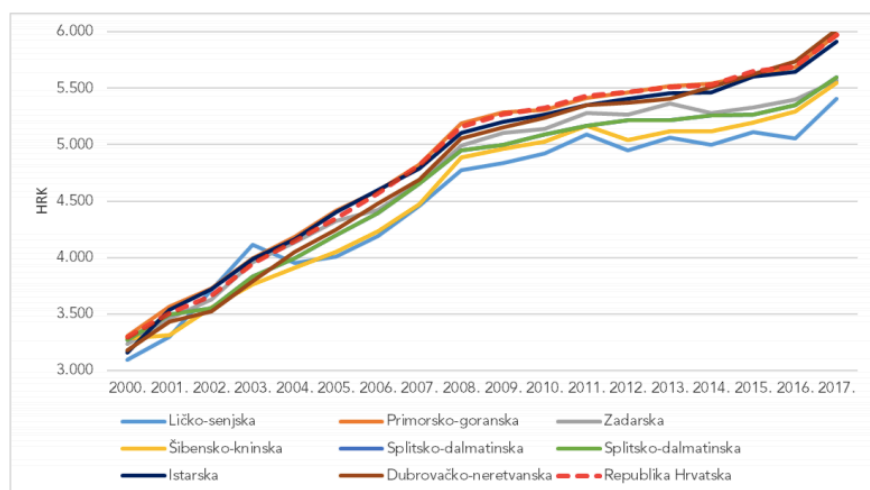
Pri promatranju neto plaća u županijama Republike Hrvatske na slici 15, uočava se kako je u Kontinentalnoj Hrvatskoj prisutna velika razlika među županijama i Gradom Zagrebom. Naime, Grad Zagreb se smješta iznad prosjeka Republike Hrvatske, dok se plaće u ostatku županija kreću sličnom brzinom, no za cijeli promatrani period (2000. - 2017.) ostaju ispod prosjeka Republike Hrvatske. Jedina iznimka je Zagrebačka županija s nešto ubrzanijim približavanjem prosječnoj plaći Republike Hrvatske, što se može pripisati utjecaju Grada Zagreba.

Slika 15: Kretanje neto plaće u županijama: Kontinentalna Hrvatska

Izvor: DZS; Obrada: HGK, <https://www.hgk.hr/documents/place-po-zupanijama-20195dd2a4ac350e2.pdf>

Plaće u županijama Jadranske Hrvatske imaju homogenije kretanje, primjerice Istarska županija, Primorsko-goranska županija i Dubrovačko-neretvanska županija imaju razinu plaće koja oscilira oko prosječne plaće u Republici Hrvatskoj (Slika 16).

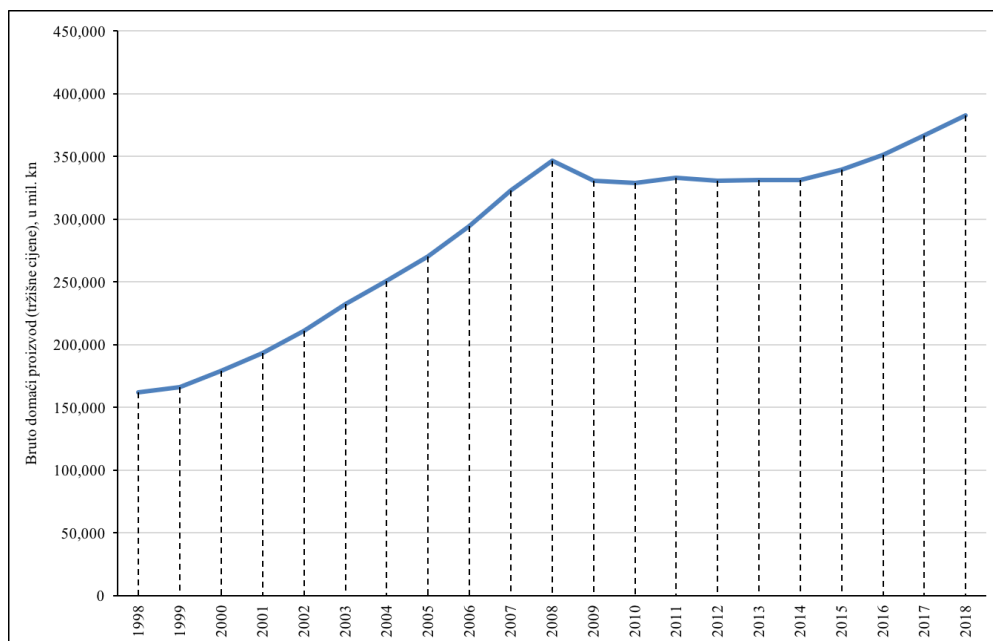

Slika 16: Kretanje neto plaće u županijama: Jadranska Hrvatska

Izvor: DZS; Obrada: HGK, <https://www.hgk.hr/documents/place-po-zupanijama-20195dd2a4ac350e2.pdf>

4.3. Opis podataka i metodologija

Na slici 17 prikazano je kretanje bruto domaćeg proizvoda u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 1998. – 2018. godine, mjereno tržišnim cijenama. Vidljivo je kako je 2009. godine nastupilo razdoblje recesije što se očituje kroz pad BDP-a od 5,17% (mjereno u postocima od najviše do najniže vrijednosti). Pozitivni trend rasta vidljiv je od 2014. godine, koja se može proglasiti i godinom izlaska iz recesijskog razdoblja. U nadolazećim potpoglavljima, kroz kategorije zaposlenosti, nezaposlenosti i participacije provesti će se ispitivanje rezistentnosti tržišta rada Republike Hrvatske na županijskoj razini.

Slika 17: Kretanje BDP-a u RH u razdoblju od 1998. do 2018.

Izvor: Izrada autora prema podacima DZS-a, <https://www.dzs.hr/>

Za početak, prije empirijske analize rezistentnosti tržišta rada, potrebno je, kao što navodi Faggian et al. (2018), dati odgovore na temeljna pitanja:

1. Rezistentnost „na što”?
2. Rezistentnost „čega”?
3. Rezistentnost „tijekom kojeg perioda”?

1. Rezistentnost „na što“?

Idealno bi bilo kada bi se moglo nekako procijeniti „opću“ rezistentnost ekonomskog sustava na sve moguće vanjske stresore, međutim, budući da je regionalna ekonomija dinamičan sustav s mnoštvo komponenti, to je gotovo nemoguće. Stoga, sukladno Martin (2012), Martin et al. (2016) i Faggian et al. (2018), proučavat će se učinci ekonomske recesije u Republici Hrvatskoj. Prema Družić, I., Tica, J. i Arčabić, V. (2016), „u Hrvatskoj se recesija proglašava kada je godišnja stopa rasta BDP-a negativna dva uzastopna kvartala.“ Konkretno, razdoblje recesije koje je predmet ovoga istraživanja obuhvaća period od 2009. – 2014. godine.

2. Rezistentnost „čega“?

Navedeno pitanje sadrži dva potpitanja: a) Indikatori: koje varijable su najprikladnije za mjerenje rezistentnosti tržišta rada? b) Zemljopisna područja: kako definiramo ekonomski sustav? Kao indikatori rezistentnosti tržišta rada, koristit će se tri kategorije tržišta rada: zaposlenost, nezaposlenost i participacija. Zemljopisno područje predstavlja 20 županija Republike Hrvatske te grad Zagreb kao samostalna, jedinstvena teritorijalna i upravna jedinica sa statusom županije.

3. Rezistentnost „tijekom kojeg perioda“?

Budući da su otpornost i elastičnost dvije dimenzije rezistentnosti, potrebno je uzeti u obzir vremenski period trajanja za obje dimenzije. U Republici Hrvatskoj, prema Družić, I., Tica, J. i Arčabić, V. (2016), razdoblje recesije je trajalo od 2009. - 2014. godine, dok je razdoblje oporavka trajalo od 2014. - 2018., odnosno posljednje godine koja je obuhvaćena ovim istraživanjem.

4.4. Analiza i interpretacija dobivenih rezultata

U ovome potpoglavlju izvršit će se analiza triju odabranih kategorija tržišta rada (na županijskoj razini), odnosno kategorija zaposlenosti, nezaposlenosti i participacije. Rezistentnost tržišta rada izračunava se pomoću dviju dimenzija, otpornosti (indeks osjetljivosti) i elastičnosti (indeks oporavka). Rezultati se prikazuju grafički na karti Republike Hrvatske radi jasnije predodžbe. Nakon toga se formiraju četiri grupe u ovisnosti o rezultatima otpornosti i elastičnosti za svaku pojedinu županiju te se prilaže dijagram rasipanja na kojemu se uočava moguća povezanost otpornosti i elastičnosti.

4.4.1. Kategorija zaposlenosti

Prva kategorija uključuje podatke o ukupnom broju zaposlenih osoba prema administrativnim izvorima. Prva dimenzija rezistentnosti, prema Martinu (2012) i Faggian et al. (2018), otpornost (engl. *resistance*), opisana je indeksom osjetljivosti (engl. *sensitivity index* - *SI*), koji se može izraziti sljedećom formulacijom:

$$SI = \frac{\frac{E_{r,t}}{E_{r,t-1}}}{\frac{E_{n,t}}{E_{n,t-1}}}$$

gdje E_r predstavlja ukupnu zaposlenost u regiji (r), a E_n ukupnu nacionalnu zaposlenost. Razdoblje t predstavlja razdoblje recesije (2009. - 2014.), dok je $t-1$ predrecesijsko razdoblje (2008.). Ovaj indeks je centriran oko vrijednosti 1. Za kategoriju zaposlenosti, vrijednost ovog indeksa iznad 1, znači da je promatrana regija (županija) otpornija u odnosu na cjelokupnu državu, dok vrijednost ispod 1 pokazuje kako je recesija imala jači utjecaj na promatranu regiju (županiju).

Druga dimenzija rezistentnosti, elastičnost (engl. *recovery*), opisana je indeksom oporavka (engl. *recovery index* - *RI*), koji se može izraziti sljedećom formulacijom:

$$RI = \frac{\frac{E_{r,t+1} - E_{r,t}}{E_{r,t}}}{\frac{E_{n,t+1} - E_{n,t}}{E_{n,t}}}$$

gdje oznaka $t+1$ predstavlja postrecesijsko razdoblje (2014. - 2018.). Ova vrijednost je centrirana oko 1. Za kategoriju zaposlenosti, vrijednost iznad 1, znači da je promatrana regija (županija) elastičnija u odnosu na cjelokupnu državu, a vrijednost ispod 1 suprotno.

U tablici 8 nalaze se vrijednosti indeksa osjetljivosti i elastičnosti za županije Republike Hrvatske. Radi bolje preglednosti i zaključivanja, navedeni podaci će se prikazati i grafičkim putem.

Tablica 8: Kategorija zaposlenosti: otpornost i elastičnost

Županije	SI (Otpornost)	RI (Elastičnost)
Zagrebačka	0.99	1.60
Krapinsko-zagorska	0.98	1.03
Sisačko-moslavčka	0.93	-0.27
Karlovačka	0.97	0.10
Varaždinska	1.02	0.99
Koprivničko-križevačka	0.89	0.22
Bjelovarsko-bilogorska	0.92	0.36
Primorsko-goranska	0.98	0.79
Ličko-senjska	1.06	0.52
Virovitičko-podravska	0.90	0.64
Požeško-slavonska	0.93	0.54
Brodsko-posavska	0.89	0.53
Zadarska	1.05	1.32
Osječko-baranjska	0.92	0.69
Šibensko-kninska	1.02	0.79
Vukovarsko-srijemska	0.95	1.01
Splitsko-dalmatinska	1.02	0.72
Istarska	0.98	1.16
Dubrovačko-neretvanska	1.06	0.79
Međimurska	1.02	1.17
Grad Zagreb	1.06	1.46

Izvor: Izračun autora prema podacima DZS-a, <https://www.dzs.hr/>

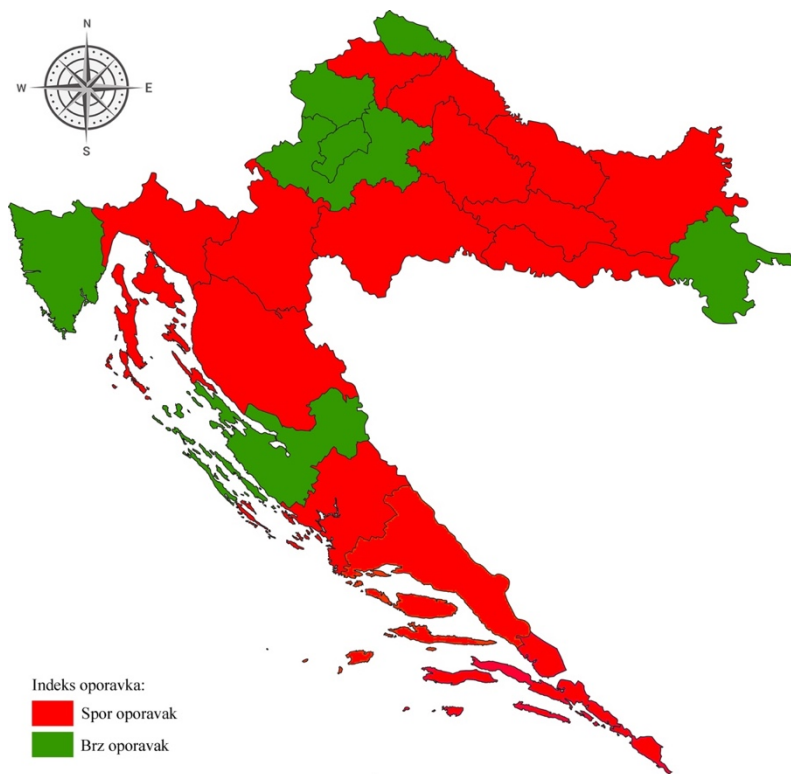
Na slici 18 prikazan je indeks osjetljivosti (SI) za županije Republike Hrvatske. Županije u kojima vrijednost indeksa osjetljivosti (SI) ima vrijednost veću od 1, obojene su zelenom bojom, dok su županije u kojima je vrijednost indeksa osjetljivosti (SI) ispod 1, obojene crvenom bojom.

Slika 18: Kategorija zaposlenosti: otpornost

Izvor: Izrada autora prema podacima DZS-a, <https://www.dzs.hr/>

Na slici 19 prikazan je indeks oporavka (RI) za županije Republike Hrvatske. Županije u kojima vrijednost indeksa oporavka (RI) ima vrijednost veću od 1, obojene su zelenom bojom, odnosno imaju brži oporavak, dok su županije u kojima je vrijednost indeksa oporavka (RI) ispod 1, obojene crvenom bojom, odnosno imaju sporiji oporavak.

Slika 19: Kategorija zaposlenosti: elastičnost

Izvor: Izrada autora prema podacima DZS-a, <https://www.dzs.hr/>

Sukladno Faggian et al. (2018), odnos između indeksa osjetljivosti i oporavka upotrijebljen je za razvrstavanje županija Republike Hrvatske u četiri grupe redom kako slijedi:

1. Niska otpornost/spor oporavak (Grupa I);
2. Visoka otpornost/brz oporavak (Grupa II);
3. Visoka otpornost/spor oporavak (Grupa III);
4. Niska otpornost/brz oporavak (Grupa IV).

Na slici 20 navedene grupe prikazane su sljedećim bojama: Grupa I - crvena boja; Grupa II - zelena boja; Grupa III - žuta boja i Grupa IV - plava boja. U najbolju grupu (Grupa II) spadaju: Zadarska županija, Grad Zagreb i Međimurska županija. Grupa III u kojoj je dobra samo jedna dimenzija (otpornost), obuhvaća: Dubrovačko-neretvansku županiju, Splitsko-dalmatinsku županiju, Šibensko-kninsku županiju, Ličko-senjsku županiju i Varaždinsku županiju, dok grupa IV u kojoj je dobra samo dimenzija elastičnosti, obuhvaća: Istarsku županiju, Vukovarsko-srijemsku županiju, Zagrebačku županiju i Krapinsko-zagorsku županiju. Preostalih devet županija spada u

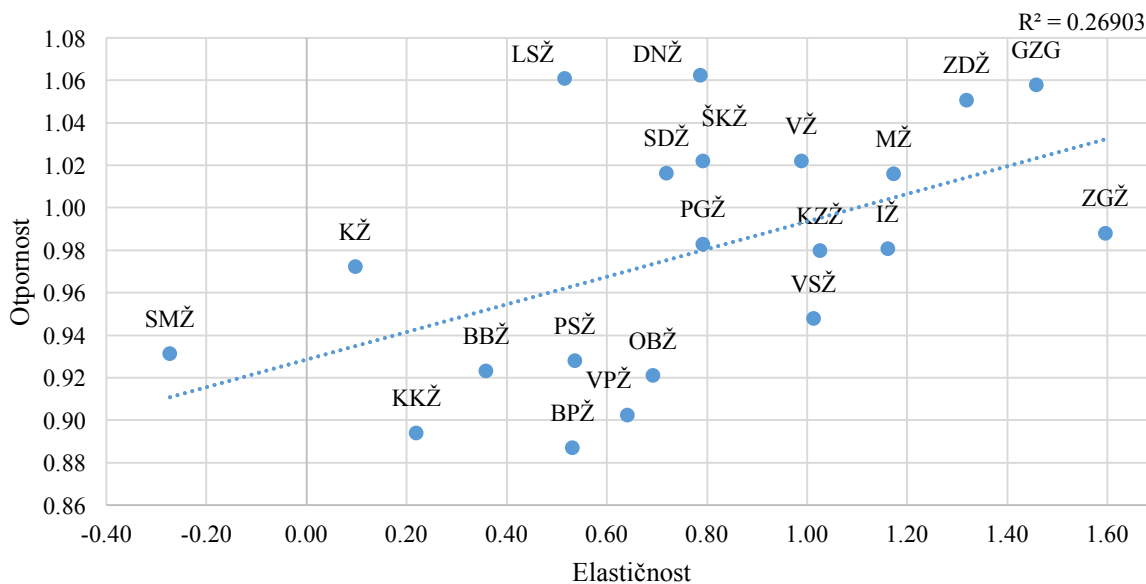
najlošiju grupu (Grupa I). Ako se promotri prostorna raspodjela rezultata, vidljivo je kako županije Jadranske Hrvatske imaju bolje rezultate od županija Kontinentalne Hrvatske. To se može pripisati, primjerice, velikoj zastupljenosti turističke djelatnosti. Naime, sve županije imaju barem jednu povoljnu dimenziju rezistentnosti. Što se tiče kontinentalnog dijela Republike Hrvatske, ističe se područje sjeverozapadne Hrvatske, izuzev Koprivničko-križevačke županije. Ovo područje odlikuje blizina europskih eminentnih tržišta. Posebno se ističe Grad Zagreb s visokim stupnjem urbanizacije te predstavlja gospodarsko i upravno središte Republike Hrvatske. Županije s najlošijim rezultatima pretežno pripadaju području Slavonije i Baranje. To je, u određenoj mjeri očekivani rezultat s obzirom na odlazak kapitala i kvalificirane radne snage. Iznimka je Vukovarsko-srijemska županija koja ima jednu povoljnu dimenziju rezistentnosti, ali s obzirom da je to županija koja sadrži velik broj područja od posebne državne skrbi, nije predmet detaljnije analize.

Slika 20: Kategorija zaposlenosti: raspodjela županija prema rezultatima indeksa osjetljivosti i oporavka

Izvor: Izrada autora prema podacima DZS-a, <https://www.dzs.hr/>

Na slici 21 prikazan je jednostavni dijagram rasipanja za kategoriju zaposlenosti s pripadajućim koeficijentom determinacije i ucrtanom linijom regresije. Na osi y nalazi se prva dimenzija rezistentnosti (otpornost), a na osi x se nalazi druga dimenzija (elastičnost) te je vidljiva povezanost između spomenutih dimenzija. Koeficijent determinacije iznosi $R^2=0.26903$, što znači da se 27% ukupne varijacije otpornosti može objasniti linearnom ovisnošću između elastičnosti i otpornosti, dok se preostalih 73% ne može objasniti linearnom ovisnošću.

Slika 21: Dijagram rasipanja za kategoriju zaposlenosti

Izvor: Izrada autora prema podacima DZS-a, <https://www.dzs.hr/>

4.4.2. Kategorija nezaposlenosti

Druga kategorija uključuje podatke o ukupnom broju nezaposlenih osoba prema administrativnim izvorima. Prva dimenzija rezistentnosti, prema Martinu (2012) i Faggian et al. (2018), otpornost (engl. *resistance*), opisana je indeksom osjetljivosti (engl. *sensitivity index - SI*), koji se može izraziti sljedećom formulacijom:

$$SI = \frac{\frac{U_{r,t}}{U_{r,t-1}}}{\frac{U_{n,t}}{U_{n,t-1}}}$$

gdje U_r predstavlja ukupnu nezaposlenost u regiji (r), a U_n ukupnu nacionalnu nezaposlenost. Razdoblje t predstavlja razdoblje recesije (2009. - 2014.), dok je $t-1$ predrecesijsko razdoblje (2008.). Ovaj indeks je centriran oko vrijednosti 1. Za kategoriju nezaposlenosti, vrijednost ovog indeksa ispod 1, znači da je promatrana regija (županija) otpornija u odnosu na cjelokupnu državu, dok vrijednost iznad 1 pokazuje kako je recesija imala jači utjecaj na promatranu regiju (županiju).

Druga dimenzija rezistentnosti, elastičnost (engl. *recovery*), opisana je indeksom oporavka (engl. *recovery index – RI*), koji se može izraziti sljedećom formulacijom:

$$RI = \frac{\frac{U_{r,t+1} - U_{r,t}}{U_{r,t}}}{\frac{U_{n,t+1} - U_{n,t}}{U_{n,t}}}$$

gdje oznaka $t+1$ predstavlja postrecesijsko razdoblje (2014. - 2018.). Ova vrijednost je centrirana oko 1. Za kategoriju nezaposlenosti, vrijednost iznad 1, znači da je promatrana regija (županija) elastičnija u odnosu na cjelokupnu državu, a vrijednost ispod 1 suprotno.

U tablici 9 nalaze se vrijednosti indeksa osjetljivosti i elastičnosti za županije Republike Hrvatske. Radi bolje preglednosti i zaključivanja, navedeni podaci će se prikazati i grafičkim putem.

Tablica 9: Kategorija nezaposlenosti: otpornost i elastičnost

Županije	SI (Otpornost)	RI (Elastičnost)
Zagrebačka	1.37	1.23
Krapinsko-zagorska	1.44	1.22
Sisačko-moslavčka	0.93	0.85
Karlovačka	0.70	1.06
Varaždinska	1.03	1.31
Koprivničko-križevačka	1.04	1.33
Bjelovarsko-bilogorska	0.85	0.97
Primorsko-goranska	1.03	1.09
Ličko-senjska	0.87	0.76
Virovitičko-podravska	0.93	0.92
Požeško-slavonska	1.03	1.04
Brodsko-posavska	0.97	1.09
Zadarska	0.83	1.03
Osječko-baranjska	0.99	0.86
Šibensko-kninska	0.84	0.83
Vukovarsko-srijemska	0.90	1.03
Splitsko-dalmatinska	1.01	0.78
Istarska	1.18	1.17
Dubrovačko-neretvanska	0.94	0.79
Međimurska	1.05	1.27
Grad Zagreb	1.18	1.06

Izvor: Izračun autora prema podacima DZS-a, <https://www.dzs.hr/>

Na slici 22 prikazan je indeks osjetljivosti (SI) za županije Republike Hrvatske. Županije u kojima vrijednost indeksa osjetljivosti (SI) ima vrijednost manju od 1, obojene su zelenom bojom, dok su županije u kojima je vrijednost indeksa osjetljivosti (SI) iznad 1, obojene crvenom bojom.

Slika 22: Kategorija nezaposlenosti: otpornost

Izvor: Izrada autora prema podacima DZS-a, <https://www.dzs.hr/>

Na slici 23 prikazan je indeks oporavka (RI) za županije Republike Hrvatske. Županije u kojima vrijednost indeksa oporavka (RI) ima vrijednost veću od 1, obojene su zelenom bojom, odnosno imaju brži oporavak, dok su županije u kojima je vrijednost indeksa oporavka (RI) ispod 1, obojene crvenom bojom, odnosno imaju sporiji oporavak.

Slika 23: Kategorija nezaposlenosti: elastičnost

Izvor: Izrada autora prema podacima DZS-a, <https://www.dzs.hr/>

Sukladno Faggian et al. (2018), odnos između indeksa osjetljivosti i oporavka upotrijebljen je za razvrstavanje županija Republike Hrvatske u četiri grupe redom kako slijedi:

1. Niska otpornost/spor oporavak (Grupa I);
2. Visoka otpornost/brz oporavak (Grupa II);
3. Visoka otpornost/spor oporavak (Grupa III);
4. Niska otpornost/brz oporavak (Grupa IV).

Na slici 24 navedene grupe prikazane su sljedećim bojama: Grupa I - crvena boja; Grupa II - zelena boja; Grupa III - žuta boja i Grupa IV - plava boja. U najbolju grupu (Grupa II) spadaju: Zadarska županija, Karlovačka županija, Brodsko-posavska županija i Vukovarsko-srijemska županija. Grupa III u kojoj je dobra samo jedna dimenzija (otpornost), obuhvaća: Dubrovačko-neretvansku županiju, Šibensko-kninsku županiju, Ličko-senjsku županiju, Sisačko-moslavačku županiju, Bjelovarsko-bilogorsku županiju, Virovitičko-podravsku županiju i Osječko-baranjsku županiju, dok grupa IV u kojoj je dobra samo dimenzija elastičnosti, obuhvaća: Istarsku županiju,

Primorsko-goransku županiju, Požeško-slavonsku županiju, Zagrebačku županiju, Grad Zagreb, Koprivničko-križevačku županiju, Krapinsko-zagorsku županiju, Varaždinsku županiju i Međimursku županiju. Preostala županija spada u najlošiju grupu (Grupa I). Promatrajući rezultate kategorije nezaposlenosti, može se ustvrditi kako županije ne pokazuju pravilan obrazac ponašanja kao u prethodnoj kategoriji, odnosno, većina županija ima barem jednu povoljnu dimenziju rezistentnosti. Stoga nije moguće ponuditi ključne čimbenike koji bi predstavljali moguće uzroke takvoj pojavi.

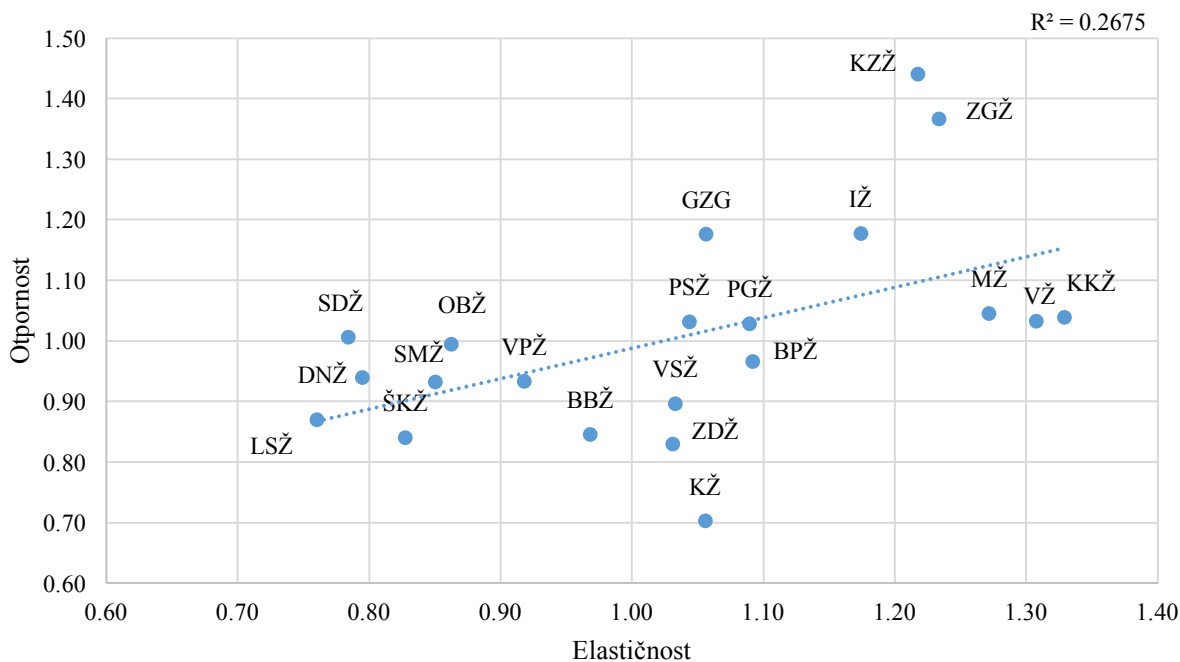

Slika 24: Kategorija nezaposlenosti: raspodjela županija prema rezultatima indeksa osjetljivosti i oporavka

Izvor: Izrada autora prema podacima DZS-a, <https://www.dzs.hr/>

Na slici 25 prikazan je jednostavni dijagram rasipanja za kategoriju nezaposlenosti s pripadajućim koeficijentom determinacije i ucrtanom linijom regresije. Na osi y nalazi se prva dimenzija rezistentnosti (otpornost), a na osi x se nalazi druga dimenzija (elastičnost) te je vidljiva povezanost između spomenutih dimenzija. Koeficijent determinacije iznosi $R^2=0.2675$, što znači

da se 27% ukupne varijacije otpornosti može objasniti linearnom ovisnošću između elastičnosti i otpornosti, dok se preostalih 73% ne može objasniti linearnom ovisnošću.

Slika 25: Dijagram rasipanja za kategoriju nezaposlenosti

Izvor: Izrada autora prema podacima DZS-a, <https://www.dzs.hr/>

4.4.3. Kategorija participacije

Treća kategorija uključuje podatke o aktivnom stanovništvu (participaciji) prema administrativnim izvorima. Prva dimenzija rezistentnosti, prema Martinu (2012) i Faggian et al. (2018), otpornost (engl. *resistance*), opisana je indeksom osjetljivosti (engl. *sensitivity index* - *SI*), koji se može izraziti sljedećom formulacijom:

$$SI = \frac{\frac{P_{r,t}}{P_{r,t-1}}}{\frac{P_{n,t}}{P_{n,t-1}}}$$

gdje P_r predstavlja participaciju u regiji (r), a P_n ukupnu nacionalnu zaposlenost. Razdoblje t predstavlja razdoblje recesije (2009. - 2014.), dok je $t-1$ predrecesijsko razdoblje (2008.). Ovaj

indeks je centriran oko vrijednosti 1. Za kategoriju participacije, vrijednost ovog indeksa iznad 1, znači da je promatrana regija (županija) otpornija u odnosu na cjelokupnu državu, dok vrijednost ispod 1 pokazuje kako je recesija imala jači utjecaj na promatranu regiju (županiju).

Druga dimenzija rezistentnosti, elastičnost (engl. *recovery*), opisana je indeksom oporavka (engl. *recovery index – RI*), koji se može izraziti sljedećom formulacijom:

$$RI = \frac{\frac{P_{r,t+1} - P_{r,t}}{P_{r,t}}}{\frac{P_{n,t+1} - P_{n,t}}{P_{n,t}}}$$

gdje oznaka $t+1$ predstavlja postrecesijsko razdoblje (2014. - 2018.). Ova vrijednost je centrirana oko 1.

U tablici 10 nalaze se vrijednosti indeksa osjetljivosti i elastičnosti za županije Republike Hrvatske. Radi bolje preglednosti i zaključivanja, navedeni podaci će se prikazati i grafičkim putem.

Tablica 10: Kategorija participacije: otpornost i elastičnost

Županije	SI (Otpornost)	RI (Elastičnost)
Zagrebačka	1.03	0.77
Krapinsko-zagorska	0.94	1.30
Sisačko-moslavčka	1.00	3.29
Karlovačka	0.88	2.55
Varaždinska	1.07	0.76
Koprivničko-križevačka	0.82	2.94
Bjelovarsko-bilogorska	1.10	2.68
Primorsko-goranska	0.83	0.93
Ličko-senjska	1.18	1.25
Virovitičko-podravska	0.79	2.83
Požeško-slavonska	1.19	2.66
Brodsko-posavska	0.78	3.58
Zadarska	1.23	0.74
Osječko-baranjska	0.76	2.22
Šibensko-kninska	1.24	1.18
Vukovarsko-srijemska	0.77	2.91
Splitsko-dalmatinska	1.29	1.43
Istarska	0.70	-0.04
Dubrovačko-neretvanska	1.41	0.74
Međimurska	0.68	0.90
Grad Zagreb	1.42	-0.80

Izvor: Izračun autora prema podacima DZS-a, <https://www.dzs.hr/>

Na slici 26 prikazan je indeks osjetljivosti (SI) za županije Republike Hrvatske. Županije u kojima vrijednost indeksa osjetljivosti (SI) ima vrijednost veću od 1, obojene su zelenom bojom, dok su županije u kojima je vrijednost indeksa osjetljivosti (SI) ispod 1, obojene crvenom bojom.

Slika 26: Kategorija participacije: otpornost

Izvor: Izrada autora prema podacima DZS-a, <https://www.dzs.hr/>

Na slici 27 prikazan je indeks oporavka (RI) za županije Republike Hrvatske. Bitno je napomenuti kako iz podataka za participaciju u vremenu $t+1$ (2014. - 2018.), odnosno za period nakon recesije, Republika Hrvatska ne bilježi porast u ovoj kategoriji. U promatranom periodu, porast se bilježi tek u 2018. godini. Stoga ovaj indeks tretiramo na sljedeći način: vrijednost je centrirana oko 1. Vrijednost u rasponu od 0 do 1, označava kako je promatrana županija imala manji pad participacije u odnosu na Republiku Hrvatsku. Negativna vrijednost označava kako je promatrana županija zabilježila porast u kategoriji participacije u vremenu $t+1$ (to je najpovoljniji slučaj), a vrijednost iznad 1 znači kako je promatrana županija zabilježila veći pad u participaciji u odnosu na Republiku Hrvatsku (to je najnepovoljniji slučaj).

Slika 27: Kategorija participacije: elastičnost

Izvor: Izrada autora prema podacima DZS-a, <https://www.dzs.hr/>

Sukladno Faggian et al. (2018), odnos između indeksa osjetljivosti i oporavka upotrijebljen je za razvrstavanje županija Republike Hrvatske u četiri grupe redom kako slijedi:

1. Niska otpornost/spor oporavak (Grupa I);
2. Visoka otpornost/brz oporavak (Grupa II);
3. Visoka otpornost/spor oporavak (Grupa III);
4. Niska otpornost/brz oporavak (Grupa IV).

Na slici 28 navedene grupe prikazane su sljedećim bojama: Grupa I - crvena boja; Grupa II - zelena boja; Grupa III - žuta boja i Grupa IV - plava boja. U najbolju grupu (Grupa II) spadaju: Dubrovačko-neretvanska županija, Zadarska županija, Zagrebačka županija, Grad Zagreb i Varaždinska županija. Grupa III u kojoj je dobra samo jedna dimenzija (otpornost), obuhvaća: Splitsko-dalmatinsku županiju, Šibensko-kninsku županiju, Ličko-senjsku županiju, Sisačko-moslavačku županiju, Požeško-slavonsku županiju i Bjelovarsko-bilogorsku županiju, dok grupa IV u kojoj je dobra samo dimenzija elastičnosti, obuhvaća: Istarsku županiju, Primorsko-goransku

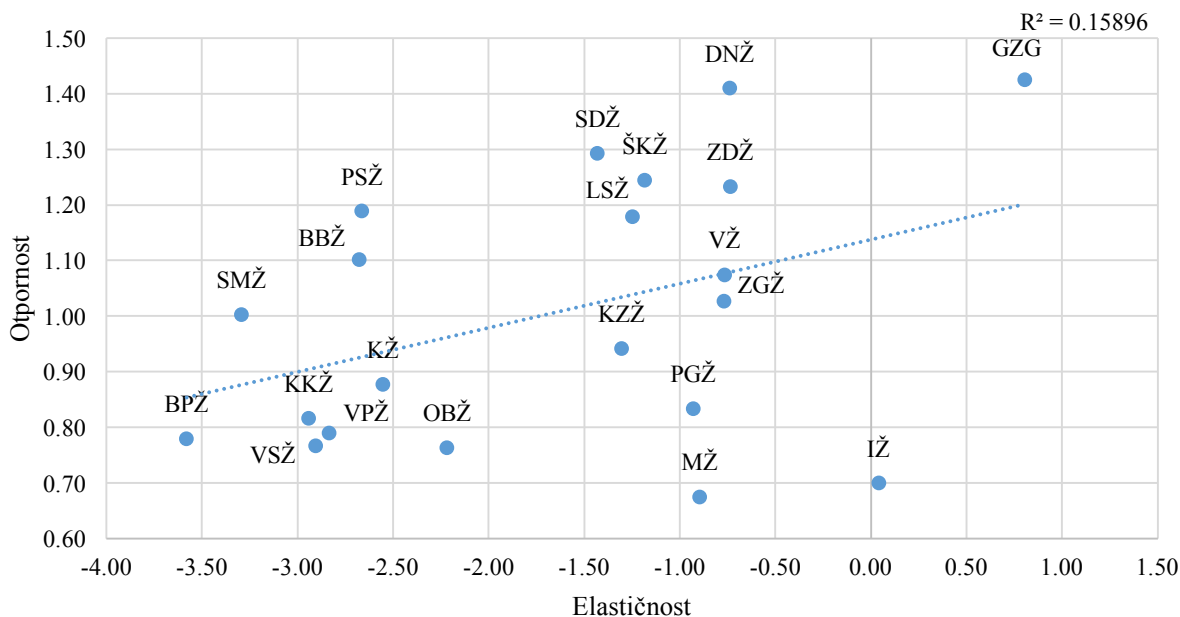
županiju i Međimursku županiju. Preostalih sedam županija spada u najlošiju grupu (Grupa I). Promatrajući rezultate kategorije participacije može se primjeriti kako prikazani rezultati u određenoj mjeri prate rezultate kategorije zaposlenosti, što je i za očekivati s obzirom na opće zakonitosti tržišta rada. Međutim, u ovoj kategoriji se nalazi manji broj županija s najlošijim rezultatima rezistentnosti, dok je spomenuta tvrdnja za Jadransku Hrvatsku dodatno potkrijepljena.

Slika 28: Kategorija participacije: raspodjela županija prema rezultatima indeksa osjetljivosti i oporavka

Izvor: Izrada autora prema podacima DZS-a, <https://www.dzs.hr/>

Na slici 29 prikazan je jednostavni dijagram rasipanja za kategoriju participacije s pripadajućim koeficijentom determinacije i ucrtanom linijom regresije. Na osi y nalazi se prva dimenzija rezistentnosti (otpornost), a na osi x se nalazi druga dimenzija (elastičnost) te je vidljiva povezanost između spomenutih dimenzija. Koeficijent determinacije iznosi $R^2=0.15896$, što znači da se 16% ukupne varijacije otpornosti može objasniti linearnom ovisnošću između elastičnosti i otpornosti, dok se preostalih 84% ne može objasniti linearnom ovisnošću.

Slika 29: Dijagram rasipanja za kategoriju participacije

Izvor: Izrada autora prema podacima DZS-a, <https://www.dzs.hr/>

Uvažavajući sve tri prikazane kategorije tržišta rada Republike Hrvatske, može se vidjeti kako je u najbolju grupu moguće svrstati samo Zadarsku županiju. Stoga se može reći kako je to županija koja je najrezistentnija. Potrebno je napomenuti kako je teško odrediti samo jedan čimbenik koji je odgovoran za rezistentnost navedene županije. Za početak, ono što karakterizira Zadarsku županiju je njen geografski položaj. Naime, nalazi se u samom središtu hrvatskog dijela jadranske obale te je povezana državnim cestama i autocestom A1 Zagreb – Split, zračnim linijama (Zaračna luka Zadar), trajektnim vezanama s Anconom (Italija) te željezničkim pravicima s ostatkom Hrvatske. Osobitost ovog područja je brojnost otoka, razvedena obala, plodni krajevi Ravnih kotare i planinski prostor (Zadarska županija, 2020). Administrativno središte županije je grad Zadar u kojemu se nalazi preko 60% ekonomskih kapaciteta županije. Gospodarska struktura županije je relativno mala, ali raznolika. Prema bitnim ekonomskim pokazateljima, gospodarstvo Zadarske županije čini približno 2,5 – 3% gospodarstva RH. Prema ukupnom prihodu, strukturu gospodarstva Zadarske županije pretežno čine: trgovina, prerađivačka industrija, turizam, ribarstvo, marikultura i brodarstvo. Štoviše, grad Zadar i Zadarska županija žive od ‘plave ekonomije’ koja se zasniva na tri stupa: marikultura i ribarstvo, brodarstvo i turizam. Vanjskotrgovinsku razmjenu ove županije, označavaju dvije stvari: visoki udjel nerobnog izvoza

(izvoza usluga u ukupnom izvozu) i pozitivna bilanca robne razmjene u kriznom razdoblju od 2009. godine (HGK, 2020).

Uvažavajući sve tri prikazane kategorije tržišta rada Republike Hrvatske, može se vidjeti kako su u grupu III koja ima jednu dobru domenu (otpornost) svrstane Šibensko-kninska županija i Ličko-senjska županija. Šibensko-kninska županija se nalazi u središnjem dijelu sjeverne Dalmacije i ima značajan prometni položaj. Naime, povezana je Jadranskom magistralom s priobaljem, autocestom s unutrašnjosti te željezničkim prugom koja vodi prema Zagrebu i Splitu. Potrebno je naglasiti i važnost šibenske luke i trajektne veze s Italijom. Gospodarstvo Šibensko-kninske županije čini djelatnost trgovine, turizma i građevinarstva te djelatnost prerađivačke industrije (Šibensko-kninska županija, 2020).

Ličko-senjska županija ima središnji geografski položaj te predstavlja važno spojno značenje unutar teritorija Republike Hrvatske. Točnije, županija je određena funkcijom geoprometnog križišta između Zagreba, Rijeke i Splita. S 9,46% državnog teritorija, Ličko-senjska županija predstavlja najveću županiju u Republici Hrvatskoj. Sjedište županije nalazi se u gradu Gospiću. (Ličko-senjska županija, 2020). Razvoj Ličko-senjske županije usredotočen je na turizam, poljoprivredu i drvenu industriju. Gospodarstvo županije odlikuje postojanje velikog broja mikro i malih poduzetnika. Najveći broj poduzetnika, bavi se trgovinom i pružanjem usluga. Također, na području županije nalazi se čak 13 poduzetničkih zona (HGK, 2020).

Uvažavajući sve tri prikazane kategorije tržišta rada Republike Hrvatske, može se vidjeti kako je u grupu IV koja ima jednu dobru domenu (elastičnost) svrstana samo Istarska županija. Istarska županija obuhvaća veći dio Istarskog poluotoka i predstavlja najzapadniju točku Republike Hrvatske. Istra predstavlja poveznice između srednjoeuropskog kontinentalnog prostora i mediteranskog prostora. Upravno sjedište županije je Pazin, a političko i gospodarsko sjedište je Pula. Gospodarstvo u Istarskoj županiji je raznovrsno. Posebno se ističe prerađivačka industrija, građevinarstvo, trgovina, morsko ribarstvo i uzgoj ribe, poljoprivreda i transport. Prema broju gospodarskih subjekata i prema financijskim pokazateljima poslovanja, djelatnosti koje dominiraju su: prerađivačka industrija, turizam i trgovina. U robnoj razmjeni Istarske županije,

najveći udio ima prerađivačka industrija od čega je najzastupljenija brodogradnja (Istarska županija, 2020).

4.5. Osvrt na postavljene istraživačke hipoteze

Osnovna istraživačka hipoteza glasi:

H₀: *Tržište rada na županijskoj razini u Republici Hrvatskoj obilježeno je niskom razinom rezistentnosti.*

Slika 30: Rezistentnost tržišta rada na županijskoj razini u RH: a) Kategorija zaposlenosti, b) Kategorija nezaposlenosti, c) Kategorija participacije

Izvor: Izrada autora prema podacima DZS-a, <https://www.dzs.hr/>

Na temelju prikazanih rezultata istraživanja i teorijskog uporišta, uvažavajući sve tri kategorije tržišta rada, može se prihvatiti osnovna istraživačka hipoteza kako je tržište rada na županijskoj razini u Republici Hrvatskoj obilježeno niskom razinom rezistentnosti. Na slici 30 zbirno su prikazani rezultati rezistentnosti (otpornost/elastičnost) za sve tri odabrane kategorije tržišta rada.

Osnovna istraživačka hipoteza rada upotpunjena je s dvije pomoćne istraživačke hipoteze:

H₁: Tržište rada na županijskoj razini u Republici Hrvatskoj je obilježeno niskom otpornošću.

Slika 31: Otpornost tržišta rada na županijskoj razini u RH: a) Kategorija zaposlenosti, b) Kategorija nezaposlenosti, c) Kategorija participacije

Izvor: Izrada autora prema podacima DZS-a, <https://www.dzs.hr/>

Na temelju prikazanih rezultata istraživanja i teorijskog uporišta, uvažavajući sve tri kategorije tržišta rada, može odbaciti prva pomoćna istraživačka hipoteza kako je tržište rada na županijskoj razini u Republici Hrvatskoj obilježeno niskom otpornošću. Na slici 31 zbirno su prikazani rezultati otpornosti za sve tri odabrane kategorije tržišta rada.

H₂: Tržište rada na županijskoj razini u Republici Hrvatskoj je obilježeno niskom elastičnošću.

Slika 32: Elastičnost tržišta rada na županijskoj razini u RH: a) Kategorija zaposlenosti, b) Kategorija nezaposlenosti, c) Kategorija participacije

Izvor: Izrada autora prema podacima DZS-a, <https://www.dzs.hr/>

Na temelju prikazanih rezultata istraživanja i teorijskog uporišta, uvažavajući sve tri kategorije tržišta rada, može prihvatiti druga pomoćna istraživačka hipoteza kako je tržište rada na županijskoj razini u Republici Hrvatskoj obilježeno niskom elastičnošću. Na slici 32 zbirno su prikazani rezultati elastičnosti za sve tri odabrane kategorije tržišta rada.

5. ZAKLJUČAK

Tržište rada oduvijek je predstavljalo opće stanje gospodarstva određene zemlje. Stoga ne iznenađuje činjenica kako su upravo njegove pojedine komponente predmet i ovog istraživanja. Rezistentnost je pojam koji je u novije vrijeme stekao veliku popularnost u ekonomskoj znanosti, posebice nakon posljednje Velike ekonomske krize. Premda, mnogi autori se slažu oko činjenice kako je definiranje, tumačenje i mjerenje rezistentnosti zahtjevan zadatak. Rezistentnost tržišta rada, najjednostavnije, prikazuje reakciju, odnosno dva dijela reakcije tržišta rada na promjene.

U empirijskom dijelu ovog rada analiziralo se tržište rada Republike Hrvatske na županijskoj razini u recesijskom i post-recesijskom razdoblju. Računali su se indeksi osjetljivosti i indeksi oporavka, odnosno otpornost i elastičnost koji predstavljaju dvije dimenzije rezistentnosti. Zatim su formirane četiri grupe u ovisnosti o rezultatima indeksa osjetljivosti i oporavka za pojedinu županiju. Uvažavajući odabrane kategorije tržišta rada, zaključci do kojih se došlo ukazuju na nisku razinu rezistentnosti tržišta rada u Republici Hrvatskoj na županijskoj razini. No, ako se sagledaju dimenzije rezistentnosti zasebno, može se zaključiti kako tržište rada na županijskoj razini u Republici Hrvatskoj nije obilježeno niskom otpornošću, dok se tvrdnja kako je tržište rada na županijskoj razini u Republici Hrvatskoj obilježeno niskom elastičnošću može potvrditi. Zadarska županija se pokazala najrezistentnijom županijom u recesijskom i post-receijskom periodu kada se uzmu u obzir sve tri odabrane kategorije tržišta rada, odnosno zaposlenost, nezaposlenost i participacija.

Međutim, potrebna su dodatna istraživanja za preciznije potvrđivanje osnovne i dviju pomoćnih istraživačkih hipoteza. Neophodno je uvažiti i druge mehanizme i determinante rezistentnosti, kao što je navedeno u (npr. Faggian et al., 2018, Giannakis i Bruggeman, 2019, Martini, 2020, Di Pietro et al., 2020). Uzimajući u obzir činjenicu kako je u Republici Hrvatskoj pojam rezistentnosti u ekonomskom smislu još nedovoljno istražen pojam, ovaj rad može biti poticaj za buduća istraživanja.

LITERATURA:

1. Arpaia, A. i Mourre, G. (2009): Institutions and Performance in European Labour Markets: Taking a fresh look at evidence, European Commission, Economic and Financial Affairs, Brussels, Belgium.
2. Baddeley, M., Martin, R. i Tyler, P. (2000): Regional Wage Rigidity: The European Union and United States Compared, *Journal of Regional Science*, vol. 40, str. 115-141.
3. Baletić, Z. ur. (1995): Ekonomski leksikon, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb.
4. Bejaković, P. (2018): Političke analize: Mjere za ublažavanje dugotrajne nezaposlenosti u Hrvatskoj, Institut za javne financije, Zagreb. Vol. 9, str. 36-43.
5. Betcherman, G. (2013): Labor Market Institutions: A Review of the Literature, *World Development Report 2013*, University of Ottawa.
6. Bigos, M., Qaran, W., Fenger, M., Koster, F., Mascini, P. i van der Veen, R., 2013. Review Essay on Labour Market Resilience. Working Paper WP/13/1. European Commission. Dostupno na: http://www.inspires-research.eu/userfiles/D1_1%20Review%20Essay%20on%20Labour%20Market%20Resilience.pdf [pristupljeno 10.05.2019.].
7. Bušelić, M. (2014): Tržište rada: teorijski pristup, Fakultet za ekonomiju i turizam "Dr. Mijo Mirković", Pula.
8. Campbell, C. R. i Brue, S.L. (1994): *Suvremena ekonomija rada*. 3. izd. MATE d.o.o., Zagreb.
9. Carmichael, H. L., (1989): Self-Enforcing Contracts, Shirking, and Life Cycle Incentives, *Journal of Economic Perspectives*, Vol. 3 No. 4., str. 65-83.
10. Čavrak, V. ur. (2011): *Gospodarstvo Hrvatske*, Politička kultura, Zagreb.
11. Cazes, S. i Verick, S. ur. (2013): *Perspectives on labour economics for development*, International Labour Office, Geneva.
12. Družić, I. (2004): *Resursi i tržišta hrvatskog gospodarstva*, Politička kultura, Zagreb.
13. Državni zavod za statistiku (2018): *Statistički ljetopis 2018*, Državni zavod za statistiku, Zagreb.

14. Državni zavod za statistiku (2020): Objavljeni podaci, [Internet], dostupno na: https://www.dzs.hr/Hrv/system/released_data.htm, [pristupljeno 20.06.2020.].
15. Eurostat (2019): Labour market statistics at regional level, [Internet], dostupno na: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Labour_market_statistics_at_regional_level, [pristupljeno 08.07.2020.].
16. Eurostat (2020): Database, [Internet], dostupno na: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>, [pristupljeno 20.06.2020.].
17. Faggian, A., Gemmiti, R., Jaquet, T. i Santini, I. (2018): Regional economic resilience: the experience of the Italian local labor systems, *Ann Reg Sci* 60, 393-410, dostupno na: <https://doi.org/10.1007/s00168-017-0822-9>, [pristupljeno 08.07.2020.].
18. Fingleton, B., Garretsen, H. i Martin, R. (2012): Recessionary shocks and regional employment: evidence on the resilience of U.K. regions, *Journal of Regional Science*, vol. 52, str. 109-133.
19. Giacometti, A. i Teräs, J., 2019:2. Regional Economic and Social Resilience: An Exploratory In-Depth Study in the Nordic Countries. Nordregio: Stockholm, Sweden.
20. Giannakis, E., Bruggeman, A. (2019): Regional disparities in economic resilience in the European Union across the urban-rural divide, *Regional Studies*, [Internet], dostupno na: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00343404.2019.1698720>, [pristupljeno 08.07.2020.].
21. Herwartz, H. i Niebuhr, A. (2017): Regional Labour Market Performance in Europe: Error Correction Dynamics and the Role of National Institutions and Local Structure, *International Regional Science Review*, vol. 40(3), str. 270-296.
22. Hill, E. W., Wial, H. i Wolman, H. (2008): Exploring Regional Economic Resilience, Working Paper 2008-04. Berkeley: Institute of Urban and Regional Development.
23. Holmlund, B. (2014): What do Labor Market Institutions Do? Working Paper Series No. 4582. Uppsala University. [Internet], dostupno na: <https://gesd.free.gr/betcherman.pdf>, [pristupljeno 08.07.2020.].
24. Hrvatska gospodarska komora (2015): Tržište rada u Hrvatskoj – nezaposlenost mladih, obrazovanje, radni vijek, [Internet], dostupno na: <https://www.hgk.hr/documents/trziste->

- rada-nezaposlenost-mladih-obrazovanje-radni-vijek-final-12201557b6ebf8a8c13.pdf, [pristupljeno 17.05.2019.].
25. Hrvatska gospodarska komora, (2016): Županije – velike gospodarske razlike na malom prostoru, [Internet], dostupno na: <https://www.hgk.hr/documents/upanijevelikegospodarskerazlikenamalomprostoru5757722c5b20e65.pdf>, [pristupljeno 08.07.2020.].
 26. Hrvatska gospodarska komora, (2017): Tržište rada - pokazatelji po županijama, [Internet], dostupno na: <https://hgk.hr/documents/trziste-rada-pokazatelji-po-zupanijama0720175a265754d241d.pdf>, [pristupljeno 08.07.2020.].
 27. Hrvatska gospodarska komora, (2019./2020.): Županije – razvojne raznolikost i gospodarski potencijali, [Internet], dostupno na: <https://www.hgk.hr/documents/analiza-zupanija-2019-web5e1da0dbdae42.pdf>, [pristupljeno 08.07.2020.].
 28. Hrvatska gospodarska komora, (2019): Bruto domaći proizvod po županijama RH, [Internet], dostupno na <https://www.hgk.hr/documents/bdp-po-zupanijama-novi5dc00382d399f.pdf>, [pristupljeno 08.07.2020.].
 29. Hrvatska gospodarska komora, (2019): Plaće po županijama, [Internet], dostupno na: <https://www.hgk.hr/documents/place-po-zupanijama-20195dd2a4ac350e2.pdf>, [pristupljeno 08.07.2020.].
 30. Hrvatska gospodarska komora, (2020): Gospodarski profil Zadarske županije, [Internet], dostupno na: <https://www.hgk.hr/zupanijska-komora-zadar/gospodarski-profil-zadarske-zupanije>, [pristupljeno 21.09.2020.].
 31. Hrvatska gospodarska komora, (2020): Gospodarstvo Ličko-senjske županije, [Internet], dostupno na: <https://hgk.hr/zupanijska-komora-otocac/gospodarstvo-licko-senjske-zupanije>, [pristupljeno 21.09.2020.].
 32. Hrvatski leksikon, dostupno na: <https://www.hrleksikon.info/definicija/trziste-rada.html>, [pristupljeno 13.09.2019.].
 33. Hrvatski zavod za zapošljavanje (2020): Statistika, [Internet], dostupno na: <https://www.hzz.hr/statistika/>, [pristupljeno 20.06.2020.].
 34. Istarska županija, [Internet], dostupno na: <https://www.istra-istria.hr/>, [pristupljeno 21.09.2020.].

35. Jakovljević, D. (2002): Osnovni oblici nezaposlenosti, Zbornik radova XII. ljetne psihologijske škole, Silba, [Internet], dostupno na: <http://mjesec.ffzg.hr/nezaposlenost/2.1.html>, [pristupljeno 13.09.2019.].
36. Jurčić, Lj. (2015): Stanje hrvatskog gospodarstva – Hrvatska u Europskoj uniji, Ekonomski pregled, Vol. 66 No. 6, str. 609-642.
37. Jurković, P., Luković, F., Pribičević, Đ. i Ravlić, S. (1995): Poslovni rječnik. 3. izd. Školska knjiga d.d., Zagreb.
38. Kongsfeld, R. i Dreger, C. (2006): Thresholds for Employment and Unemployment: A Spatial Analysis of German Regional Labour Markets 1992-2000, Papers in Regional Science, vol. 85, str. 523-542.
39. Latdict Latin Dictionary, [Internet], dostupno na: <http://www.latin-dictionary.net/search/latin/resilire>, [pristupljeno 23.09.2019.].
40. Ličko-senjska županija, [Internet], dostupno na: <https://www.licko-senjska.hr/>, [pristupljeno 21.09.2020.].
41. Mankiw, N. G. (2006): Osnove ekonomije, MATE d.o.o., Zagreb.
42. Martin, R. (2010): The Roepke Lecture in Economic Geography – Rethinking Regional Path Dependence: Beyond Lock-in to Evolution, Economic Geography, vol. 86, str. 1-27.
43. Martin, R. (2012): Regional Economic Resilience, Hysteresis and Recessionary Shocks, Journal of Economic Geography, 12(1), str. 1-32.
44. Martin, R. i Sunley, P. (2007): Complexity Thinking and Evolutionary Economic Geography, Journal of Economic Geography, vol. 7, str. 573-601.
45. Martin, R., Sunley, P., Gardiner, B. i Tyler, P. (2016): How Regions React to Recessions: Resilience and The Role of Economic Structure, Regional Studies, 50:4, 561-585.
46. Martini, B. (2020): Resilience, Resistance And Recoverability, Regional Economic Structure And Human Capital In Italy. Are They Related?, Applied Econometrics and International Development, Euro-American Association of Economic Development, vol. 20(1), str. 47-62.
47. Marušić, S. (2006): Upravljanje ljudskim potencijalima. 4. izd. Adeco d.o.o., Zagreb.
48. Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike, [Internet], dostupno na: <https://mrms.gov.hr/>, [pristupljeno 08.07.2020.].
49. Mrnjavac, Ž. (1996): Mjerenje nezaposlenosti, Ekonomski fakultet Split, Split.

50. Mrnjavac, Ž. (2001): Povijest ekonomije rada i pogleda ekonomske teorije na nezaposlenost, u Uloga povijesti ekonomske misli u nastavi na fakultetima društvenih znanosti u Hrvatskoj, Druga znanstvena konferencija katedri za ekonomsku teoriju ekonomskih fakulteta u Hrvatskoj, Ekonomski fakultet u Osijeku, Osijek, str. 17-39.
51. Narodne novine, (2018): Zakon o tržištu rada, Narodne novine d.d. Zagreb, broj 118.
52. Narodne novine, (2019): Zakon o minimalnoj plaći. Narodne novine d.d. Zagreb, broj 118/18
53. Narodne novine, (2020): Pravilnik o registru prostornih jedinica, Narodne novine d.d. Zagreb, broj 37/2020-808.
54. Obadić, A. i Tica, J. ur. (2016): Gospodarstvo Hrvatske, Ekonomski fakultet sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.
55. OECD (2005): Employment Outlook, Chapter 2, How Persistent are Regional Disparities in Employment? The Role of Geographic Mobility, OECD, Paris. [Internet], dostupno na: <https://www.oecd.org/els/emp/36780856.pdf>, [pristupljeno 27.08.2020.].
56. OECD (2012a): What Makes Labour Markets Resilient During Recessions?, OECD Employment Outlook 2012, [Internet], dostupno na: https://dx.doi.org/10.1787/empl_outlook-2012-en, [pristupljeno 17.12.2019.].
57. OECD (2012b): Better Skills Better Jobs Better Lives. A Strategic Approach to Skills Policies, OECD, Paris. [Internet], dostupno na: https://www.skillsforemployment.org/edmsp1/groups/skills/documents/skpcontent/mwdf/mda2/~edisp/fm11g_006821.pdf, [pristupljeno 27.08.2020.].
58. Pezo, V. ur. (2007): Pravni leksikon, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb.
59. Rančić, N. i Durbić, J. (2016): Uzroci nezaposlenosti i utjecaj na smanjenje nezaposlenosti kroz institucionalno – strukturne reforme u Republici Hrvatskoj, Pravni fakultet sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.
60. Šibensko-kninska županija, [Internet], dostupno na: <http://www.sibensko-kninska-zupanija.hr/>, [pristupljeno 21.09.2020.].
61. Simmie, J. i Martin, R. (2010): The economic resilience of regions: towards an evolutionary approach, Cambridge Journal of Regions, Economy and Society, 3(1), str. 27-43.

62. Tomašić, P. (2010): Nezaposlenost u tranzicijskoj Hrvatskoj pod socijalno-etičkim vidom, Kršćanska sadašnjost, Zagreb.
63. Vlada Republike Hrvatske, [Internet], dostupno na: <https://vlada.gov.hr/>, [pristupljeno 20.08.2020.].
64. Zadarska županija, [Internet], dostupno na: <https://www.zadarska-zupanija.hr/>, [pristupljeno 21.09.2020.].
65. Zelenika, R. (2000): Metodologija i tehnologija izrade znanstvenog i stručnog djela. 4. izd. Sveučilište u Rijeci, Rijeka.

POPIS SLIKA I TABLICA

Popis slika:

Slika 1: Minimalna bruto plaća u Republici Hrvatskoj (u kunama)	20
Slika 2: Ekonomska struktura aktivnog stanovništva	23
Slika 3: Vrste nezaposlenosti	27
Slika 4: Stopa zaposlenosti, 2018 (% , udjel osoba 20 - 64 g., NUTS 2)	30
Slika 5: Razlika u zaposlenosti muškaraca i žena, 2018 (razlika u p.p., stopa zaposlenosti muškaraca umanjena za stopu zaposlenosti žena, osobe 20 - 64 g., NUTS 2)	31
Slika 6: Samozaposlene osobe, 2018 (% , udjel u ukupnoj zaposlenosti osoba 20 - 64 g., NUTS 2)	33
Slika 7: Stopa nezaposlenosti, 2018 (% , udjel radne snage od 15 - 74 g., NUTS 2).....	34
Slika 8: Utjecaj recesijskog šoka na stazu rasta regije.....	37
Slika 9: Negativni histerezni utjecaj recesijskog šoka na stazu rasta regije: (a) Trajni pad u razini, nastavak predrecisijske stope rasta, (b) Trajni pad u razini, snižena stopa rasta	40
Slika 10: Pozitivni histerezni utjecaj recesijskog šoka na stazu rasta regije: (a) Oporavak na višu razinu, nastavak predrecisijske stope rasta, (b) Oporavak na višu, održivu stopu rasta	41
Slika 11: Četiri dimenzije regionalne ekonomske rezistentnosti prema recesijskim šokovima ...	44
Slika 12: Rezistentnost tržišta rada – konceptualni okvir.....	51
Slika 13: Županije na području Republike Hrvatske	57
Slika 14: Zaposleni u poslovnim subjektima, stanje 31. ožujka 2017.....	63
Slika 15: Kretanje neto plaće u županijama: Kontinentalna Hrvatska	64
Slika 16: Kretanje neto plaće u županijama: Jadranska Hrvatska	64
Slika 17: Kretanje BDP-a u RH u razdoblju od 1998. do 2018.....	65
Slika 18: Kategorija zaposlenosti: otpornost	69
Slika 19: Kategorija zaposlenosti: elastičnost.....	70
Slika 20: Kategorija zaposlenosti: raspodjela županija prema rezultatima indeksa osjetljivosti i oporavka.....	71
Slika 21: Dijagram rasipanja za kategoriju zaposlenosti	72
Slika 22: Kategorija nezaposlenosti: otpornost.....	75
Slika 23: Kategorija nezaposlenosti: elastičnost.....	76

Slika 24: Kategorija nezaposlenosti: raspodjela županija prema rezultatima indeksa osjetljivosti i oporavka.....	77
Slika 25: Dijagram rasipanja za kategoriju nezaposlenosti	78
Slika 26: Kategorija participacije: otpornost	81
Slika 27: Kategorija participacije: elastičnost.....	82
Slika 28: Kategorija participacije: raspodjela županija prema rezultatima indeksa osjetljivosti i oporavka.....	83
Slika 29: Dijagram rasipanja za kategoriju participacije	84
Slika 30: Rezistentnost tržišta rada na županijskoj razini u RH: a) Kategorija zaposlenosti, b) Kategorija nezaposlenosti, c) Kategorija participacije	86
Slika 31: Otpornost tržišta rada na županijskoj razini u RH: a) Kategorija zaposlenosti, b) Kategorija nezaposlenosti, c) Kategorija participacije	87
Slika 32: Elastičnost tržišta rada na županijskoj razini u RH: a) Kategorija zaposlenosti, b) Kategorija nezaposlenosti, c) Kategorija participacije	88

Popis tablica:

Tablica 1: EPL indeks za Hrvatsku i odabrane zemlje	19
Tablica 2: Različite interpretacije rezistentnosti.....	36
Tablica 3: Institucionalni čimbenici koji utječu na učinkovitost tržišta rada	45
Tablica 4: Površina i stanovništvo po županijama RH	58
Tablica 5: Bruto domaći proizvod za RH i županije (tekuće cijene, mil. HRK)	60
Tablica 6: Stopa nezaposlenosti, stanje 31. ožujka.....	61
Tablica 7: Ukupno zaposleni u Republici Hrvatskoj, stanje 31. ožujka	62
Tablica 8: Kategorija zaposlenosti: otpornost i elastičnost.....	68
Tablica 9: Kategorija nezaposlenosti: otpornost i elastičnost.....	74
Tablica 10: Kategorija participacije: otpornost i elastičnost.....	80

SAŽETAK

Rezistentnost tržišta rada može se smatrati mogućnošću prilagodbe i odgovora tržišta rada na razne nepredviđene šokove. S obzirom da se radi o prilično neistraženoj problematici u Republici Hrvatskoj, nastojat će se ponuditi uvid u stanje hrvatskog tržišta rada sa stajališta rezistentnosti. Cilj istraživanja ovog rada je razjasniti obilježja rezistentnosti tržišta rada u Republici Hrvatskoj kroz dimenzije otpornosti i elastičnosti na regionalnoj, odnosno županijskoj razini u razdoblju od 1998. godine do 2018. godine. Analiza je provedena za Grad Zagreb i 20 županija Republike Hrvatske. Testiranje osnovne hipoteza potvrdilo je kako je tržište rada na županijskoj razini u Republici Hrvatskoj obilježeno niskom rezistentnosti. Prva pomoćna hipoteza koja tvrdi kako je tržište rada na županijskoj razini u Republici Hrvatskoj obilježeno niskom otpornošću je odbačena, dok je druga pomoćna hipoteza koja tvrdi kako je tržište rada na županijskoj razini u Republici Hrvatskoj obilježeno niskom elastičnošću prihvaćena.

Ključne riječi: tržište rada, rezistentnost tržišta rada, hrvatske županije

SUMMARY

Labour market resilience can be considered as the ability of labour market to adapt and respond to the various unforeseen shocks. Given that this is a rather unexplored issue in the Republic of Croatia, an insight into the state of the Croatian labor market from the point of view of resilience will be offered. The aim of the research of this paper is to clarify the characteristics of labor market resilience in the Republic of Croatia through the dimensions of resistance and recovery at the regional, namely county level in the period from 1998 to 2018. The analysis was conducted for the City of Zagreb and 20 counties of the Republic of Croatia. Testing of the basic hypotheses confirmed that the labor market at the county level in the Republic of Croatia is marked by low resilience. The first auxiliary hypothesis, which claims that the labor market at the county level in the Republic of Croatia is marked by low resilience, was rejected, while the second auxiliary hypothesis, which claims that the labor market at the county level in the Republic of Croatia is marked by low recovery, was accepted.

Keywords: labour market, labour market resilience, counties of Croatia